

İstanbul'da Suriyeliler ve Savaş Sonrası Suriye Gettoları

Final Raporu - Mart 2019

Heinrich Böll Stiftung Derneği Türkiye Temsilciliği İşbirliği ile TEPAV tarafından hazırlanmıştır

tepav

İstanbul’da Suriyeliler ve Savaş Sonrası Suriye Gettoları
2019

Raporu Hazırlayanlar:

Dr. Asmin Kavas
İlderya Avşar
Omar Kadkoy
Eren Çağdaş Bilgiç

tepav

İçindekiler

İçindekiler	3
Yönetici Özeti	4
I. Giriş	6
II. Genel Değerlendirme.....	8
Literatürde Getto Kavramı ve Gettolaşma.....	8
1980'li Yıllar ve Sonrasında Yeniden Yorumlanan Getto Kavramı.....	10
'Getto' Kavramının Temel Özellikleri ve Ayırıştırıcı Değişkenleri	14
III. Türkiye'de Örnek Alan Araştırmaları Üzerinden Getto Tartışması.....	16
Balat Yahudi Gettosu/İstanbul.....	18
Sulukule Roman Gettosu/İstanbul.....	20
Mezhep temelli Getto: Gazi Mahallesi/ İstanbul.....	22
Modern gettolar: Mavişehir'in Kapalı Lüks Siteleri/ İzmir.....	23
Savaş Sonrası Getto: Önder Mahallesi/Ankara	25
IV. İstanbul'da Savaş Sonrası Suriye Gettoları	34
Türkiye'de Suriyeliler	34
İstanbul'da Suriyeliler.....	37
İstanbul'da Savaş Sonrası Suriye Gettoları Projesi Alan Araştırması Bulguları.....	39
Araştırmanın Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular	40
Araştırmanın Gettolaşmaya İlişkin Bulguları	42
Sonuç ve Genel Değerlendirme.....	85
Politika Önerileri	89
EKLER	94
Kaynakça.....	102

Yönetici Özeti

Kentin diğer yaşam alanları ile bütünleşmemiş, ayrış(tırıl)mış bölümlerini ifade eden getto kavramı, kendine özgü yaşam biçimleri ve sosyo kültürel yakınlıkların oluşturduğu kümelenmeler ile toplumsal olan ile mekânsal olanın kesiştiği ve kentin heterojen yapısı içerisinde sosyal ve mekânsal ayrışmayı güçlendirerek homojen alanların yaratıldığı bir kent uygulamasını ifade etmektedir.

1980'li yıllara kadar getto kavramı daha çok, etnik, dini, mezhepsel ve kültürel ayrımcılığın bir ürünü olurken; 1980'li yıllarla beraber kavram, gerçek anlamının dışında da kullanılmaya başlanmıştır. 1980'lerle beraber kentin altyapıdan ve her türlü sosyal olanaktan yoksun ve sosyo-ekonomik olarak yoksul yerleri için de getto tabiri kullanılmıştır. 2000'li yıllar ile birlikte tüketim kültürünün parçası ve kentsel bir ayrışma modeli olan kapalı topluluklar/güvenlikli siteler, modern ya da zengin gettolar olarak anılmaya başlamıştır. Dolayısıyla 1980 sonrası getto gerçek anlamının dışında kullanılarak; etnik, dinsel, mezhepsel ve kültürel türdeşlikleri içeren homojen olma niteliğini yitirmeye başlamış ve kavram sınıfsal bir ayrıştırma aracı durumuna gelmiştir.

2011 yılı ile birlikte ise başta Ortadoğu olmak üzere yaşanan savaşlar sonucunda ülkelerini terk ederek başka topraklarda yaşamlarını güvence altına almak için göç eden ve orada kendilerine bir yaşam alanı yaratan savaş sonrası (post-war) gettoları dikkat çekmektedir. Bu bağlamda "İstanbul'da Suriyeliler ve Savaş Sonrası Suriye Gettoları" başlıklı bu çalışma, Heinrich Böll Stiftung Derneği Türkiye Temsilciliği adına 01.11.2018-15.12.2018 tarihleri arasında TEPAV tarafından yürütülmüştür. Çalışmanın temel amacı İstanbul'da Suriyeli nüfusun yoğun olarak yaşadığı Fatih, Sultanbeyli ve Sultangazi ilçelerinde literatürde gerçek kullanım alanını karşılayan savaş sonrası gettolaşma olgusunun oluşup oluşmadığının araştırılmasına yöneliktir. Çalışmanın nihai amacı İstanbul'da Suriyeli nüfusun yoğun olarak yaşadığı Fatih, Sultanbeyli ve Sultangazi ilçelerinde gettolaşma olgusuna yönelik mevcut durum analizinin belirlenmesinin ardından, bölgesel ve ulusal düzeyde savaş sonrası oluşan gettolaşma olgusuna yönelik politika önerisi geliştirmek ve bu alanda faaliyet gösteren kurumlararası politika diyalogunun oluşumuna zemin hazırlamaktır.

"İstanbul'da Savaş Sonrası Suriye Gettoları" Projesi kapsamında Suriyeli nüfusun yoğun olarak yaşadığı Fatih, Sultanbeyli ve Sultangazi ilçelerinde yapılan alan ziyaretleri, gettolaşmanın temel

özellikleri ve ayrıştırıcı parametreleri üzerinden kurgulanmıştır. 370 kişi ile derinlemesine mülakat yöntemine dayalı görüşmeler, gettolaşmanın 5 temel parametresini oluşturan; i) yalıtılmış alan, ii) mekânsal ayrışma, iii) homojen ilişkiler, iv) sosyal dışlanmışlık ve v) nüfus yoğunluğu başlıkları altında gerçekleştirilmiştir. Çalışmada tüm ilçelerin tarihsel oluşumlarına ve ekonomik yapılarına yer verilerek; 5 temel parametreye göre getto özelliği taşıyan Fatih ve Sultangazi ilçelerindeki Suriyeli nüfusun yaşam biçimleri, gettolaşma olgusu ve parametreleri üzerinden tartışılacaktır. Benzer şekilde 5 temel parametreye göre getto özelliği taşımayan Sultanbeyli ilçesinin de neden getto olmadığı, Suriyeli nüfusun yaşam biçimleri üzerinden, gettolaşma olgusu ve parametrelerine referans gösterilerek tartışılacak ve değerlendirilecektir.

I. Giriş

- 1. Sosyo-kültürel, toplumsal ve mekânsal ayrışma pratikleri, kent yaşamının çok boyutlu ve karmaşık yapısı içinde kentlere heterojen bir kimlik kazandırmaktadır.** Kentlerin bu heterojen görünümü beraberinde bazen sosyo-ekonomik benzerlikleri, bazen de etnik ve dinsel yakınlaşmaları, kültürel ve mezhepsel türdeşlikleri içeren homojen ilişki ağlarıyla örülmüş kentsel alanlar yaratmaktadır. Homojen ilişki ağları kentsel alanlarda "getto" adı verilen yaşam üniteleri şeklinde kendini göstermektedir.
- 2. 1980'li yıllara kadar getto kavramı daha çok etnik, sosyo-kültürel, mezhepsel ayrımcılığın bir ürünü olmakla birlikte kendi içlerinde homojen olarak ayrılmış bir bütün olarak ele alınırken; 1980'li yıllarla beraber kavram gerçek anlamının dışında da kullanılmaya başlanmıştır.** Örneğin gettoların kentin çökmüş, altyapıdan ve her türlü sosyal olanaktan yoksun yerler olarak anlaşılması günümüze ait bir kanıdır. Yani getto kavramı daha çok şehirlerin azınlık gruplarını ve dar bir sosyo ekonomik düzeye sahip olan alanları için kullanılmaya başlanmıştır. Başka bir ifadeyle getto günümüzde, aynı yerden gelen yoksul kesimin kentte yaşadığı bölüm anlamında kullanılmaktadır. 2000 sonrası ise tüketim kültürünün parçası ve kentsel bir ayrışma modeli olan kapalı topluluklar/ güvenli siteler, modern ya da zengin gettolar olarak ifade edilmeye başlanmıştır. Dolayısıyla 1980'li yıllarda getto, dinsel, etnik, mezhepsel gibi sosyo-kültürel ayrışma aracı olma niteliğini yitirmeye başlamış, gettolar sınıfsal bir ayrışma aracı durumuna gelmiştir. Akademik yazında da 1980 sonrası yaratılan bu yeni getto algısının gerçek anlamını ne derecede yansıttığı da uzun dönemdir tartışma konusu olmuştur. Bunun yanında 2011 yılı ve sonrası ise başta Ortadoğu olmak üzere yaşanan savaşlar sonrasında ülkelerini terk ederek başka topraklarda yaşamlarını güvence altına almak için başka ülke topraklarına göç eden ve orada kendilerine bir yaşam alanı yaratan savaş sonrası (post-war) gettoları dikkat çekmektedir. Bu alanların, 1980-2000 yıllarındaki getto tartışmalarının ötesinde sahip olduğu sosyo-kültürel özellikleri nedeniyle gerçek anlamda getto niteliği taşıdığı düşünülmektedir.
- 3. Savaş sonrası (post-war) gettoları hedefine alan "İstanbul'da Suriyeliler ve Savaş Sonrası Suriye Gettoları" başlıklı bu Proje, Heinrich Böll Stiftung Derneği Türkiye Temsilciliği adına 01.11.2018-15.12.2018 tarihleri arasında TEPAV tarafından yürütülmüştür.** Çalışmanın nihai amacı İstanbul'da Suriyeli nüfusun yoğun olarak yaşadığı Fatih, Sultanbeyli ve Sultangazi ilçelerinde gettolaşma olgusuna yönelik mevcut durum analizinin belirlenmesinin ardından, bölgesel ve ulusal düzeyde savaş sonrası oluşan gettolaşma olgusuna yönelik politika önerisi geliştirmek ve bu alanda faaliyet gösteren kurumlararası politika diyalogunun oluşumuna zemin hazırlamaktır.

4. Çalışmanın ana dokümanını oluşturan bu Rapor, 4 temel bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde literatürde getto kavramının genel kullanım alanına ve tarihçesine yer verilecektir. Yine aynı bölümde 1980'li yıllar ve sonrasında yeniden yorumlanan getto kavramının kullanımı ele alınacak ve tartışılacaktır. Çalışmanın ikinci bölümünde getto kavramının temel özellikleri ve ayrıştırıcı değişkenlerine değinilecek ve gettonun gerçek kullanımını vurgulamak için birtakım ortak anahtar kelimeler, gettoyu diğer yaşam alanlarından farklılaştırmak için geliştirilen ayrıştırıcı parametrelere vurgu yapılacaktır. Çalışmanın üçüncü bölümünde Türkiye'de örnek alan araştırmaları üzerinden getto tartışmasına yer verilecektir. Bu bölümde Türkiye'deki gettolaşma sürecine değinilerek, kavramın Türkiye'de ele alınış biçimi tarihsel bağlamda uluslararası literatür de dikkate alınarak "1940-1960 dönemi, 1960-1980 dönemi, 1980 sonrası dönem" olacak biçimde beş örnek uygulama üzerinden ele alınarak, bu alanların gerçek anlamda getto özelliği taşıyıp taşımadığı, getto kavramının temel özellikleri ve ayrıştırıcı parametreleri üzerinden sorgulanacaktır. Seçilen örnekler sırayla: (i) Osmanlı Dönemi'nden 1948 yılında İsrail Devleti'nin kurulmasına kadar geçen sürede Yahudilerin yaşadığı Balat semti; (ii) 1000 yıllık bir Roman Kültürü tarihini yansıtan İstanbul - Sulukule Mahallesi, (iii) 1960'larda 'mezhep' baskılarının da büyük rol oynadığı ve sosyal dışlanmalar sonucu oluşan Alevi nüfusunun yoğun olarak yaşadığı Gazi Mahallesi, (iv) Neo-Liberal ekonominin Türkiye'de zirve yaptığı 2000'li yıllarda oluşan ve diğer gettolardan konfor ve ekonomi bağlamında ayrılan, kapalı, lüks, güvenli siteleri içinde barındıran İzmir Mavişehir modern kapalı siteler ve (v) Ortadoğu'daki savaşların şiddetlenmesiyle Türkiye'ye göç eden çok sayıda Suriyeli nüfusun Ankara İli Altındağ ilçesinde kendi yaşam tarzlarını oluşturarak yaşam alanı yaratan 'Önder Mahallesi'dir. Balat, Sulukule, Gaziosmanpaşa ve Mavişehir'de yapılan genel değerlendirmeler, literatür taramasının sonuçlarından elde edilen genel bulgularla yorumlanırken; Önder Mahallesi'nde yapılan değerlendirme, yörede yapılan alan araştırmasından elde edilen sonuçlara dayanmaktadır. Çalışmanın dördüncü bölümünde ise Heinrich Böll Stiftung Derneği Türkiye Temsilciliği adına 01.11.2018-15.12.2018 tarihleri arasında TEPAV tarafından İstanbul'da Suriyeli nüfusun yoğun olarak yaşadığı Fatih, Sultanbeyli ve Sultangazi ilçelerinde yapılan alan araştırmasından elde edilen bulgulara dayanmaktadır. Bu bölümde Fatih, Sultanbeyli ve Sultangazi ilçelerinde gettolaşma olgusuna yönelik mevcut durum analizinin belirlenmesinin ardından, bölgesel ve ulusal düzeyde savaş sonrası oluşan gettolaşma olgusuna yönelik sonuç ve politika önerilerine yer verilecektir.

II. Genel Değerlendirme

Literatürde Getto Kavramı ve Gettolaşma

5. **“Getto” kavramsal olarak, belirli bir dine, ırka, kültüre ya da etnik kökene ait kişilerin bir arada yaşadıkları, kentsel yapılı çevre için kullanılan bir kavramdır** (Karimi, 2011: 37). Tarihsel bağlamda ilk olarak 14. yüzyılda Avrupa’da yaşayan Yahudiler için kullanılan ghetto tabiri; belirli bir dine, ırka, kültüre ya da etnik kökene ait kişilerin soyutlandırılarak, sınırlandırılarak gönüllü veya gönülsüz yaşadıkları alanlar için kullanılmaktadır (Cardillo, 2003: 55-56). Asıl olarak 10. yüzyılda Venedik’te eski bir döküm fabrikasına yerleştirilen Yahudilerin (bu döküm fabrikası Venedik lehçesinde ghetto ya da gheto kelimelerine karşılık gelmektedir.) bu alan ile kısıtlanmaları, alanın dışına çıkamamaları ve kontrol altında olmaları, yani zorunlu bir yaşam biçimine sahip tutulmaları, ghetto tabirinin doğmasına sebep olmuştur (Ateş, 2010: 60). Fransız Devrimi ve sonrasında kadar devam eden gettolar, başta Yahudiler olmak üzere azınlıkları denetlemek amacıyla onların yaşamak zorunda oldukları mahalleler olarak bilinmektedir (Vaughan, 1997: 24-26).
6. **Tarih boyunca birçok ülkede gettolaşma süreci o ülkelerin kendi kültürleri ve sosyo-ekonomik özelliklerine göre yaşanmıştır.** İlk büyük Yahudi gettosu 1940’ta Lodz’da, ardından da Varşova’da kurulmuştur (Getto, 2016). Küçük yerleşim yerlerinde fazla sayıda insanı barındıran ve bu insanları oldukça düşük hayat kalitesine mahkûm eden bu gettolarda, özgür köleler toplumu yaratılmıştır. Başlarda sadece Yahudilere yapılan kısıtlamalar sebebiyle onların yaşam alanlarına verilen bu gettolaşma tabiri, zamanla dünyanın farklı yerlerinde de kullanılmaya başlanmıştır. Buna en büyük örneklerden birisi Amerika’da bulunana gettolardır. Bu gettolar genellikle beyazların, Afro-Amerikanlara terk ettikleri yerleri ifade etmekte ve kavram Philadelphia, Boston, Chicago, Detroit, Los Angeles, Washington ve New York-Harlem gibi büyük Amerikan kentlerindeki Afro-Amerikan insanların yaşam alanları için kullanılmaktadır. Şu anda Amerika nüfusunun yaklaşık %14,4’ünü (Census Black Population Estimates, 2016) oluşturan Afro-Amerikanların reddedilmeleri sonucu ortaya çıkmış olan bu gettoların doğası ve yaşam koşulları, buraları sömürgeci ve ayrımcı gibi görülen bir topluma karşı başkaldırı ve muhalefet ocaklarına dönüştürmüştür. Bu gettolar aynı zamanda asimilasyona, etnik ve kültürel özelliklerin yitirilmesine karşı da direniş yerlerini simgelemektedir (In Print: Ghetto, 2016). Amerika’nın yanı sıra Çek Cumhuriyetinde roman göçmenlerinin oluşturduğu yerleşkeler, Almanya’da ise Türk göçmenleri tarafından oluşturulan Türk mahalleleri de gettolaşmanın diğer örnekleri arasındadır.
7. **Getto kavramsal olarak birçok yazar ve araştırmacı tarafından birtakım değerler ile ilişkilendirilmekte ve tartışılmaktadır.** Örneğin Laura Vaughan (1997) ‘The Urban Ghetto’ (Kentsel Getto) isimli araştırma yayınında ghetto kavramını, demografi ile açıklamaktadır. Vaughan’a göre bir kentsel mekânın ghetto olarak ifadelendirilebilmesi için dini, ırksal, mezhepsel ve etnik

grupların oluşturduğu kümelenmenin en az %60'ının o alanda yaşaması gerekmektedir. Massey ve Denton (1993) getto kavramını, 'geniş kapsamlı bir sosyal grubun yaşadığı mahalleler kümesi' olarak tariflemektedirler. Marcuse (2005) gettoyu, ırk-etnik köken itibariyle aşağı olarak tanımlanan belli bir nüfus grubunun, hâkim toplum tarafından ayrıştırılması ve sınırlandırılması için kullanılan mekânsal yoğunlaşma alanı olarak tanımlamıştır. Wacquant (1997) ise öne sürdüğü "hiper getto" kavramını etnik ve sosyal olarak türdeş, fiziki ve sosyal güvensizlik düzeyinin yüksek olduğu alanlar olarak nitelemektedir. Getto üzerine kapsamlı ve derinlemesine araştırmalar yapan Louis Wirth (1927) ise gettolarda yaşayanların yaşam şekillerini ele almaktadır. Ona göre gettolarda yaşayanların; i) kendilerine özgü yaşam biçimleri vardır; ii) gettolarda yaşayan ve benzer yaşam biçimlerine sahip insanlar arasında kuvvetli bir bağ oluşur; iii) bu bağ insanlar arasında homojen ilişkilerin kurulmasını sağlar; iv) gettolarda yaşayanlara yönelik şiddetli bir ayrımcılığın oluştuğunun da altını çizer. Wirth homojen ilişkileri özellikle sosyal hayatın ortak paylaşımına yönelik değerler kümesine dayandırmaktadır. O'na göre bu homojenlik, bölge sakinleri ve toplumun geri kalanı arasındaki izolasyonu ve dışlanmışlığı artırır. Luis Small Mario (2008: 389-398.) ise mesleki, sınıfsal, mülkiyet ya da dini temelli azınlık gruplarının yaşadığı gettolarda oluşan homojen ilişkileri, yardımlaşma ve güven olgusu üzerinden ele alınmıştır. Mario'ya göre belli bir azınlık gruplarının önyargı nedeniyle dışlanması, bu gruplar arasında yardımlaşma ve güven ilişkilerini artırmaktadır. Bu yazarların genel değerlendirmelerine göre getto artık Yahudilerin resmi olarak düzenlenmiş yerleşim yerinden bahsetmek üzere kullanılan bir kavram değil; gayri resmi olarak oluşan yerel kültürel alanlar olarak tariflenebilir. Bu nedenle Wirth'e göre (1927) getto, bir azınlığın etkili bir şekilde egemen bir gruba bağlı olduğu yerel kültürel alanlar olarak kendine özgü bir konaklama biçimidir; çok boyutlu ve karmaşık yapıdaki kent kültüründeki şehirlerde gelişim gösteren homojen yaşam üniteleridir.

8. Literatürde gettonun temel kullanım alanının belirtilmesinin ardından gettolara ilişkin araştırmacılar ve yazarlar arasında ikinci bir tartışma konusu, gettolardaki yaşam şeklinin gönüllü mü gönülsüz mü ya da yerleşmeye zorlanılan alanlar olup olmadığı yönündedir.

Gans (2007: 176-184) için getto, birçok şehirde bulunan ırksal, etnik, dini, mezhepsel ya da diğer azınlıkların istemli ya da istemsiz bölünmesinden doğan yerler olarak değerlendirilmektedir. Hakları, fırsatları, etkinlikleri ve yaşamları kısıtlanmış bu alanlarla Amerika'daki getto oluşumlarını sorgulayan Wirth, Avrupa'daki Yahudi mahallelerini zorunlu, diğerlerini ise gönüllü olarak ayırtmaktadır. Bazı kaynaklarda ise zorunluluğun sosyal kaynaşmayı sağladığından bahsedilmektedir. Etnik-kültürel kimliği üreten etkinliklerin devamlılığı, yardımlaşma ve birbirine güven artışı da bu kapsamda ele alınmaktadır (Duman ve Alacahan, 2012: 73). Mario (2008) bu olgunun arkasında zorunluluk ya da gönülsüzlük değil sınırlı seçenekten bahsedilmesinin daha doğru olduğu kanaatindedir. David Harvey (2016) ise gettoları ırksal, kültürel kümelenme, tabakalaşma ve kutuplaşmadan meydana gelen, gönüllü ya da gönülsüz gelişim gösteren yaşam üniteleri şeklinde değerlendirmektedir. Bu alandaki diğer çalışmalar ise gettolardaki gönüllü ya da

zorunlu yaşam şeklini, belirli bir etnik köken, kültür veya dinden insanların, istemli ya da egemen sosyal grubun değişen derecelerdeki zorlaması üzerine çoğunlukla istemsiz olarak, inzivada yaşadıkları alanlar üzerinden tartışmaktadır (New World Encyclopedia; 2017). Görüldüğü üzere bu bölünmeye dayalı ırksal, etnik, kültürel, dini ve mezhepselliğin ortaya çıkmasının ardındaki istemli ve istemsiz nedenleri ayırt etmenin zor olduğu açıktır.

- 9. Yapılan çalışmalar genel olarak değerlendirildiğinde getto kavramının, siyasal ve toplumsal dinamikler tarafından dışlanan, tecrit edilen toplulukları ve bu çerçevede yaşanan tarihsel deneyimleri yansıtan bir bağlamda değil; daha çok homojenlik gösteren bir yapıya sahip, aynı sosyal ve coğrafi bölgeden gelen toplulukların yoğunlaşması kapsamında ele alındığı görülmektedir.** Ayrıca aynı yerleşim bölgelerinde benzer sosyo-kültürel yakınlıkların oluşturduğu kümelenmeler ve bu yapılarda sürdürülen pratikler getto kavramının genişleyen anlam kalıpları içinde değerlendirilmektedir. Bu kapsamda getto kavramını, kent içi alanlara yerleşen, kendilerine özgü yaşam biçimleri ve kurumları olan, toplumun bütününe göre sahip olduğu dini, etnik, mezhepsel ve sosyo-ekonomik durumları göz önünde tutularak ayrımcılığa uğramış olmasını içeren, toplumsal olan ile mekânsal olanın kesiştiği kent uygulaması olarak tarif etmek anlamlı olacaktır.

1980'li Yıllar ve Sonrasında Yeniden Yorumlanan Getto Kavramı

- 10. 1980'li yıllara kadar getto kavramı, daha çok etnik, kültürel, mezhepsel ve dini türdeşliğin bir ürünü olmakla birlikte kendi içlerinde homojen olarak ayrılmış bir bütün olarak ele alınırken; 1980'li yıllarla beraber kavram gerçek anlamının dışında da kullanılmaya başlanmıştır.** Özellikle 1980'li yıllarla beraber gelişim gösteren neoliberal ekonomi politikaları, getto teriminin yorumunu, kötü hizmet ve sosyal olanaklara sahip alanları kastedecek şekilde değiştirmiştir. Örneğin 1980 sonrası getto tabirini tekrar yorumlayan Marcuse (2005) kavramı, gönülsüz, ırki-etnik köken itibariyle aşağı olarak tanımlanan ve ayrımcı muamele gören ve yoksullukla ön plana çıkan belli bir nüfus grubunun, hâkim toplum tarafından ayrıştırılması ve sınırlandırılması için kullanılan mekânsal yoğunlaşma alanı olarak tanımlamıştır. Wilson ise (1997) kavramı, zayıf altyapılı, yetersiz sosyal olanaklara ve ekonomik olarak dezavantajlı ve dar gelirli kısımlarının yaşadığı alanlar olarak ele almıştır. Yapılan araştırmalardan da anlaşılacağı üzere 1980'li yıllarla birlikte getto kavramı daha çok dar bir sosyo ekonomik düzeye sahip olan alanlar üzerinden ele alınmış; getto gerçek kullanım alanından uzaklaşarak, aynı yerden gelen yoksul kesimin kentte yaşadığı alanlar şeklinde tekrar yorumlanmıştır. Gettoların her türlü olanaktan yoksun çöküntü bölgeleri haline gelmeleri 1980 sonrasında biçimlenen ekonomik yapılanmanın bir sonucudur ve bu tarihten sonra gettolar gerçek anlamının ötesinde; daha çok işsizlerin, yoksulların ve tehlikeli kesimlerin barındığı yerler olarak anlaşılmaya başlamıştır. Dolayısıyla 1980 sonrası gettonun, etnik, kültürel, dini ve mezhepsel türdeşlik olma niteliği önemini yitirmeye başlamış, gettolar sınıfsal bir ayrıştırma aracı durumuna gelmiştir.

11. 1980’li yıllarla beraber temel olarak yoksulluk olgusu gettonun kavramsal analizinde temel tartışmaların odak alanını oluşturmuştur. Ancak “yoksulluk ne derecede gettonun gerçek kullanım alanını karşılamaktadır?” sorusu da getto kavramını sorgulayan yazarlar tarafından irdelenmiştir. Örneğin Wacquant (1997) öncelikle gettonun derin ve yaygın yoksullukla ilişkilendirilmesini tartışır (Duman ve Alacahan, 2012: 57). O, çalışmalarını getto kavramının yoksul olarak görünen kent mekânı ile ilişkisini inceler. Wacquant yaptığı araştırma ve analizleri sonucunda gettoların fakir aile ve bireylerin toplandığı kent mekânları olmadığı sonucuna ulaşır. Gettonun birikmiş patolojilerin değil de kurumsal form olarak anlaşılması gerektiğini ifade eden Wacquant (1997), gettoların yapısal ve stratejik kısıtlar dairesinde farklı ilkelere örgütlenmiş bir mekân olduğunun altını çizmektedir. O’na göre getto kurumsal bir formdur, zorunlu ya da gönüllü olarak tarihsel deneyimle de tutarlı olan homojen toplulukların bir arada bulunması sonucunda oluşan bir tanımdır. Yoksulluk getto kavramının temel özelliklerinden değildir. Zira birçok kentte getto olarak tanımlanan alanlar, kentin refah seviyesi açısından zengin olan yerleridir. Örneğin Sema Erder (2006) tarafından yapılan bir araştırma yoksulluğun, getto ile anlam kazanmadığını gösterir niteliktedir. Erder çalışmasında, Amerika’nın Şikago şehrinde bulunan ve Afrikalı Amerikalıların yaşadığı Bronzeville gettosunu inceler. Bu getto Şikago şehrinin sosyo-ekonomik olarak en zengin kesimlerin yerleştiği bir gettodur. Benzer şekilde İsveç’in başkenti Stockholm’de de ağırlıklı olarak Türk göçmenlerin yaşadığı Rinkeby mahallesindeki gettoları inceleyen Erder, araştırmasında buraların getto olmasına karşın kötü konut çevresi ve yoksul olmadıklarını belirtmektedir. (Erder, 2006: 6). (Duman ve Alacahan, 2012: 57). Erder tarafından yapılan araştırmalara göre eksik sunulan birtakım kamusal hizmetler ve sosyal olanakların yetersizliği sonucunda getto alanlarında yoksulluğun oluşumu tartışılabilir, ancak bu gettolaşmanın bir sebebi olarak ele alınamaz.

Şekil 1. Şikago'daki Bronzeville ve İsveç'teki Rinkeby Gettoları

Kaynak: Şikago'daki Bronzeville ve İsveç'teki Rinkeby Gettoları (Wolf, J. (2017), <http://newsroom.ucla.edu> / Pitts J. (2013). www.afropean.com)

12. 1990'ların makineleşme süreci daha vasıflı çalışanlar için talebin artmasına sebep olmuş ve iş fırsatları ile yaşam alanları şehir dışına taşınmıştır. Bunun sonucunda, kamu hizmetlerinin de yeniden yerleştirilmesi gerekmiştir. Bu durum gettoların da kullanım alanının yeniden yorumlanmasına sebep olmuş ve gettolar, işsizlerin, yoksulların ve tehlikeli insanların yaşadığı şehirlerin iç kısımlarını ima etmek üzere kullanılmaya başlanmıştır (Wilson, 1997: 28-35). Bu dönemde getto terimi, anlam olarak aynı zamanda "gecekondu mahallesi" terimini de üstlenmiştir. Gelişmekte olan ülkelerin hemen hemen hepsinde gecekondu olgusu karşımıza çıkmakta; Meksika'da "jakale", Panama'da "rancho", Brezilya'da "favela", Arjantin'de "macambo", Tunus'ta "gourbeville", Cezayir'de "casbah", Fas'ta "bidonville", Hindistan'da "bustee" gibi çeşitli adlarla anılmaktadır (Keleş, 2014: 363-421). Gecekondu mahallesinin basit bir tanımı, standardın altındaki konutlar ve bakımsızlık ile betimlenebilen, yoğun nüfuslu bir kentsel alan olarak yapılabilir. Göç yoluyla kente gelen nüfusun barınma gereksinimlerini meşru yollarla karşılayamayınca "gecekondulaşma" kentsel mekânda boy göstermektedir. Dolayısıyla bir gettodaki sosyal ve kültürel yaşam alanları gecekondu mahallesinin genel bir özelliğini oluşturmaz (UN-HABITAT, 2007). Yukarıda da belirtildiği üzere getto kavramı düşük nitelikli, yoksul kesimlerin yaşadığı, plansız, çarpık yerleşim mekânları demek değildir. Getto, türdeş toplumsal özelliklerin bir araya toplandığı heterojen kent yapısı içindeki homojen yaşam alanlarıdır (Yavuz, 2003: 84). Bu nedenle, Türkiye'deki ve gelişmekte olan ülkelerdeki gecekondu tam olarak literatürdeki gerçek anlamdaki getto kavramının kullanım alanını karşılamamaktadır. Çünkü "gecekondu bölgeleri kentin ittiği bölgeler değil göçle gelenlerin 'dinlenme havuzları'dır. Kente gelenler çevrede oluşan "ek-şehir"lerde uyumlaşarak kente zamanla daha yumuşak geçişler yapmaktadırlar" (Kılınç ve Bezci, 2011: 327). Bu gecekondu bölgeleri etnik, dinsel, kültürel ya da mezhepsel bir türdeşliğin yansıtıldığı mekânlardan ziyade; bir kentleşme sorunudur. 20. yüzyılın ikinci yarısı ile beraber bilinirliğini artıran ve daha ziyade gelişmekte olan ülkelerin kentlerinde büyük nüfus yoğunluğunu barındıran gecekondu olgusunun temelinde göç ve yerleşme sorunu yatmaktadır (Çakır, 2011: 211-212).

13. 1990'lı yılların sonu, 2000'li yılların başında yeni orta sınıfın yaşam alışkanlıklarını yansıtmak için getto kavramı yeniden yorumlanmıştır. Özellikle 1980'li yılların ekonomi politikalarının ardından, kent içinde alt sınıflarla bir arada bulunmayı tehdit olarak algılayan yeni orta sınıf, kalabalık, gürültü, güvensizlik, kirlilik, şiddet gibi unsurların nedeni olarak gördükleri kent yoksullarından kaçmak amacıyla, aynı gelir düzeyindeki diğer kişilerle birlikte konut kooperatifleri ve inşaat şirketleri aracılığıyla kendilerine yeni yaşam mekânları örgütlemeye başlamıştır. Özellikle kent çeperlerine kurulan bu yeni yerleşim yerleri, duvarlarla sınırları belirlenmiş, özel güvenliklerle korunan, bu sınırlar içerisinde spor, alışveriş, eğlence gibi sosyal donatı alanlarına sahip "kapalı lüks siteler" şeklinde örgütlenmektedirler (Marmasan, 2014:221). Tüketim kültürünün mekânsal yapıları olan bu kapalı lüks siteler, yeni orta sınıf için aynı zamanda önemli bir statü göstergesidir. Lüks siteler olarak tanımlanan bu kapalı yerleşim alanları,

literatürde kapalı siteler, özel siteler, güvenli siteler, zengin veya modern gettolar gibi isimlerle de anılabilmektedir. Erder'e göre bu yeni konut alanlarının getto olarak tanımlanmasının arka planında; kendi içinde homojenleşmiş bir kültürü barındırması, sakinlerinin çeper dışında yaşayanlarla ilişkilerinin asgari düzeyde olması, görece dışa kapalı, ayrılmış mekânlara sahip olması yatmaktadır (Erder, 2004: 59). Ancak bu alanlar, gettonun gerçek kullanım alanını karşılamamaktadır. Yine Erder'e göre bir mekâna getto diyebilmek için o yerleşim yerinde yaşayanların sosyo-kültürel bağlamda belirgin bir türdeşliğe sahip olabilmesi ve dış ortamla da ayrışmanın, ayrımcılığın ve belirgin sınırların olması gerektiği vurgulanmaktadır (Erder, 2004: 59-60). Bu lüks ve kapalı siteleri klasik gettolardan ayıran temel öge, gettolarının sosyo-kültürel değerlere; lüks sitelerin ise, tüketim kültürünün mekânsal yansımasına dayanmasıdır (Alver, 2007: 100).

14. 2010 yılı ve sonrası başta Ortadoğu olmak üzere yaşanan savaşlar sonrasında, yaşamlarını güvence altına almak için başka ülke topraklarına göç edenlerin orada kendilerine kurdukları yeni yaşam alanı ya da savaş sonrası (post-war) gettoları dikkat çekmektedir.

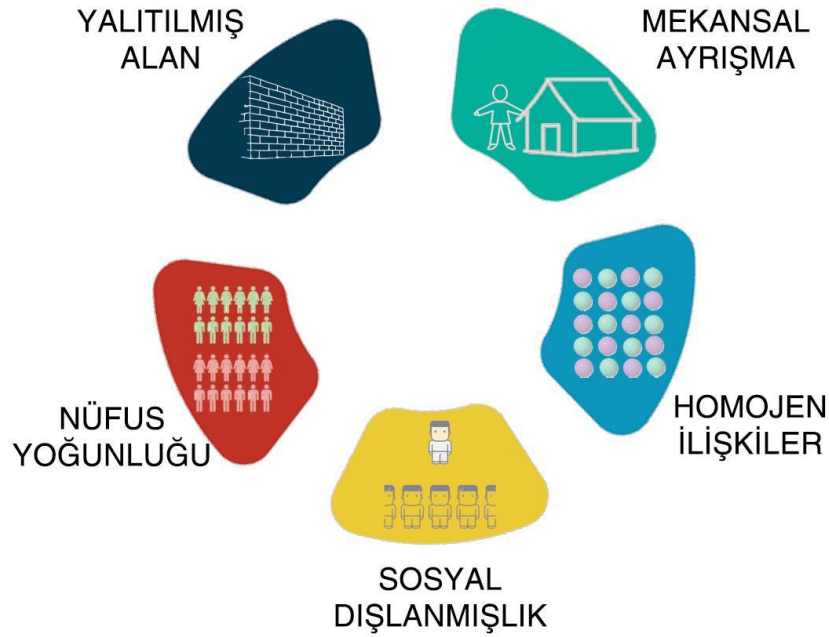
Arap baharının 2010'da patlak vermesinin ardından zorunlu göç dalgaları tetiklenmiştir. Yaşanan bu göç dalgaları, göç edilen topraklarda yeni yaşam alanları oluşturmayı zorunlu kılmıştır. Yeni yaşam alanları, ya da çalışmanın yazarları tarafından isimlendirilen savaş sonrası (post-war) gettolar, sosyo-kültürel anlamda, etnik, dinsel, kültürel ve mezhepsel türdeşlikleri içeren homojen ilişki ağlarıyla örülmüş kentsel alanlardır. Bu alanlarda, yerlerinden zorunlu ya da istemli göç etmiş mülteciler yaşamaktadır. Göç edilen topraklardaki benzer yaşam koşullarını yeni yerlerinde de geliştirmeye çalışan mülteciler, gerçek anlamda gettonun literatürdeki kullanım alanına benzer bir yaşam alanı oluşturmuşlardır. Literatürde Yahudi gettolarına daha çok benzerlik gösteren savaş sonrası gettolarda, gündelik hayatlarının önemli bir kısmını kendi içlerinde yaşayan bu nüfus, gettolaşmanın önemli özelliklerinden olan ayrışmayı ve içine kapanma olgusunu da beraberinde getirmektedir. Bu değerlendirme çalışmanın yazarlarının yapmış olduğu alan araştırmasına dayanmaktadır. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde bu alanların getto kavramının gerçek kullanım alanını nasıl karşıladığı, alan araştırmasından elde edilen temel bulgular sonucunda gösterilecektir.

15. Getto literatüründe yapılan çalışmalar ve araştırmalar genel olarak değerlendirildiğinde gettonun gerçek anlamı, 1980'li yıllarla birlikte değişikliğe uğramıştır. 1980 sonrası gettonun, etnik, kültürel, dini ve mezhepsel türdeşlik olma niteliği önemini yitirmeye başlamış, gettolar yoksulluk olgusu başta olmak üzere sınıfsal bir ayrışma aracı durumuna gelmiştir. 1990 ve 2000 yıllarla birlikte ise getto, tüketim kültürünün bir aracı olarak yeniden yorumlanmıştır. 2010 yılı ve sonrasında ise başta Ortadoğu olmak üzere yaşanan savaşlar sonucunda göç edilen topraklarda savaş sonrası yeni yaşam alanları kurulmuş ve getto literatürdeki gerçek kullanım alanına benzer şekilde yeniden yorumlanmıştır.

'Getto' Kavramının Temel Özellikleri ve Ayırıştırıcı Değişkenleri

16. Gettoyu diğer yaşam alanlarından farklılaştırmak için ayırıştırıcı değişkenler, parametreler kullanılmaktadır. Yapılan literatür taraması sonucunda yazarlar ve konunun araştırmacılarının, gettonun gerçek kullanımını vurgulamak için birtakım ortak anahtar kelimeler, gettoyu diğer yaşam alanlarından farklılaştırmak için ayırıştırıcı değişkenler kullandıkları, gözlemlenmiştir. Bu anahtar kelimeler ve ayırıştırıcı değişkenler Louis Wirth gibi kavramı derinlemesine irdeleyen çeşitli sosyologlar tarafından irdelenmiştir.

Şekil-2: Getto' Kavramının Temel Özellikleri ve Ayırıştırıcı Değişkenleri

17. Chicago Okulu temsilcilerinden olan Wirth, Park ve Burgess gibi önde gelen sosyologlar, getto kavramını incelerken çalışmanın literatür bölümünde de sıkça değinilen, beş ana ayırıştırıcı değişken üzerinde durmuşlardır. i) Yalıtılmış alan, ii) mekansal ayrışma, iii) homojen ilişkiler, iv) sosyal dışlanmışlık ve v) nüfus yoğunluğu değişkenleri, birçok araştırmacı ve yazar tarafından getto kavramının temel özelliklerini yansıtan ölçütler olarak ele alınmıştır. Bu değişkenler birbiri içine geçmiş ve birçok yönden de getto kavramının özünü oluşturan nitelikleri taşımaktadır.

18. Getto kavramının ayırıştırıcı değişkenlerinden ilki yalıtılmış alan (isolated area) kavramıdır.

Robert Park (1915:577-612)'a göre yalıtılmış alan, bir mekânının fiziksel olarak komşu bölgelerinden ayrıştırılması, duvar ve benzeri fiziki ayraçlarla sınırlarının belirlenmesidir. Yalıtılmış alanlar, şehrin geri kalan kısımlarıyla en az temas halinde olan alanlardır. Park'ın (1915:577-612) görüşüne göre, şehirden izole olan mekânlar, sakinlerini şehir yaşamının genel tetikleyici unsurlarından korumaktadır. Roth ve Petropoulos'a göre (2005: 304) yalıtılmış alanlarda yaşayan

getto sakinleri, kent hayatından uzak ve yabancılaşmış değildirler. Bu yalıtılmış alanlar, onların sosyo-kültürel birikimlerini kendi içlerindeki paylaşımlarını kolaylaştırır ve dış etkenlere karşı onları korur. Getto kavramını açıklarken başvurulmuş ikinci önemli değişken sosyo-kültürel ayrımdır. Sosyo-kültürel ayırım, ırk, etnik köken, din vb. gibi kriterlere dayalı her türlü ayırım ve sınıflandırma için kullanılır (Wirth, 1927).

19. Gettonun kavram tartışmasının temelini oluşturan ikincil değişken ise mekânsal ayrışma (residential segregation)dır. Mekânsal ayrışma gettoyu diğer yerleşim yerlerinden ayıran genel tanımlamanın özünü oluşturmaktadır. Çalışma kapsamında da tartışıldığı gibi birçok yazar ve araştırmacıya göre mekânsal ayrışma, bir yerde sosyo-kültürel açıdan belirli bir dine, mezhebe, ırka, kültüre ya da etnik kökene ait kişilerin bir arada yaşadıkları, kentsel yapılı çevre için kullanılan bir kavramdır (Karimi, 2011: 37). Bu kavramda mekânsal ayrışma, dine, mezhebe, ırka, kültüre ya da etnik kökene ait bir ayrımdır (Kawachi, ve Berkman (2003). Marcuse'ın da (2005) belirttiği gibi getto, ırk, etnik köken ve benzeri sosyo-kültürel özelliklerle hâkim toplum sınıftan ayrılan, mekânsal yoğunlaşma alanı olarak kullanılmaktadır.

20. Getto kavramını açıklayan üçüncü önemli değişken ise kentsel alanlarda kurulan homojen ilişkilerdir (homogeneous relation). Kentsel alanlarda homojenlik, sosyal hayatın kalitesiyle ilgili değerler kümesine dayanmaktadır. Bu homojenlik, bölge sakinleri arasındaki ilişkiyi güçlendirirken; toplumun geri kalan kısımları ile arasındaki ayrışmayı artırır (Gans, 2007: 176-184). Genel normlar içinde sosyalleşmenin bir ifadesi olan homojen ilişki, getto içinde yaşayanlar arasında homojen bir kültürü tanımlamakta ve bu homojen kültürü yeniden üretmektedir (Gellner, 1987). Homojen ilişki, getto sakinleri arasında doğrudan kurulan bir ilişkidir. Bu ilişkiler ortak gelenek, görenek ve kültürel türdeşliğin mekânda karşılık bulmuş halidir. Kurulan homojen ilişkiler, sosyolojide çok tartışılan homojen toplumu yaratmaktadır. Homojen toplum, ortak gelenek ve kökten gelen ve aralarında çok az toplumsal ayırım bulunan insanların oluşturdukları toplumdur. Dolayısıyla benzer sosyo-kültürel değerleri barındıran getto sakinleri arasında kurulan homojen ilişkiler, o alanda homojen bir toplumu yaratmaktadır (Bauman, 2003: 88). Getto içerisinde kurulan homojen ilişkilere örnek verilecek olursa; yaşayanlarının dışarıdan ziyade birbirlerinden alışveriş yapmayı tercih etmeleri, birbirleri aralarında kendi dillerini kullanmaları, aynı homojen toplumdaki benzer bireylerle evlenmek istemeleri, ticari faaliyetlerde birbirlerine öncelik vermeleri, şeklinde sıralanabilir.

21. Gettonun kavramsal tartışmasının dördüncü değişkeni ise sosyal dışlanmışlıktır (social exclusion). Sosyal dışlanma, getto içerisinde yaşayanların mevcut olan çeşitli haklara, fırsatlara ve kaynaklara erişiminin kısıtlandığı veya reddedildiği süreç olarak tanımlanmaktadır. Sosyal dışlanma temel olarak birbiriyle ilişkili, çok yönlü toplumsal bağların önem kazandığı, temel gereksinimlere olan yoksunluk sürecini ifade etmek için kullanılmaktadır (Silver, 1994: 531-578). Sosyal dışlanma refah düzeyi ve kentsel yaşam kalitesinin artırılması ile başta hizmetlere erişim,

ekonomik yetersizlik, sosyal korumadan ve temel hizmetlerden yoksunluk ve kurumsal ilişkilerden dışlanma gibi süreçler olarak literatürde yer almaktadır (Tartanoğlu, 2010, 1-13). Wirth (1927), gettolarda yaşanan sosyal dışlanmışlığın üst seviyelerde olduğunu belirtmektedir. Wirth, buradaki dışlanmışlığın yoksullukla ilişkilendirilmemesi gerekliliğinin altını çizmektedir. Vašečka (2012), gettolaşma süreçlerinin çeşitli aşamaları olduğunu belirtmekte ve bu aşamaların gettolaşma sürecinin hem nedenleri hem de sonuçları olduğunu vurgulamaktadır. Bunların başında da, getto sakinlerinin toplumun geri kalan kesimleri tarafından dışlanması, getto yaşayanlarının birtakım hak ve hizmetlerden istemli ya da istemsiz olarak yoksun bırakılması veya sosyal olarak dışlanmaları gelmektedir. Wirth ve Vašečka'ya göre gettolarda yaşanan sosyal dışlanmışlık, o bölgelerin şiddet, yoksulluk ve uyuşturucu yuvalarına dönmelerine sebep olmaktadır. Wacquant (1997:345). sosyal dışlanmışlık nedeni ile gettoların, şiddet, anomi, suç, okul bırakmalar, boşanma, genç yaşta cinsellik ve hamilelik vb. "sınıfaltı" kesim davranışları ile damgalanmış alanlar haline döndüklerini belirtmiştir (Duman ve Alacahan, 2012: 58). O'na göre sosyal dışlanmışlık; i) Ekonomik ihtiyaçlar ve maddi yoksulluk, ii) Sosyal güvensizlik iii) Fırsat eşitsizliğinden kaynaklı sınıfsal önyargı ve ırki/etnik antipati, iv) Kamu hizmetlerinin etkin ve verimli sunulamamasından kaynaklı temel ihtiyaçların giderilememesi, iv) Mekansal-sembolik damgalama, gettolaşmanın ardında yatan temel sosyal dışlanma sorunları arasındadır. Wacquant (1997:345 ve Duman ve Alacahan, 2012: 58).

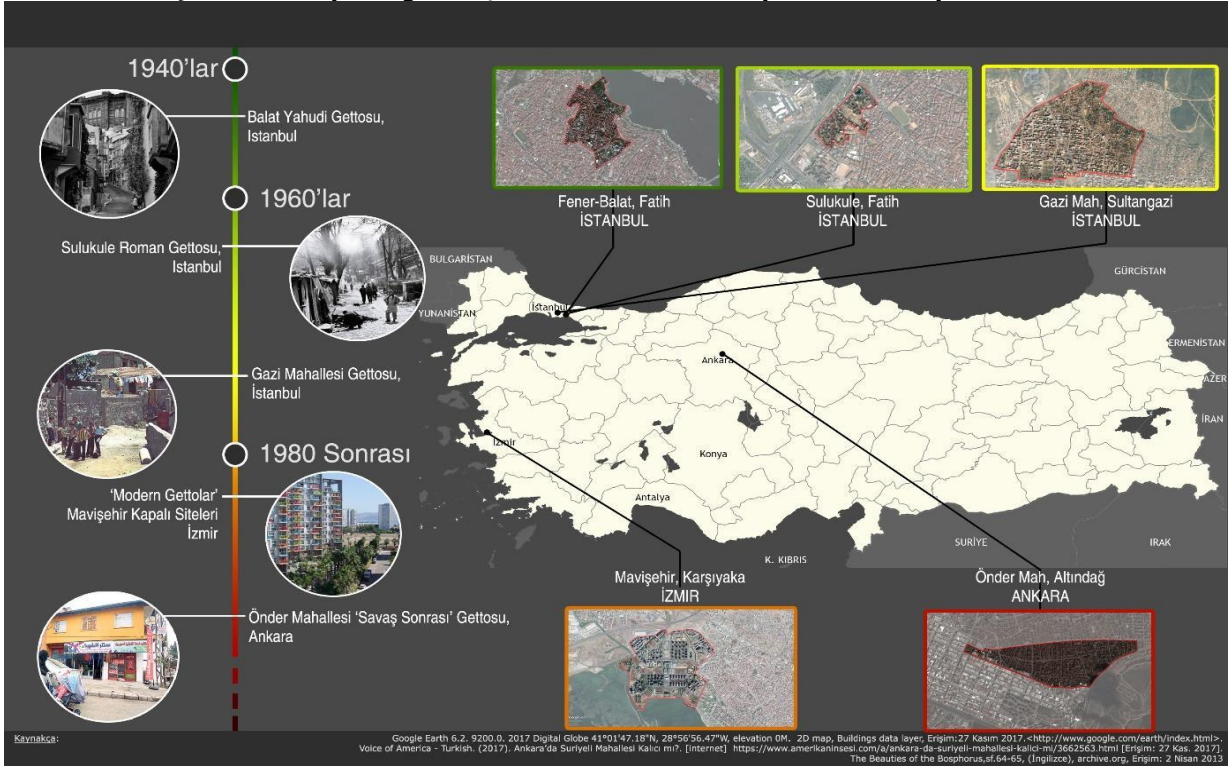
22. Kavramsal olarak gettonun beşinci ve son değişkeni ise nüfus yoğunluğudur. Bir önceki bölümde de belirtildiği üzere demografi ile getto arasındaki ilişki birçok araştırmacı tarafından vurgulanmaktadır. Örneğin Vaughan (1997), bir kentsel alanın getto olarak tanımlanabilmesi için türdeş grupların en az % 60'ının o alanda yaşaması gerektiğinin altını çizmektedir. Marcuse (2005) ise gettoyu demografi ile ilişkilendirerek, benzer sosyo-kültürel özellikler barındıran hâkim bir nüfus grubunun mekânsal yoğunlaşma alanı olarak tanımlamıştır. Massey ve Denton'a göre (1993: 18-19) getto, "büyük oranda bir grup tarafından ikamet edilen mahalleler kümesi" şeklinde ele alınmaktadır. Vaughan (1997) ise gettoyu nüfus yoğunluğu ile alakalı kümelenme, şeklinde ele almaktadır. Wilson (1997) getto tanımlamasında, Vaughan ile benzer görüşleri savunurken gettolarda yaşayan nüfus yoğunluğunun en azından %40 ve üzeri olması gerekliliğini belirtmiştir. Görüldüğü üzere nüfus, bir alanın getto olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceği kapsamında hem homojen ilişkilerin hem de sosyo-kültürel birikimin ele alınması açısından önemli bir ölçüt olarak değerlendirilmektedir.

III. Türkiye'de Örnek Alan Araştırmaları Üzerinden Getto Tartışması

23. Tarihe bakıldığında Yahudi Gettosu ile başlayan gettolaşma olgusu, Türkiye'de kimi zaman benzer kimi zaman da farklı sıfatlar ve farklı kimliklerle gelişim göstermiştir. Tıpkı literatürde gettolaşmanın farklı yorumlanması gibi Türkiye'de de kavram zaman içerisinde

değişim göstermiştir. Çalışmanın bu kısmında, Türkiye'deki gettolaşma sürecine değinilerek, kavramın Türkiye'de ele alınış biçimi tarihsel bağlamda uluslararası literatür de dikkate alınarak "1940-1960 dönemi, 1960-1980 dönemi 1980 sonrası dönem" olacak biçimde beş örnek uygulama üzerinden ele alınarak, bu alanların gerçek anlamda getto özelliği taşıyıp taşımadığı yukarıda belirtilen parametreler üzerinden sorgulanacaktır. Seçilen örnekler sırayla: (i) Osmanlı Dönemi'nden 1948 yılında İsrail Devleti'nin kurulmasına kadar geçen sürede Yahudilerin yaşadığı Balat semti; (ii) 1000 yıllık bir Roman Kültürü tarihini yansıtan İstanbul -Sulukule Mahallesi, (iii) 1960'larda 'mezhep' baskılarının da büyük rol oynadığı ve sosyal dışlanmalar sonucu oluşan Alevi nüfusunun yoğun olarak yaşadığı Gazi Mahallesi, (iv) Neo-Liberal ekonominin Türkiye'de zirve yaptığı 2000'li yıllarda oluşan ve diğer gettolardan konfor ve ekonomi bağlamında ayrışan, kapalı, lüks, güvenli siteleri içinde barındıran İzmir Mavişehir modern kapalı siteler ve (v) Ortadoğu'daki savaşların şiddetlenmesiyle Türkiye'ye göç eden çok sayıda Suriyeli mültecinin Ankara İli Altındağ ilçesinde kendi yaşam tarzlarını oluşturarak yaşam alanı yaratan 'Önder Mahallesi'dir. Balat, Sulukule Gaziosmanpaşa ve Mavişehir'de yapılan genel değerlendirmeler, literatür taramasının sonuçlarından elde edilen genel bulgularla yorumlanırken; Önder Mahallesi'nde yapılan değerlendirme, yörede yapılan alan araştırmasından elde edilen sonuçlara dayanmaktadır. Azınlık alt kültür gruplarının oluşturduğu, dışlanma ve yabancılaşma duygularının yıkıcı etkilerinin saha araştırmasında da ağırlıklı görüldüğü Önder Mahallesi'nde, çarpık yapılaşma, yetersiz kamu hizmetleri, yüksek suç oranları, sosyal dışlanma, ayrımcılık, yabancılaşma ve toplumun güçlendirilmesi (siyasal haklar ve güç) gibi sürdürülebilirliğin sosyal boyutlarını etkileyen unsurlar getto olgusunun açıklanması kapsamında ele alınacaktır. Seçilen tüm bu getto örnekleri gettolaşmanın nesnel olarak okunması için ortak kavramlar (ayrımcılık, sosyal dışlanma, homojen ilişki, kentsel heterojenlik) üzerinden ele alınacak ve bu alanların ne derecede getto özelliği taşıyıp taşımadığı üzerinden irdelenecektir. Alan araştırmaları kapsamında parametrelerin en az 3'nün karşılanması durumunda, o bölgenin getto özelliği taşıdığı, parametrelerin en az 3'nün karşılanmaması durumunda o bölgenin getto özelliği taşımadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Şekil-3: Türkiye’de gettolaşma sürecinin örnek olaylar üzerinden yorumlanması

Balat Yahudi Gettosu/İstanbul

24. Gettolaşma olgusu Osmanlı'da dil, din, etnik köken yapılarına göre ayrıştırılmış mahalle yapılanmasında görülmektedir. Bunun en tipik örneği, 2000 yıllık tarihi ile 'UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde bulunma onuruna sahip olan Balat semtidir (UNESCO, 2008). Balat, Ayvansaray ile Fener arasında, Haliç'in batı tarafında yer alan bir semttir. Bu tarihi semt Bizans döneminden bu yana Yahudi cemaatinin yoğun olarak yerleşik olduğu bir bölge olarak bilinmektedir. Yahudi nüfusunun geçmişi İspanya, Makedonya, Portekiz, Bulgaristan ve İtalya'dan göç edenlere dayanmaktadır. Buralardan kaçan Yahudiler, Balat'da geleneksel mimari dokusundan, hahamlık, ayakkabıcılık gibi özel meslek alanlarına, sosyal faaliyetlerinden, örf ve adetlerine, uygun dini bayramlarına ve diğer etnik topluluklarla ilişkilerine kadar kendilerine özgü

doğal surlar içinde kapalı bir yerleşim alanı yaratmışlardır (Aytar, 2015: 1-3). Balat'taki Yahudi nüfusu özellikle 16 ve 17. yüzyıllarda artış göstermektedir. 16. yüzyılda Balat'ta yaşayan Yahudiler İstanbul'daki cemaatin sadece yüzde 20'sini oluşturmaktadır. 17. yüzyılda ise semtin neredeyse tamamında Yahudiler yaşamaktadır (Kaya, 2016).

25. Semt, Bizans döneminden 1940'lara kadar İstanbul'daki Yahudi toplumu için tercih edilen bir bölge olma eğiliminde olmuştur. Semt, 1894 depremi ve Haliç kıyılarındaki ticaretin etkisiyle şekillenen fiziki ve sosyo-ekonomik bir değişim yaşamıştır. Bu zamana kadar semt, 'sur içinde bir kenar mahalle', 'getto', 'şenlikli semt', 'İstanbul'un kendine özgü azınlık mahallesi', 'benzer hayatlar yaşayan memur, esnaf ve küçük zanaat sahiplerinin yaşadığı mütevazı bir yerleşim bölgesi' olarak anılmaktadır" (Aytar, 2015: 4-5). O dönemlerde Yahudilerin Müslüman komşularıyla ilişkileri sınırlıdır ve Müslümanlar Yahudilerle görüşmek ve iletişim halinde olmayı çok tercih etmemektedirler. Ancak Balat'ta Müslüman esnaf için ise durum farklıdır. Müslüman esnaflar Yahudilerle uyum halinde ve Yahudilerin çalışma saatlerine ve tüketim mallarına uygun hareket etmeyi tercih etmektedirler. (Kaya, 2016). İstanbul'da çıkan 1894 tarihli büyük deprem ve depremin artçı şokları, birçok yapıyı harabeye çevirmiştir (Akyalçın, 2003). Deprem ve sebep olduğu yangınlar sonrası çoğu varlıklı Yahudi, İstanbul'un başta karşı sahildeki Hasköy ve Galata olmak diğer bölgelerine taşınmış ve kalanlar harap binaları yeniden yapılandıramamışlardır (Gritsiuk, 2015). 1948 yılında İsrail'in kurulmasıyla birlikte, Yahudi yerleşimcilerin önemli bir kısmı eski mahallelerinden yeni ülkelerine taşınmışlardır (Toktaş, 2006: 505-519). 1930'larda %95 oranında Yahudi nüfusunun yaşadığı semtin ortalama 10 bin kişiye ev sahipliği yaptığı tahmin edilmektedir. Ancak semtin ticari önemini kaybetmesi ve büyük yangın neticesinde 1950'lerden sonra da semtte hiç Yahudi ailesinin yaşamadığı kayıtlara geçmiştir (Kaya, 2016). Balat tarihinin genel bir değerlendirmesinin yapılmasının ardından, bir önceki kısımda tartışılan getto kavramının temel özellikleri ve ayırıştırıcı parametreleri üzerinden bu alanın 1950'li yıllar öncesinde ve günümüzde getto özelliği taşıyıp, taşımadığı sorusuna aşağıdaki Tablo 1 kapsamında yanıt aranmıştır. Getto kavramının temel karakteristik özelliklerini oluşturan parametreler de dikkate alındığında Tablo 1'e göre 16. yüzyılla beraber özellikle Yahudilerin yoğun olarak geleneksel yaşamlarını sürdürdüğü ve din temelli getto olgusunda önemli bir değer olan Balat Semti, 1950'li yıllarla beraber getto olma özelliğini yitirdiği görülmektedir.

Tablo-1: Balat Semtinin Getto Karakteristiğini Taşıma ve Taşımama Durumu

'Getto' açısından anahtar kelimeler	Balat (1950'li Yıllara Kadar)	Açıklama (1950'li Yıllara Kadar)	Günümüzde Balat	Açıklama
Nüfus yoğunluğu	✓	20. yüzyılın ortalarına kadar Yahudi nüfusu, nüfus yoğunluğunun temelini oluşturmuş, nüfusun %95'i Yahudilerden	X	Günümüzde 13 bin olan Balat semti nüfusunda Yahudi azınlığı bulunmamaktadır.

		meydana gelmektedir.		
Mekânsal Ayırışma	✓	Yahudi nüfusunun yoğun olarak yaşadığı bölgedir.	X	Balat semtinde bugün hiç Yahudi nüfusu bulunmamaktadır.
Yalıtılmış Alan	✓	Fiziksel izolasyon bağlamında bölge doğal surların içinde yer almaktadır.	✓	Fiziksel izolasyon bağlamında bölge hala doğal surların içinde yer almaktadır.
Homojen İlişki	✓	Geleneksel mimari dokusundan, hahamlık, ayakkabıcılık gibi özel meslek alanlarına, sosyal faaliyetlerinden, örf ve adetlerine, uygun dini bayramları homojen ilişkilerinin kuvvetli olduğunu göstermektedir.	X	Günümüzde semt sakinleri arasında homojen ilişki hakkında bir gözlem bulunmamaktadır.
Sosyal Dışlanma	✓	Dönemde Balat semtinde yaşayanlar için sosyal dışlama vardır. Yahudi ve müslüman nüfus arasında bir sınır vardır.	X	Bugünün Balat semtinde yaşayanlar için sosyal dışlama konu dışıdır.

Sulukule Roman Gettosu/İstanbul

26. Sulukule, İstanbul'un tarihi ve kültürel dokusunda merkezi öneme sahip olan yaşam mekânlarından birisidir. Topkapı ve Edirnekapi arasındaki surların hemen içinde yer alan bu mahallede yaklaşık olarak beş yüzyıldır ilk çıkış yeri olarak kabul edilen Hint coğrafyası olan Hindistan'daki ataları ile benzerlik gösteren ender topluluklardan olan Çingeneler (Romanlar) yaşamaktadır. Yapılan araştırmalara göre Sulukule, Romanların yerleşik olarak yaşadıkları en eski alanlardan biridir (Göncüoğlu ve Yavuztürk, 2009: 108-109). Birçok kaynakta, Romanların Sulukule'de 11. yüzyıldan bu yana yaşamakta olduğuna yönelik bilgi vardır (Çubukçu, 2011; 83-106). 2000 yılına kadar Romanlar geleneksel mimari dokusu, eğlence temelli yaşam kültürü ile Sulukule'de nüfusun %95'ine yakın bir kısmını oluşturmaktadır. Romanların Hint atalarından aldıkları en önemli mirasları eğlence anlayışlarıdır. Osmanlı İmparatorluğu'nun en önemli eğlence sektörü, Sulukule'de Romanların geleneksel müzik ve dans kültürleri ile oluşturdukları 'Eğlence Evleri'dir. Bu evlerin, Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra da devam ettiği bilinmektedir. Özellikle Sulukule çingeneleri için bu eğlence evlerinde çalışmak en büyük geçim kapıları olmuştur ve burada yaklaşık 3500 kişinin istihdam edildiği bilinmektedir. (Akçura, 2007).

Cumhuriyet sonrasında gerilimin artması ve siyasal iklimin sertleşmesi Sulukule Mahallesi'ne yönelik baskıların artmasına da sebep olmuştur. Bu baskılar sonucunda 2006 yılına kadar Roman kültürünün en temel değerini oluşturan eğlence evlerinin birçoğu yıkılmıştır. Bu baskılardan sonra mahalle sakinleri başka semtlere taşınmıştır. David Harvey'in, coğrafi ve sosyolojik yaklaşımların mekân algısını birleştirdiği genel yorum üzerinden açıklanacak olursa; Sulukuleli Romanlar için sözkonusu yıkım, hakiki bir toplumsal mekân ve algı kaybı anlamına gelmektedir (Çubukçu, 2011; 89). 1990'lı yıllarla birlikte eğlence evlerinin tamamen kapatılmasının ardından çingeneler, başka sektörlerde iş bulmakta zorluk yaşamışlardır. Buna paralel olarak bazı çingeneler yasadışı işler yapmaya başlamışlar, bazılarıysa plastik ve kağıt toplama, falcılık, işportacılık gibi marjinal sektörlerde çalışmaya başlamışlardır. Sonuç olarak bölgede yaşayanlar arasında sosyal ve ekonomik sorunlar ortaya çıkmış ve bölge yavaş yavaş yoksul, kentsel bir alana dönüşmüştür.

27. 2000'li yıllardan sonra kentsel dönüşüm projeleri sonrasında ise Sulukule getto olgusunu tamamen yitirmiştir. Kent merkezinde kalmış ve gecekondu biçiminde yapılaşmış veya eskimiş konut alanlarının Yenileme Alanı ilan edilerek yıkılıp yeniden yapıldığı, yeni bir kullanıcı profili için hazırlandığına, bununla birlikte eski sakinlerinin de zorla ya da özel yasalarla ikna edilerek kent dışına doğru sürüldüğü Kentsel Dönüşüm deneyimleri sonrasında Sulukule'de Roman nüfusu %80 düzeyinde azalmıştır. Günümüzde Sulukule'de yaşayan ve geleneklerini yok olmuş bir tarihi alanda sürdürmeye çalışan Romanların oranı ise sadece %17 civarındadır (Tuna, Şatıroğlu ve Çağlayandereli; 2005).

Şekil 4: 2001'den 2017'ye Sulukule Mahallesiindeki mekânsal değişim

Kaynak: Google Earth PRO, 2018

28. Sulukule'ye ilişkin genel bir değerlendirmenin yapılmasının ardından, bir önceki kısımda tartışılan getto kavramının temel özellikleri ve ayrıştırıcı parametreleri üzerinden bu alanın 2000'li yıllar öncesinde ve günümüzde getto özelliği taşıyıp, taşımadığı sorusuna aşağıdaki Tablo-3 kapsamında yanıt aranmıştır. Getto kavramının temel karakteristik özelliklerini oluşturan parametreler de dikkate alındığında Tablo 2'ye göre 1000 yıllık tarihi bir mirasa sahip

olan Romanların yoğun olarak geleneksel yaşamlarını sürdürdüğü ve ırk temelli getto olgusunda önemli bir değer olan Sulukule, 2000’li yıllarla birlikte doğrudan sosyo-kültürel alana ve yaşanan mekâna müdahaleleri ile getto olma özelliğini tamamen yitirmiştir.

Tablo 2: Sulukule Semtinin Getto Karakteristiğini Taşıma ve Taşımama Durumu

‘Getto’ açısından anahtar kelimeler	Sulukule (1950’li Yıllara Kadar)	Açıklama (2000’li Yıllara Kadar)	Günümüzde Sulukule	Açıklama
Nüfus yoğunluğu:	✓	2000. yıllara kadar Roman nüfusu, nüfus yoğunluğunun temelini oluşturmuş, nüfusun %95’i Romanlardan meydana gelmektedir.	X	Sulukuledeki yerleşimcilerin yaklaşık yüzde 17’si Romandır.
Mekânsal Ayrışma	✓	Romanların yoğun olarak yaşadığı bir alandır.	X	Sulukule’de bugün sadece %17 oranında Roman nüfusu yaşamamaktadır.
Yalıtılmış Alan:	✓	Fiziksel izolasyon bağlamında bölge doğal surların içinde yer almaktadır.	✓	Fiziksel izolasyon bağlamında bölge hala doğal surların içinde yer almaktadır.
Homojen İlişki:	✓	Müzik, dans, alışveriş, meslekler, dini bayramlar, geleneksel mimari, homojen ilişkilerini oluşturmaktadır.	X	Günümüzde semt sakinleri arasında homojen ilişki artık kalmamıştır.
Sosyal Dışlanma:	✓	Tüm eğlence evlerinin kapanması ve kentsel dönüşüm sosyal dışlanmanın bir sonucudur.	X	2010’da Ortadoğudaki karışıklıklardan sonra, Suriyeliler alana taşındı. Göçmenlere karşı bir miktar ayrımcılık söz konusudur.

Mezhep temelli Getto: Gazi Mahallesi/ İstanbul

29. Gazi Mahallesi’nin tarihi 1960’lı yılların sonunda 1970’li yılların başında, Anadolu Alevilerinin metropole göçüyle başlamıştır ve bu göç beraberinde küçük çaplı bir ekonomik ilişkiyi de beraberinde getirmiştir. Bölgedeki Alevi nüfusu %60’ın üzerindedir. Gazi Mahallesi’nde yaşayan Alevilerin birbiriyle ekonomik ve sosyal bir ilişkisi bulunmaktadır. Aleviler çoğunluk haline gelmişler, birbirleriyle yerel pazarlarda ticaret yapmaya başlamışlar ve kendi alanlarında bir sosyal üretime sahipler. Bir mahalle ya da semte belli etnik ya da mezhep/inanç gruplarının yerleşmeleri, “bir taraftan o insanların kendi kültür ve kimliklerini yeniden üretmelerini mümkün kılarken, diğer taraftan da toplum tarafından damgalanmalarına, dışlanmalarına yol açmaktadır” (Erman, 2010: 6-13). Bunun en önemli örneği Gazi Mahallesi’dir.

30. Gazi Mahallesi’nde polis ve yasadışı siyasi gruplar arasında mezhepsel, politik ve otoriter baskılar nedeniyle çatışmalar ve anlaşmazlıklar yaşanmıştır. Bu olayların en önemlisi 12 Mart

1995'te Alevilere yönelik düzenlenen silahlı saldırılardır. Gazi Mahallesi'ne ilişkin genel bir değerlendirmenin yapılmasının ardından, bir önceki kısımda tartışılan getto kavramının temel özellikleri ve ayrıştırıcı parametreleri üzerinden bu alanın günümüzde getto özelliği taşıyıp, taşımadığı sorusuna aşağıdaki Tablo 3 kapsamında yanıt aranmıştır. Getto kavramının temel karakteristik özelliklerini oluşturan parametreler de dikkate alındığında Tablo 3'e göre 60 yıllık bir tarihi barındıran ve Alevi nüfusunun yoğunluklu olarak yaşadığı Gazi, günümüzde de mezhepsel azınlığı yansıtan bir yerleşim alanı olmak üzere gerçek anlamda getto olgusunun izlerini taşıyan bir mahalledir.

Tablo 3: Gazi Mahallesi Getto Karakteristiği Taşıma ve Taşımam Durumu

'Getto' açısından anahtar kelimeler	Gazi Mahallesi	Açıklama
Nüfus yoğunluğu:	✓	Gazi Mahallesi'ndeki sakinlerin yaklaşık olarak yüzde 60'ı Alevi nüfusundan meydana gelmektedir.
Mekânsal Ayrışma	✓	Alevilerin yoğunluklu olarak yaşadığı bir mahalledir.
Yalıtılmış Alan:	X	Mahalle Sultangazi'deki diğer mahallelerden farklı olarak fiziksel olarak izole olmuş durumda değildir.
Homojen İlişki:	✓	Gazi'deki Aleviler arasında ekonomik ve sosyal ilişkiler vardır.
Sosyal Dışlanma:	✓	Alevilere karşı politik otoriteler nedeniyle ulusal ölçekte ve mahalle ölçeğinde bir toplumdaki dışlama gözlemleniyor.

Modern gettolar: Mavişehir'in Kapalı Lüks Siteleri/ İzmir

31. 1950'li yıllarla birlikte kent merkezinde sekiz katlı apartmanları inşa edilmesiyle kent dokusunun bozulmaya başladığı İzmir'de, 1980'li yıllardan itibaren kent çeperlerinde yeni yerleşim alanları oluşmaya başlamıştır. Yoğun göç dalgası ve artan nüfusun ortaya çıkardığı barınma sorununa, kalabalık, gürültü, güvensizlik, kirlilik, şiddet gibi unsurların nedeni olarak görülen kent yoksullarına yerel yönetimler ve özel kooperatifler eliyle yanıt aranmaya çalışılmıştır. Özellikle 1990 ve 2000 sonrasındaki dönemlerde tüketim kültürünün yaygınlaşması ile birlikte konut sektörü de yeni bir tüketim nesnesi olarak kent çeperlerinde şekil değiştirmeye başlamıştır. Tüketim kültürünün mekânsal yapıları olan bu kapalı lüks siteler, yeni orta sınıf için önemli bir statü göstergesi olurken; aynı zamanda lüks, güvenli, orta, üst gelir grubuna hitap eden ve prestij amaçlı inşa edilen kapalı siteler ya da modern gettolar olarak yorumlanmaya başlamıştır (Özdemir ve Doğrusoy, 2016: 359-371). Avrupa'dan sonra 80'lerdeki Türkiye hükümetinin neo-liberal politikalarıyla daha çok fonksiyonel ve mekânsal koşulları olan Mavişehir yerleşimi de bu

kapsamda inşa edilmeye başlanmıştır. İmar planının uygulanmasından sonra şehrin yüksek gelir grupları kent çeperindeki yeni yapılmış rezidanslara ve tripleks villalara yerleşmişlerdir.

32. Mahalledeki binaların genellikle yüksek duvarlarla ayrıldığı, yeni yaratılan yaşam ünitelerinin içerisinde yüksek güvenlikli kapıların, alışveriş merkezlerinin, devasa yüzme havuzlarının, sosyal tesislerin, okulların, spor tesislerinin, çocuk bahçelerinin ve park alanlarının olduğu gözlemlenmektedir. Ancak daha öncesinde de vurgulandığı gibi bu alanlar, gettonun gerçek kullanım alanının çok ötesindedir. Özellikle getto kavramının temel karakteristik özelliklerini oluşturan parametreler dikkate alındığında bu alanların sadece kentin diğer kesimlerinden yalıtılmış alanlar olduğu görülmektedir. Landman ve Schönteich'in de belirttiği gibi kapalı lüks sitelerinin fiziksel sınırları onu sadece çevresinden ayırmakta ve kentsel doku içinde özel bölgeler oluşturmaktadır (Landman ve Schönteich, 2002; 71-85). Sosyal ayrışmayı da artıran kapalı siteler, "sadece yerleşim içinde yaşayanlar tarafından kullanılabilen, kamusal alanın özelleştirildiği yerleşimler" olarak tanımlamışlardır (Özdemir ve Doğrusoy, 2016: 359-371). Yapılan araştırmalar, kapalı konut yerleşimlerinin içinde bulunduğu çevreyle ne sosyal ne de fiziksel açıdan bir ilişkilerinin olmadığını, site sakinlerinin çevreyle olan ilişkisinin sadece ana ulaşım akslarını kullanmaktan ibaret olduğunu göstermektedir (Özdemir ve Doğrusoy, 2016: 359-371).

33. Getto özelliği taşımayan, getto kavramının temel özellikleri ve ayrıştırıcı parametreleri barındırmayan kapalı lüks siteler üzerinden oluşturulan Tablo 4 kapsamında yer verilmiştir. Getto kavramının temel karakteristik özelliklerini oluşturan parametreler de dikkate alındığında Tablo 4'e göre yüksek gelir gruplarının bu bölgelerde yaşaması nüfus yoğunluğunun bir göstergesi olamaz. İkinci olarak Mavişehir sakinleri birbirleriyle ve kent alanlarıyla zayıf bir bağlantıya, ilişkiye sahipler. Son olarak mekânsal ayrışma, homojen ilişki ve toplumsal dışlanma parametreleri Mavişehir için söz konusu bile değildir. Kısacası bazı sosyologlar kapalı lüks sitelerin modern gettolar olduklarını ileri sürseler de Mavişehir gerçek anlamda bir getto değildir ve getto özelliği taşımamaktadır.

Tablo 4: İzmir Mavişehir Getto Karakteristiği Taşıma ve Taşımama Durumu

'Getto' açısından anahtar kelimeler	Mavişehir	Açıklama
Nüfus yoğunluğu:	X	Şehrin diğer bölgeleriyle karşılaştırıldığında herhangi bir etnik, ırksal ya da dinsel bir farklılık yok.
Mekânsal Ayrışma	X	Şehrin diğer bölgeleriyle karşılaştırıldığında herhangi bir etnik, ırksal ya da dinsel bir farklılık yok.
Yalıtılmış Alan:	✓	Mahalle, ayırıcı duvarlar, kontrol edilen kapılarla yalıtılmış.
Homojen İlişki:	X	Mahalleliler arasında herhangi bir ekonomik ve sosyal ilişki yok.

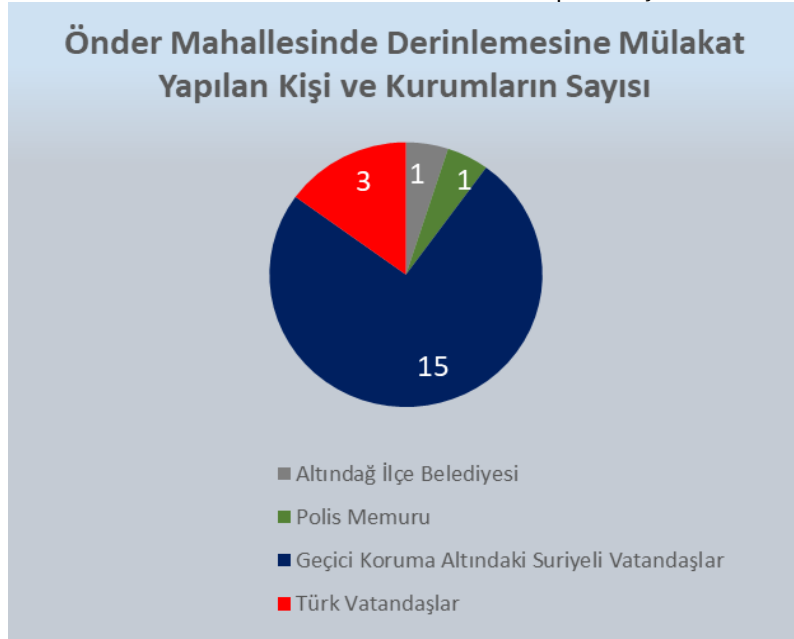
Sosyal Dışlanma:	X	Alan dışındaki bazı ev sahipleri Mavişehir'i ayrı bir dünya olarak görüyorlar. Fakat bu dışlanmanın bir göstergesi değil. Yalıtılmış bu alan, onu sadece çevresinden ayırmakta

Savaş Sonrası Getto: Önder Mahallesi/Ankara

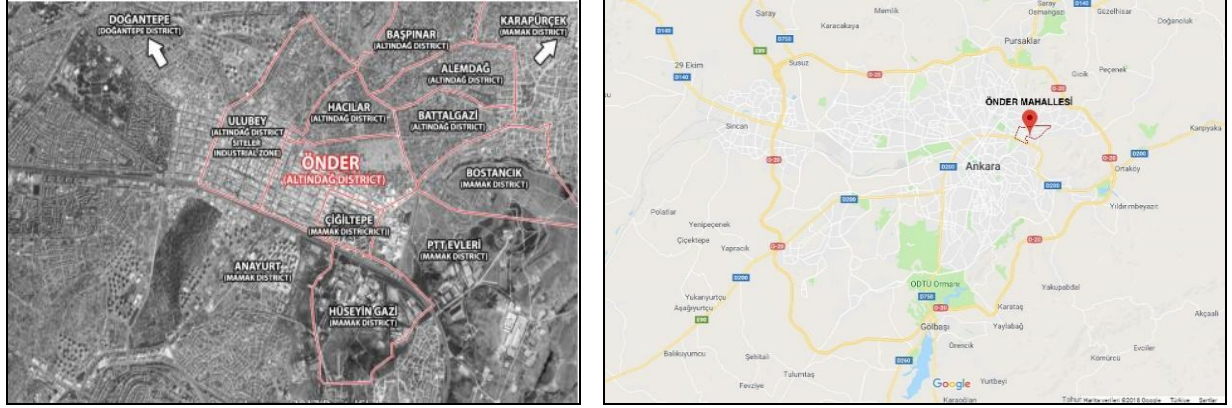
34. Arap baharının 2010 yılında patlak vermesinin ardından zorunlu göç dalgaları tetiklenmiş ve savaş mağdurları güvenlik ve huzur için yerleşim yerlerini terk etmek durumunda kalmışlardır. Bugün Türkiye, 3,6 milyon Suriyeli nüfusa ev sahipliği yapmaktadır (UNCHR, 2018). Başkent Ankara'da ise 97.719 Suriyeli yaşamaktadır ve başkentten kuzeydoğu tarafında yer alan Altındağ ilçesinin Önder Mahallesi ise önemli sayıda Suriyeli nüfusa ev sahipliği yapmaktadır. Önder Mahallesi, Ankara'nın Altındağ ilçesinde Siteler adı verilen ağırlıklı olarak mobilya üretim alanına çok yakın bir konumdadır.

35. Savaş sonrası getto örneğinde Ankara İli Altındağ İlçesinde yer alan Önder Mahallesi'nde derinlemesine mülakat yöntemine dayanılarak alan araştırması yapılmıştır. Alan araştırması, Önder Mahallesi'nde yaşayan Suriyeli nüfus, Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşları ve yerel kurumlarla yapılan toplam 20 derinlemesine mülakat yöntemine dayanmaktadır. Mülakatların 1'i Altındağ İlçe Belediyesi yetkilisi, 1'i polis memuru, 15'i Önder Mahallesi'nde ikamet eden ve Suriyeliler, geri kalan 3'ü de Önder Mahallesi'nde ikamet eden Türk Vatandaşlarından oluşmaktadır. Görüşme yapılan kişilerin 19'u erkek, 1 tanesi ise kadındır. Görüşülen kadın katılımcı, Altındağ İlçe Belediyesi yetkilisidir.

Şekil 5: Önder Mahallesinde Derinlemesine Mülakat Yapılan Kişi ve Kurumların Sayısı

Şekil 6: Önder Mahallesi'nin Haritadaki Yeri

Kaynak: Google Earth PRO, 2018

Şekil 7: Önder Mahallesi Nüfusu

Kaynak: www.yerelnet.org.tr

36. Önder Mahallesinin büyüklüğü 43 hektardır. Yerleşik nüfusun %90'ını Suriyeli mülteciler oluşturmaktadır. 2013 yılında Ankara Büyükşehir Belediyesi'nin bu alanı kentsel dönüşüm ve gelişim proje alanı ilanının ardından Önder Mahallesi'nin nüfusunda ciddi bir düşüş görülmektedir. Kentsel dönüşüm kararının ardından Altındağ Belediyesi tarafından Mahalle sınırları içerisindeki 2150 binayı yıkılmış ve 40 adet işyeri, alışveriş binasını da bünyesinde barındıran karma fonksiyonlu binaların temelleri atılmıştır. Bu kararın ardından 2013-2017 yılları arasında nüfusu 9.000 civarında olan Önder Mahallesi'nden 6.000 kişi çevre semt ve mahallelere taşınmışlardır.

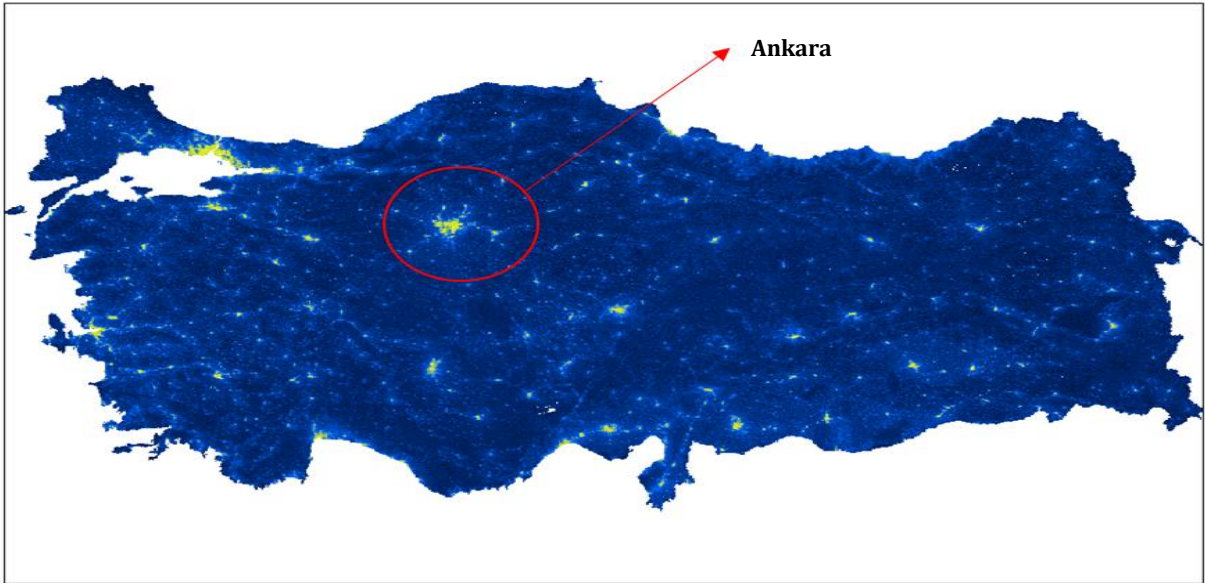
Şekil 8: Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Proje Alanından Önce ve Sonra Önder Mahallesi (Google Earth PRO, 2018)

Kaynak: Google Earth PRO, 2018

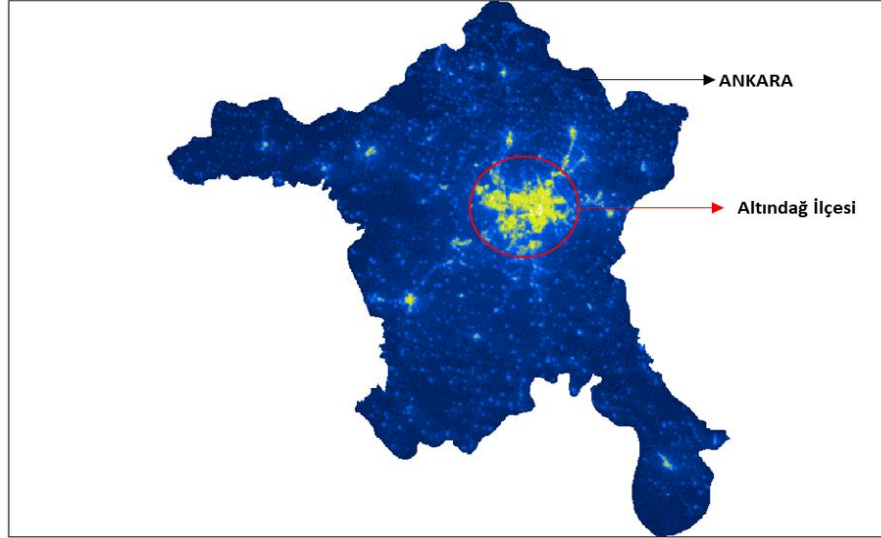
37. Önder Mahallesi için 2018 yılı Mart ve Haziran aylarını kapsayan ve geceleri yaydığı ışık yoğunluklarının sayısallaştırılmasıyla hesaplanan ışık haritası çalışmasına göre konum olarak Sitelere yakın olması sebebiyle mahalle ekonomik aktivitelerin yoğun olduğu bir yerleşim alanıdır. Ekonomik faaliyetler için demografik ve sosyo-ekonomik özelliklerin bir göstergesi olan gece ışıklarının kullanılması yöntemi, geceleri uzaya yayılan gece ışıklarının analizi ile bir bölgedeki nüfus ve ekonomik canlılığın tahmin edilebilmesine dayanmaktadır (Henderson, 2012: 994-1028; Tasöz Düşündere ve Başahoş, 2016). Resmi açıklamalardan farklı olarak daha mikro ölçeklerde analizlere izin veren bu yöntem ile Ankara İli Altındağ İlçesi Önder Mahallesi'nin gece ışıkları karşılaştırılmıştır. Yapılan analize göre, Ankara'nın genelindeki ışıkların ortalama yoğunluğu 2.4 birim olarak ölçülmekte olup, bu sayı Altındağ ilçesinde 21.7 birime eşdeğerdir. Yapılan analizler Önder mahallesi'nin 70,2 birim ortalama ışık yoğunluğuna sahip olduğunu göstermektedir. Bu durum Altındağ ilçesinin ve hatta Önder Mahallesi'nin Ankara'nın ekonomik merkezlerinden biri olduğunu göstermektedir.

Şekil 9: Gece Işıklarının Yoğunluğu Mart-Nisan 2018, Ankara-Türkiye

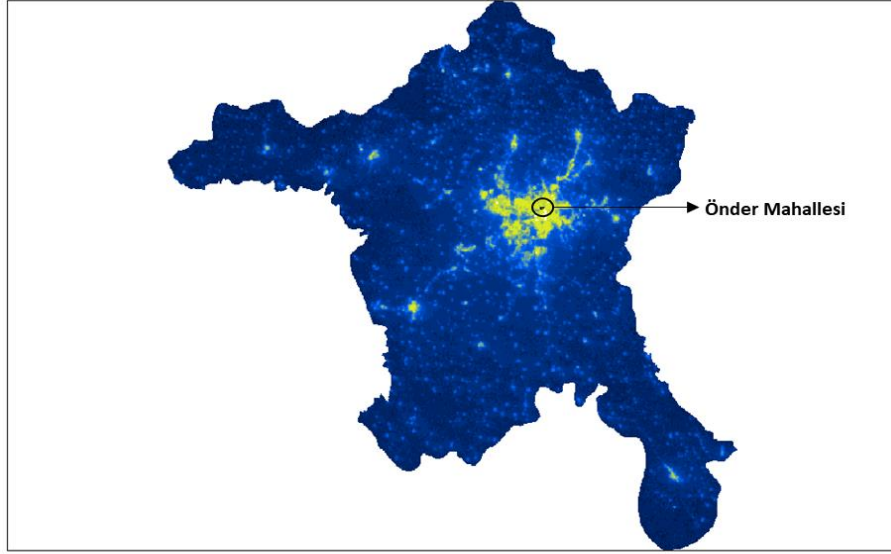
Kaynak: TEPAV Hesaplamaları, gece ışık haritalarının yoğunluğu Ayşegül Taşöz Düşündere hazırlanmıştır.

Şekil 10: Gece ışıklarının yoğunluğu Mart-Haziran, 2018 Altındağ ilçesi

Kaynak: TEPAV Hesaplamaları, gece ışık haritalarının yoğunluğu Ayşegül Taşöz Düşündere tarafından hazırlanmıştır.

Şekil 11: Gece ışıklarının yoğunluğu Mart-Haziran, 2018 Önder Mahallesi

Kaynak: TEPAV Hesaplamaları, gece ışık haritalarının yoğunluğu Ayşegül Taşöz Düşündere tarafından hazırlanmıştır.

38. Yapılan gece ışıkları analizi ile Önder Mahallesi'nin, Ankara ilinden daha büyük bir ekonomik canlılığa sahip olduğu hesaplanmıştır. Bu ekonomik faaliyetin birincil nedeni hem yerli halkın hem de Suriyelilerin çalıştığı sanayi kenti olan Sitelerin Önder Mahallesi'ne yakınlığı olarak belirtilebilir. İkincisi ise Mahalle merkezinde Suriyeliler tarafından işletilen ve Suriyelilerin kendi hak sahibi olduğu küçük işletmeler olarak gösterilebilir.

Ankara Önder Mahallesi'nde Yapılan Alan Araştırması Bulguları

Alan araştırması sonuçları, getto tartışmasının temelini oluşturan; i) nüfus yoğunluğu, ii) mekansal ayrışma, iii) homojen ilişkiler, iv) sosyal dışlanmışlık ve v) yalıtılmış alan şeklindeki beş ana ayrıştırıcı değişken üzerinden değerlendirilmiştir.

39. Yerleşik nüfusun %90'ını Suriyeli mültecilerin oluşturduğu Önder Mahallesi'nde hanehalkı başına ortalama 3 çocuk düşmektedir. Suriyeli bir ailenin evinde akrabaları ile birlikte ortalama 7 kişinin yaşadığı gözlemlenmiştir. Yapılan görüşmeler neticesinde kadınların tamamı günlük yaşamlarında çalışmamakta, daha çok ev ve çocuk bakımı işlerini üstlenmektedir. Görüşülen 15 Suriyelinin 13'ü Siteler bölgesinde işçi olarak çalıştıklarını, geri kalanı ise mahallede esnaf olarak faaliyet gösterdiklerini belirtmiştir. Görüşme yapılan 17 Suriyeli vatandaşın neredeyse tamamı Türkçe bilmekte, ancak zorunlu olmadıkça Türkçe konuşmayı tercih etmedikleri dikkat çekmiştir. Yaşayanlar Önder Mahallesi'ni kendi içlerinde "Küçük Halep" olarak adlandırmaktadırlar.

40. Alan araştırmasına katılan tüm Suriyelilerin evlerini mahallede daha önce ikamet eden ve Suriyelilerin yerleşmesinin ardından komşu ilçe ve semtlere taşınan Türk vatandaşlarından kiraladıklarını vurgulamışlardır. Ortalama bir dairenin kira bedelinin 1000-1200 TL arasında değiştiği belirtilmiştir. Mahallede yaşayan azınlık sayıdaki Türklerin ise kimliklerini belli etmek için evlerinin balkon veya çatılarına Türk Bayrağı astıkları veya motifini işledikleri gözlemlenmiştir.

Şekil 12: Önder Mahallesinde Yaşayan Türk Vatandaşların Evleri

Kaynak: Önder Mahallesi Alan Araştırması Kapsamında Çekilen Fotoğraflar

41. Önder Mahallesi'nde homojen ilişkilerinin çok kuvvetli olduğu gözlemlenmiştir. Yapılan gözlemlere dayanarak Suriyeliler sosyal olarak kendi alışkanlıklarını Mahallede yaratmışlar ve kültürlerini Önder'de kümelenerek güvencesiz koşullar altında yeniden üretmişlerdir. Yaşayanların Önder Mahallesi'ne kendi içlerinde "Küçük Halep" olarak adlandırmaları da bunun en önemli göstergeleri arasındadır. Mahallede yaşayan Türk Vatandaşı, Suriyelilerin sadece kendi dillerini konuştuklarını ve Mahallede esnaf işletmesi olan Suriyelilerden alışveriş yaptıklarını belirtmiştir. Bu durumun mahallenin eski Türk sakinlerinin yerleşim yerlerini terk etmelerinde önemli bir etken olduğu da vurgulanmıştır. Mahalle merkezinde Türkler tarafından işletilen sadece 2 adet esnaf işletmesi vardır. Bunlar kasap ve kuaför olarak faaliyet göstermektedir. Geri kalan 15 esnaf işletmesi (manav, bakkal, terzi, fırın, restaurant, kuaför ve benzerleri) Suriyeliler tarafından işletilmektedir. Bu durumun Mahallede yaşayan Türklerle Suriyeliler arasında gerginliğe yol açtığı vurgulanmıştır. Suriyeliler tarafından işletilen işletmelerin tamamında da Türkçe tabelalar yerine Arapça tabelalar kullanıldığı gözlemlenmiştir. Yapılan görüşmelere göre bu işletmelerin neredeyse yarısının resmi olarak kayıtlı olmadığı vurgulanmış ve bu durumun Suriyeli işletmeler tarafından fiyatların rahatlıkla manipüle edilebildiği anlamına geldiği belirtilmiştir. Mahallede ayrıca her hafta Salı günleri daha çok kaçak malların satıldığı Halep Pazarı'nın kurulduğu da gözlemlenmiştir.

Şekil 13: Önder Mahallesinde Suriyelilerin İşlettiği Esnaf İşletmeleri

Kaynak: Önder Mahallesi Alan Araştırması Kapsamında Çekilen Fotoğraflar

42. Mahallede belediye hizmetlerinin nasıl sunulduğuna yönelik Altındağ İlçe Belediye temsilcisi ile yapılan görüşmeye göre yol-kaldırım hizmetlerinin ve çöp toplama hizmetlerinin düzenli aralıklarla sunulduğu belirtilmiştir. Kentsel dönüşüm kararının ardından hizmetlerin daha etkin ve verimli sunulduğunu belirten yetkili, belediye bütçesinde Suriyelilere yönelik yardım kalemi olmamasına rağmen; her hafta pazartesi günleri saat 11'de ekmek yardımı ve dağıtımı yapıldığını vurgulamıştır. Ayrıca yörede yaşayan Suriyelilere yönelik Altındağ İlçe Belediyesi'ne ait eğitim ve kültür evinin de faaliyete girdiği gözlemlenmiştir. Burada yaklaşık olarak 100 Suriyeli kadına yönelik Türkçe dil eğitimi ve mesleki eğitim, beceri geliştirme kursları verildiği vurgulanmıştır. Belediye yetkilisi ile yapılan görüşmeye göre mahallede yaşayan Suriyelilerin birçoğu geçici koruma kimlik belgesine sahip olmadığı için merkezi düzeyde sunulan eğitim ve sağlık hizmetlerinden yararlanamadıkları vurgulanmıştır.

Şekil 14: Altındağ İlçe Belediyesi Eğitim ve Kültür Evi

Kaynak: Önder Mahallesi Alan Araştırması Kapsamında Çekilen Fotoğraf

43. Önder Mahallesinde yaşayan sakinlerin, sosyal yaşam bağlamında içe kapalı bir dengesi olduğu gözlemlenmiştir. Yapılan görüşmelere göre Mahalle sınırları içerisinde yaşayan 17 kişinin 15'i iş ve yasal işlemler dışında Mahallenin sınırları dışına çıkmayı tercih etmediklerini söylemiştir. Yine aynı kişiler, boş zamanlarını da Mahalle sınırları içerisinde yaşayan diğer Suriyeli komşuları ile evlerinde geçirdiklerini belirtmişlerdir. Kadınların en büyük sosyal faaliyeti, her hafta

salı günleri mahalle sınırları içerisinde kurulan Halep Pazarı'na ve ilçe belediyesinin eğitim ve kültür evine gitmek olarak belirtilmiştir.

Şekil 15: Önder Mahallesi Her Salı Günü Kurulan Halep Pazarı

Kaynak: Önder Mahallesi Alan Araştırması Kapsamında Çekilen Fotoğraf

44. Mahalle sınırları içerisinde yer alan polis karakolunda çalışan polis memuru ile yapılan görüşme neticesinde ise Önder'de suç oranlarının çok yüksek olduğu tespit edilmiştir. Polis memurunun vermiş olduğu bilgiye göre suç oranı yüzde 80'nin üstündedir. Karakola günde ortalama 100 şikâyetin yapıldığı belirtilmiş ve şikâyetlerin en çok hırsızlık ve uyuşturucu kaçakçılığı alanında yoğunlaştığı vurgulanmıştır. Ancak mahalle sakinlerinin çoğunun geçici koruma kimlik belgesi olmadığı için yasal işlemlerin yapılamadığı ve zaman zaman mahallede Türklerle Suriyeliler arasında şiddetli kavgaların yaşandığının altı çizilmiş, Mahallede güvenlik desteğinin artırılmasının önemi üzerinde durulmuştur.

Şekil 16: Önder Mahallesi Polis Karakolu

Kaynak: Önder Mahallesi Alan Araştırması Kapsamında Çekilen Fotoğraf

45. Yapılan alan araştırması bulgularına göre Önder Mahallesi, Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı ve kendi kültürlerini yansıttığı bir gettodur. Getto kavramının temel özellikleri ve ayrıştırıcı parametrelerine göre de ghetto özelliği taşıyan Mahalle'ye yönelik ayrıntılı

değerlendirmeye aşağıda gösterilen Tablo 5 kapsamında yer verilmiştir. Getto kavramının temel karakteristik özelliklerini oluşturan parametreler de dikkate alındığında Tablo 5'e göre Suriyeli nüfusunun yoğunluklu olarak yaşadığı Önder Mahallesi, günümüzde gerçek anlamda getto olgusunun izlerini taşıyan bir mahalledir.

Tablo 5: Ankara Önder Mahallesi Getto Karakteristiğini Taşıma ve Taşımama Durumu

'Getto' açısından anahtar kelimeler	Önder Mahallesi	Açıklama
Nüfus yoğunluğu	✓	Nüfusun yüzde 90'ını Suriyeliler oluşturuyor.
Mekânsal Ayrışma	✓	2010'daki Suriye Savaşı'ndan sonra Suriyeli mülteciler alana yerleşmeye başladılar.
Yalıtılmış Alan	X	Mahalle herhangi bir strüktür tarafından yalıtılmış değil. Ancak mahalle kendi içerisinde görülmeyen bir izole alan yaratmıştır.
Homojen İlişki	✓	Suriyelilerin kendi aralarında ekonomik anlaşmaları var ve tabelalarda sıklıkla Arap alfabesi kullanılıyor.
Sosyal Dışlanma	✓	Türklerle Suriyeliler arasında yaşanan kavga ve tartışmalar

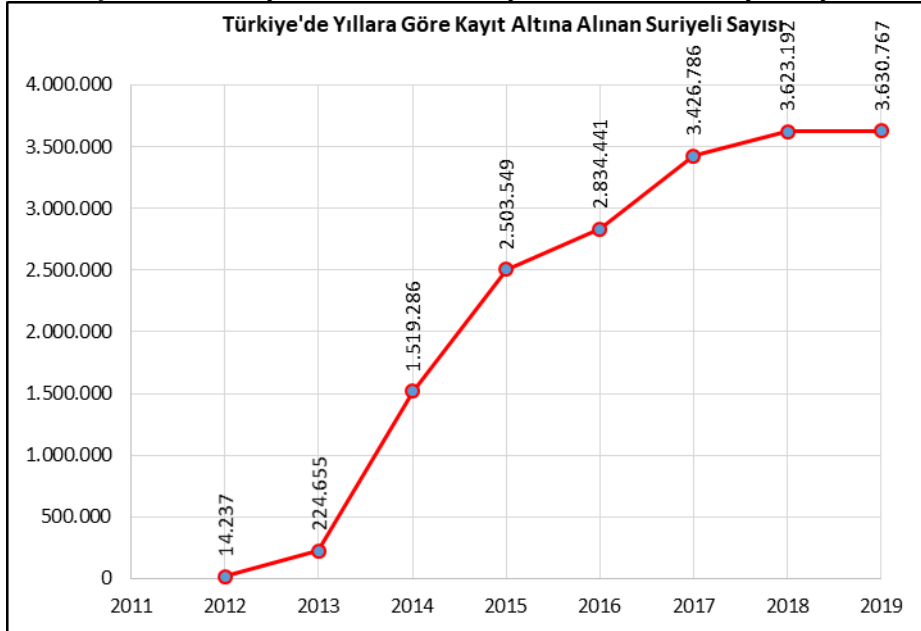
IV. İstanbul'da Savaş Sonrası Suriye Gettoları

Türkiye'de Suriyeliler

46. Suriye'de başlayan siyasi karışıklıkların kısa zamanda iç savaşa dönüşmesinin ardından, Nisan 2011 tarihinden itibaren tarihin gördüğü en büyük insani krizlerden birisi yaşanmaya başlanmıştır. II. Dünya Savaşı sonrasında yaşanan en büyük krizde, 22 milyon nüfusu olan Suriye'deki halkın yarısından fazlası evlerini, 5,5 milyonu aşan sayıdaki Suriyeli ise ülkesini terk etmek zorunda kalmıştır. Savaşın ne zaman biteceğini ve Suriye'ye ne zaman huzur ve istikrarın geleceğini kestirmek oldukça zor olsa da ülkesinden kaçan ve başta Türkiye olmak üzere komşu ülkelerde yaşamaya çalışan Suriyelilerin varlığı, göz ardı edilmemesi gereken bir gerçek olarak karşımızda durmaktadır (Erdoğan, 2018).

47. Türkiye'deki biyometrik veri sistemi ile kayıt altına alınan Suriyeli mülteci sayısı, 3 milyon 630 bin 767 kişiye ulaşmıştır (İçişleri Bakanlığı, İl Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Nisan 2019). 2017 Aralık ayından bu yana İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Nisan 2019 verilerine göre 203 bin 981 yeni Suriyelinin kaydını gerçekleştirmiştir. Göç İdaresi verilerine göre geçici barınma merkezlerinde kalan Suriyelilerin sayısı 4 Nisan 2019 tarihi itibarıyla 139 bin 833 kişi olarak açıklanmıştır. 2018 Aralık ayı sonunda ise bu sayı 143 bin 603 kişidir. Göçmen politikasındaki değişiklikler nedeniyle kapatılmaya başlayan geçici barınma merkezlerinde kalan Suriyeli sayısı bir önceki yıla göre 3.770 kişi azalmıştır.

Şekil-17: Türkiye'de Yıllara Göre Kayıt Altına Alınan Suriyeli Sayısı

Kaynak: İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 4 Nisan 2019

Türkiye’de yaşayan toplam Suriyelilerin (4 Nisan 2019 tarihli veri sistemine göre) 1 milyon 968 bin 401’i erkeklerden (%54,21), 1 milyon 662 bin 336’sı (%45,78) ise kadınlardan oluşmaktadır. Türkiye’de Suriyelilerin demografik özelliklerine bakıldığında, mültecilerin %45,78’i 18 yaş altı iken, %54,22’sinin 18 yaş üstü kişilerden oluştuğu görülmektedir.

Tablo-6: Türkiye’de Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerin Yaş ve Cinsiyet Oranlar

Yaş Grubu			Yaş	Erkek	Kadın	Toplam	Oran
0-4	Yeni Doğanlar	500	Toplam	1.968.401	1.662.366	3.630.767	100%
5-18	Okul Çağındakiler	1.161	0-4	258.806	241.782	500.588	%13,79
15-65	Çalışma Çağındakiler	2.168	5-9	258.248	243.111	501.359	%13,81
65 +		72	10-14	201.405	186.654	388.059	%10,69
Toplam		3.630	15-18	148.970	123.195	272.165	%7,50
* Toplam GK sayısı 3.630 bindir.			19-24	319.676	229.599	549.275	%15,13
Ancak 15-17 yaş grubu hem “okul çağı”			25-29	207.686	147.234	354.920	%9,78
hem “çalışma çağı” grubuna dâhil olduğu için			30-34	171.811	125.573	297.384	%8,19
sayılarda 250 bin kişilik fazlalık ortaya çıkmaktadır.			35-39	121.697	95.586	217.283	%5,98
Cinsiyet	Erkek	Kadın	40-44	80.433	70.737	151.170	%4,16
Sayı	1.968	1.662	45-49	59.582	56.623	116.205	%3,20
Oran	%54,21	%45,78	50-54	48.301	46.022	94.323	%2,60
			55-59	33.647	33.840	67.487	%1,86
			60-64	23.588	24.201	47.789	%1,32
			65-69	15.619	16.141	31.760	%0,87
			70-74	8.860	9.458	18.318	%0,50
			75 +	10.072	12.610	22.682	%0,62

Kaynak: İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 4 Nisan 2019

Nisan 2019 itibarıyla Türkiye’de bulunan 3,6 milyonu aşkın Suriyelinin demografik özelliklerine bakıldığında, 0-4 yaş grubunda yer alan Suriyelilerin sayısının 500 binden fazla olduğu görülmektedir. Bu sayıya Geçici Koruma kapsamı dışındaki Suriyeliler dâhil değildir. Kamu Denetçiliği Kurumunca hazırlanan "Türkiye'deki Suriyeliler" özel raporuna göre de 2011-2017 yılları arasında Türkiye’de 276 bin 158 Suriyeli bebek doğmuştur. Bu durum geleceğe yönelik projeksiyonlarda mutlaka dikkate alınması gereken önemli bir husustur (Kamu Denetçiliği Kurumu, 2017).

48. Türkiye’de en çok Suriyeli barındıran şehir 555 bin 951 kişi ile İstanbul’dur. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün 2019 verilerine göre Suriyelilerin en çok yaşadığı şehir İstanbul’dur. İstanbul’u yaşayan Suriyeli sayısı olarak Şanlıurfa, Gaziantep ve Hatay takip etmektedir. Suriyelilerin sayıca en az yaşadığı şehir ise 25 kişi ile Bayburt’tur. Bayburt’u 39 kişi ile Artvin, 59 kişi ile Tunceli takip etmektedir. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresinin 4 Nisan 2019 tarihli

verilerine göre Suriyelilerin en çok yaşadığı 10 şehir ve bu şehirlerdeki Suriyeli yoğunluğu aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

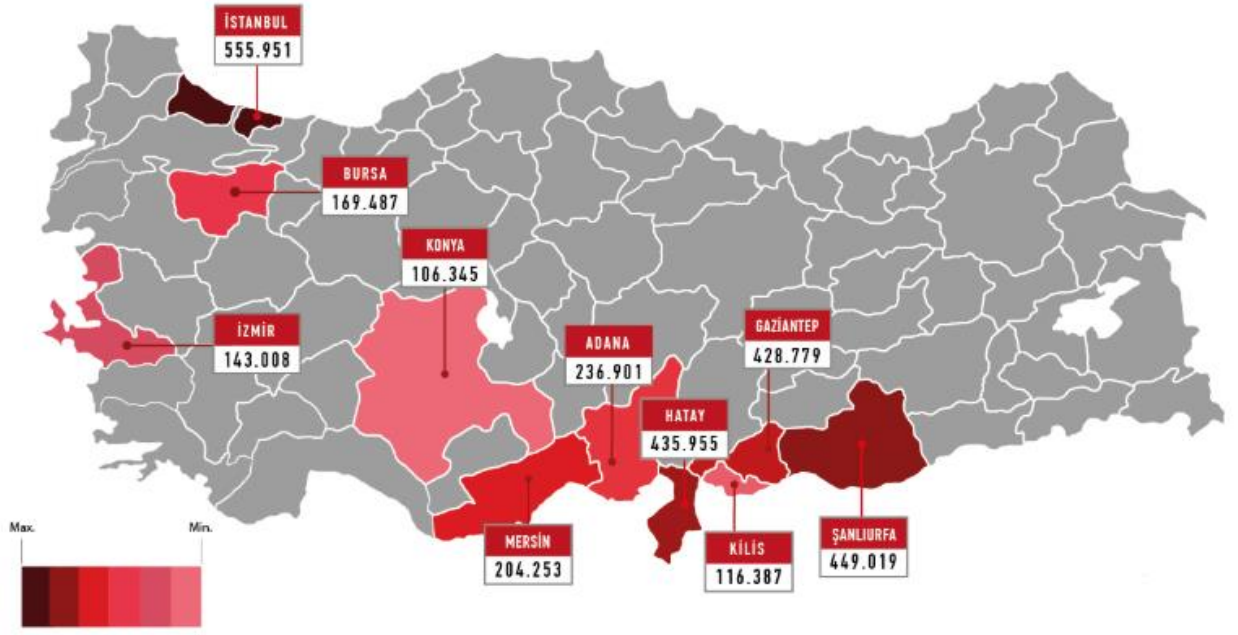
Tablo-7: Türkiye’deki İllere Göre Suriyeli Sayısı

Şehir	Suriyeli Sayı	Suriyeli Oran
İstanbul	555.951	%3,69
Şanlıurfa	449.019	%22,06
Hatay	435.955	%27,08
Gaziantep	428.779	%21,14
Adana	236.901	%10,67
Mersin	204.253	%11,26
Bursa	169.487	%5,66
İzmir	143.008	%3,31
Kilis	116.387	%81,65
Konya	106.345	%4,82

Kaynak: İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 4 Nisan 2019, TÜİK 2019

Suriyelilerin yerli nüfusa oranla en yoğun yaşadığı il %81,65 ile Kilis’tir. Kilis’i Hatay, Şanlıurfa ve Gaziantep takip etmektedir. Suriyelilerin Türk nüfusuna oranla yoğunluğunun en az olduğu şehir ise %0,02 oran ile Artvin’dir. Artvin’de 174 bin 010 Türk Vatandaşına karşılık yalnızca 39 Suriyeli yaşamaktadır. Türkiye’de Suriyelilerin yaşamadığı bir şehir bulunmamaktadır. Türkiye’de İllere Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin listesine **Ek-1**’de yer verilmiştir.

Şekil-18: Suriyelilerin En Yoğun Olduğu İller

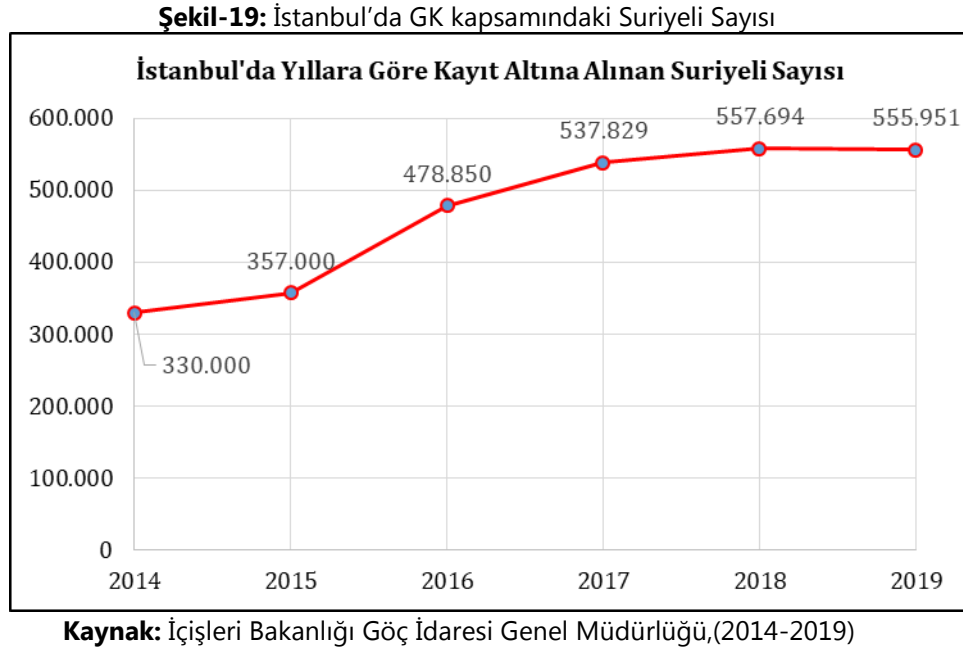
Kaynak: İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 4 Nisan 2019

49. İçişleri Bakanlığı tarafından istisnai olarak vatandaşlık verilen Suriyeli sayısı, Kasım 2018 tarihi itibarıyla 59 bin 747 kişi olarak açıklanmıştır. Bu kişilerin 31 bin 747'si 0-18 yaş arasındadır. İstisnai vatandaşlık verilen kişiler doktor, öğretmen, meslek sahibi ve sanatçılardan oluşmakta; bu kişilere aileleriyle birlikte vatandaşlık verilmektedir. Vatandaşlık dışında Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından 15 Kasım 2018 tarihinde yapılan açıklamaya göre Türkiye'de çalışma izni verilen Suriyeli sayısının 32 bin 199 kişi olduğu açıklanmıştır. Yine İçişleri Bakanlığı tarafından yapılan açıklama kapsamında 31 Aralık 2018 tarihi itibarıyla ülkesine dönen Suriyeli sayısının 294 bin 480 kişi olduğu belirtilmiştir.

İstanbul'da Suriyeliler

50. İstanbul, uluslararası göçmenler ve özellikle de mülteciler için büyük önem taşımaktadır. Türkiye'de ikamet izni bulunan yabancıların %48'i İstanbul'da ikamet etmektedir. Medya takip kurumu Ajans Press'in 2018 yılında yaptığı "Türkiye'de Bulunan Yabancılar Yönelik İstatiksel Araştırma" Raporu'na göre Türkiye'de ikamet izni bulunan yabancı sayısı 713 bin 675 olurken, en çok yabancıların 345 bin 532 kişiyle İstanbul'da yaşadığı belirtilmiştir. Bu oranın "minimum" olduğu unutulmamalıdır, zira pek çok mültecinin başka illerde kayıt olmasına rağmen İstanbul'da yaşadığı da bilinmektedir. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 10 Ocak 2019 tarihli verilerine göre Türkiye'de yaşayan 3,6 milyonu aşkın Suriyeli mültecinin en az 557 bin 569'u (toplam Suriye nüfusunun %15'i) İstanbul'da yaşamaktadır. Resmi verilere göre İstanbul'da

Geçici Koruma kapsamında yaşayan Suriyeli sayısında son 5 yılda 227 bin artış yaşanmıştır. Bu değişime aşağıda Şekil-19 kapsamında yer verilmiştir¹.

51. İstanbul'un 39 ilçesinin tamamında, geçici koruma altındaki Suriyeli mülteciler, farklı yoğunluk ve sayılarda yaşamaktadırlar. İstanbul İl Göç İdaresi, Sultanbeyli Mülteciler Derneği ve Marmara Belediyeler Birliği tarafından İstanbul'da yaşayan Suriyelilere yönelik yapılan tüm çalışmalar ve Heinrich Böll Stiftung Derneği Türkiye Temsilciliği adına TEPAV tarafından yürütülen "İstanbul'da Suriyeliler ve Savaş Sonrası Suriye Gettoları" Projesi kapsamında yapılan resmi görüşmelerden alınan veriler, Suriyelilerin İstanbul'un tüm ilçelerinde yaşadıklarını gösterir niteliktedir (Erdoğan, 2017; İstanbul İl Göç İdaresi, 2017; Mülteciler Derneği, 2018). Yapılan çalışmalara göre Suriyeli mültecilerin dağılımı oldukça belirgin biçimde Avrupa yakasında yoğunlaşmıştır. En son 2016 yılında İstanbul İl Göç İdaresi tarafından paylaşılan veriler kapsamında, İstanbul'da yaşayan Geçici Koruma kapsamındaki Suriyelinin %86'sı Avrupa yakasında, %14'ünün ise Anadolu yakasında yaşadığı belirtilmiştir. Heinrich Böll Stiftung Derneği Türkiye Temsilciliği adına TEPAV tarafından yürütülen "İstanbul'da Suriyeliler ve Savaş Sonrası Gettoları" Projesi kapsamında yapılan görüşmeler neticesinde de Geçici Koruma (GK) kapsamındaki Suriyelilerin, İstanbul'un Anadolu ve Avrupa yakasında dağılımlarının yukarıda vurgulananla benzer oranlarda olduğu teyit edilmiştir. Bu kapsamda 2019 verilerine göre Geçici Koruma kapsamındaki Suriyelilerin 479.509'u (%86'sı) Avrupa yakasında, geri kalan 78.060'ının

¹ 2012 ve 2013 yıllarında İstanbul'da Geçici Koruma kapsamında yaşayan Suriyeli sayısına yönelik veri bulunmadığı için Şekil 19'da oluşturulan yıllık değişim grafiği, 2014-2019 yılları arasını kapsamaktadır.

(%14'ü) Anadolu yakasında ikamet ettiği belirtilmiştir. GK kapsamında Suriyeli nüfusun İstanbul ilçelerine göre dağılım tablosuna **Ek-2** kapsamında yer verilmiştir.

Tablo-8: İstanbul'da GK kapsamında Suriyelilerin En Yoğun Yaşadıkları İlk 10 İlçe

İlçeler	Suriyeli (GK) Kişi Sayısı	Suriyeli GK Sıralama	Gelişmişlik Sıralaması
Küçükçekmece	38.278	1	27
Bağcılar	37.643	2	37
Sultangazi	31.426	3	38
Fatih	30.747	4	15
Esenyurt	29.177	5	35
Başakşehir	26.424	6	6
Zeytinburnu	25.000	7	25
Sultanbeyli	22.396	8	39
Esenler	22.678	9	34
Avcılar	19.554	10	20

Tablo-9: İstanbul'da GK kapsamında Suriyelilerin Oranın En Yüksek Olduğu İlk 10 İlçe

İlçeler	Suriyeli GK'nın Oranı	Oransal Sıralama	Gelişmişlik Sıralaması
Zeytinburnu	%8,77	1	25
Fatih	%7,04	2	15
Sultanbeyli	%6,83	3	39
Arnavutköy	%6,59	4	17
Başakşehir	%6,18	5	6
Sultangazi	%6,0	6	38
Şişli	%5,57	7	1
Beyoğlu	%5,14	8	26
Bağcılar	%5,13	9	37
Esenler	%5,10	10	34

Kaynak: İstanbul İl Göç İdaresi, 2018; Mülteciler Derneği, 2018, TÜİK 2019.

İstanbul'da Savaş Sonrası Suriye Gettoları Projesi Alan Araştırması Bulguları

52. "İstanbul'da Savaş Sonrası Suriye Gettoları" Projesi Heinrich Böll Stiftung Derneği Türkiye Temsilciliği adına 01.11.2018-15.12.2018 tarihleri arasında TEPAV tarafından yürütülmüştür. Çalışmanın temel amacı İstanbul'da Suriyeli nüfusun yoğun olarak yaşadığı Fatih, Sultanbeyli ve Sultangazi ilçelerinde literatürde gerçek kullanım alanını karşılayan savaş sonrası gettolaşma olgusunun oluşup oluşmadığının araştırılmasına yöneliktir. Çalışmanın nihai amacı İstanbul'da Suriyeli nüfusun yoğun olarak yaşadığı Fatih, Sultanbeyli ve Sultangazi ilçelerinde gettolaşma olgusuna yönelik mevcut durum analizinin belirlenmesinin ardından, bölgesel ve ulusal düzeyde savaş sonrası oluşan gettolaşma olgusuna yönelik politika önerisi geliştirmek ve bu alanda faaliyet gösteren kurumlararası politika diyalogunun oluşumuna zemin hazırlamaktır.

53. “İstanbul’da Savaş Sonrası Suriye Gettoları” Projesi kapsamında alan ziyaretleri için 23 adet yarı yapılandırılmış soru hazırlanmıştır. Hazırlanan sorular gettolaşmanın temel özellikleri ve ayrıştırıcı parametreleri üzerinden kurgulanmıştır. Sorular, gettolaşmanın 5 temel parametresini oluşturan; i) yalıtılmış alan, ii) mekânsal ayrışma, iii) homojen ilişkiler, iv) sosyal dışlanmışlık ve v) nüfus yoğunluğu başlıkları altında geliştirilmiştir. Bu parametrelere bağlı olarak geliştirilen soru formuna **Ek-3**’te yer verilmiştir.

Araştırmanın Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular

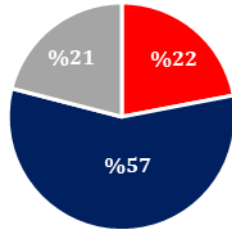
54. “İstanbul’da Savaş Sonrası Suriye Gettoları” Projesi kapsamında 370 kişi ile derinlemesine mülakat yöntemine dayalı görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Proje faaliyetlerine yönelik olarak araştırmanın evrenini yukarıda da vurgulandığı gibi İstanbul’un Suriyeli nüfusunun yoğun olarak yaşadığı Fatih, Sultanbeyli ve Sultangazi ilçeleri oluşturmaktadır. İlçe Belediyeleri ve İlçe Emniyet Müdürlüklerinden alınan resmi kayıtlara göre bu ilçelerde yaşayan toplam Suriyeli nüfusunun hata ve doğruluk payları dikkate alınarak yapılan hesaplamalar sonucunda alan araştırmasında 370 kişi ile derinlemesine mülakat yöntemine dayalı görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler, Fatih İlçe Belediyesi sınırları içerisinde toplam 57 mahallenin 12’sinde 243 kişiyle, Sultanbeyli İlçe Belediyesi sınırları içerisinde toplam 15 mahallenin 4’ünde 66 kişiyle, Sultangazi İlçe Belediyesi sınırları içerisinde toplam 15 mahallenin 3’ünde 61 kişiyle gerçekleştirilmiştir. Alan araştırması kapsamında seçilen ve ziyaret edilen mahalleler, saha ziyaretleri kapsamında ilçe belediyeleri, emniyet birimleri, dernek çalışanları ve muhtar görüşmelerinden Suriyelilere yönelik elde edilen bulgular ve öneriler çerçevesinde seçilmiştir. 3 ilçe özelinde hangi mahallelerden kaç kişi ile görüşüldüğüne yönelik örneklem tablolarına aşağıda yer verilmiştir. Fatih, Sultanbeyli ve Sultangazi ilçelerinde yapılan derinlemesine mülakatlar üç aşamalı olarak gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerin birinci aşamasını yerel yönetim ve sivil toplum ayağı; ikinci aşamasını Suriyeliler ve Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları, üçüncü aşamasını ise güvenlik ve asayişten sorumlu emniyet mensupları oluşturmaktadır.

Tablo-10: Derinlemesine mülakat yöntemi kapsamında yapılan görüşmeler

İlçeler	Belediye	Dernek	Polis	Muhtar	Suriyeli	Türk	Toplam
Fatih	4	17	11	3	152	56	243
Sultangazi	7	1	1	1	31	20	61
Sultanbeyli	2	34	1	0	27	2	66
Toplam (kişi)	13	52	13	4	210	78	370

Tablo-11: Derinlemesine mülakat yöntemi kapsamında yapılan görüşmeler ve oransal dağılımları

Görüşmelerin oransal dağılımı

- İlçe Belediyesi, Dernekler, Muhtar, Emniyet Mensupları
- Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Vatandaşlar
- Türk Vatandaşlar

Yapılan tüm görüşmelerin %22'sini yerel yönetim, sivil toplum ayağı ve emniyet mensupları oluştururken; %57'si ilçe sınırlarında geçici koruma altındaki Suriyelilerden, %21'i ise ilçe sınırlarında ikamet eden Türk Vatandaşlarından oluşmaktadır.

İlçeler	Görüşme Gerçekleştirilen Mahalleler
Fatih	Aksaray Mahallesi Akşemsettin Mahallesi Ali Kuşçu Mahallesi Atikali Mahallesi Balat Mahallesi Derviş Ali Mahallesi İskenderpaşa Mahallesi Molla Fenari Mahallesi Molla Gürani Mahallesi Topkapı Mahallesi Zeyrek Mahallesi Yavuz Sultan Selim Mahallesi
Sultanbeyli	Mehmet Akif Mahallesi Orhangazi Mahallesi Abdurrahmangazi Mahallesi Yavuz Selim Mahallesi
Sultangazi	Uğur Mumcu Mahallesi İsmetpaşa Mahallesi Zübeyde Hanım Mahallesi

55. İstanbul'da Savaş Sonrası Suriye Gettoları Projesi kapsamında görüşülen 370 kişinin %94'ü erkeklerden (349 kişi), %6'sı (21 kişi) kadınlardan oluşmaktadır.

Tablo-12: Derinlemesine mülakat yöntemi kapsamında yapılan görüşmelerin cinsiyete göre dağılımları

İlçeler	Erkek(kişi)	Kadın (kişi)	Toplam
Fatih	232	11	243
Sultanbeyli	60	6	66
Sultangazi	57	4	61
Toplam	349	21	370
Oran (Toplam)	%94	%6	%100

** Yapılan görüşmelerde kadın-erkek sayısında eşitliğe önem verilmeye özen gösterilse de, kadınlar erkeklerle oranla görüşme yapmayı daha az tercih ettikleri için görüşülen kadın sayısı erkeklerle oranla daha azdır.

56. Proje kapsamında görüşülen kişilerin yaş dağılımları göz önünde bulundurulduğunda en yüksek oranı, %57,6 ile '26-40 yaş' arası katılımcılar oluşturmaktadır. Bunu %25,9 oranıyla (96 kişi) '41-60 yaş' ve %13,8 (51 kişi) oranıyla '18-25 yaş' aralığında olanlar takip etmektedir. Görüşmeye en az katılımı %2,7 (10 kişi) oranıyla '60 yaş ve üzeri' bireyler oluşturmaktadır.

Tablo-13: Derinlemesine mülakat yöntemi kapsamında yapılan görüşmelerin yaş gruplarına göre dağılımları

Yaş Aralığı	Fatih (kişi)	Sultanbeyli (kişi)	Sultangazi (kişi)	Toplam (kişi)	Toplam Oran (%)
18-25 yaş arası	40	4	7	51	%13,80
26-40 yaş arası	127	51	35	213	%57,6
41-60 yaş arası	71	9	16	96	%25,90
60 yaş ve üzeri	5	2	3	10	%2,70
Toplam	243	66	61	370	%100

57. Proje kapsamında görüşülen kişilerin çalışma durumları göz önünde bulundurulduğunda katılımcıların %74,1'ini (274 kişi) esnaf/ küçük tüccarlar oluşturmaktadır. Esnaf/küçük tüccarları, %14,1 (52 kişi) oranla dernek çalışanları izlemektedir. Dernek çalışanlarını, %3,8 (14 kişi) oranıyla 'ev hanımları, ev hanımlarını %3,5 oranla (13 kişi) emniyet teşkilatı ve belediye personeli izlemektedir. Proje kapsamında görüşülen kişiler arasında en düşük oran sahip olan %1,1 (4 kişi) oranıyla muhtarlardır.

Tablo-14: Derinlemesine mülakat yöntemi kapsamında yapılan görüşmelerin çalışma durumlarına göre dağılımları

Çalışma Durumu	Fatih İlçesi		Sultanbeyli İlçesi		Sultangazi İlçesi		Toplam	
	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)
Belediye personeli	4	1,6	2	3,0	7	11,5	13	3,5
Dernek çalışanı	17	7,0	34	51,5	1	1,6	52	14,1
Polis	11	4,5	1	1,5	1	1,6	13	3,5
Muhtar	3	1,2	0	0,0	1	1,6	4	1,1
Ev hanımı	10	4,1	2	3,0	2	3,3	14	3,8
Esnaf / küçük tüccar	198	81,5	27	40,9	49	80,3	274	74,1
Toplam	243	100	66	% 100	61	% 100	370	% 100

Araştırmanın Gettolaşmaya İlişkin Bulguları

Çalışmanın bu bölümünde gettolaşma olgusuna ışık tutması amacıyla, Fatih, Sultanbeyli ve Sultangazi ilçelerinin; i) tarihsel oluşumlarına ve ii) ekonomik yapılarına, yer verilmiştir. Ardından da her ilçe özelinde, gettolaşmanın 5 temel parametresini oluşturan; i) yalıtılmış alan, ii) mekânsal ayrışma, iii) homojen ilişkiler, iv) sosyal dışlanışlık ve v) nüfus yoğunluğu başlıkları altında alan araştırması kapsamında elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

Fatih İlçesi Genel Durum

58. Fatih ilçesinin, tarihi yarımada üzerinde yer alması ve Asya ile Avrupa'yı bağlayan bir noktada bulunması, onun stratejik bir öneme sahip olmasını sağlamıştır. Tarih boyunca Roma, Bizans ve Osmanlı İmparatorluklarının merkezi konumunda olan Fatih, pek çok önemli tarihi esere ve zenginliğe ev sahipliği yapmaktadır. Ayrıca Haliç Limanı'na sahip olan ilçe, büyük bir ekonomik merkezdir. Özellikle Osmanlı döneminde kozmopolit bir nüfusa sahip olan Fatih bu yapısını, günümüzde somut ve somut olmayan kültürel miras değerleriyle de yansıtmaktadır. İlçe sahip olduğu tarih mirası ile Hristiyan, Yahudi ve Çingene nüfusuna ev sahipliği yapmıştır. İstanbul'un Avrupa yakasında yer alan Fatih, günümüzde Fener/Balat, Sulukule gibi geçmişte getto özellikleri taşıyan yerleri bünyesinde barındıran, İstanbul Valiliği ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin yönetim merkezlerinin bulunduğu, stratejik konuma sahip bir ilçedir (Fatih İlçe Belediyesi, 2015-2019 Stratejik Planı, s. 20-30).

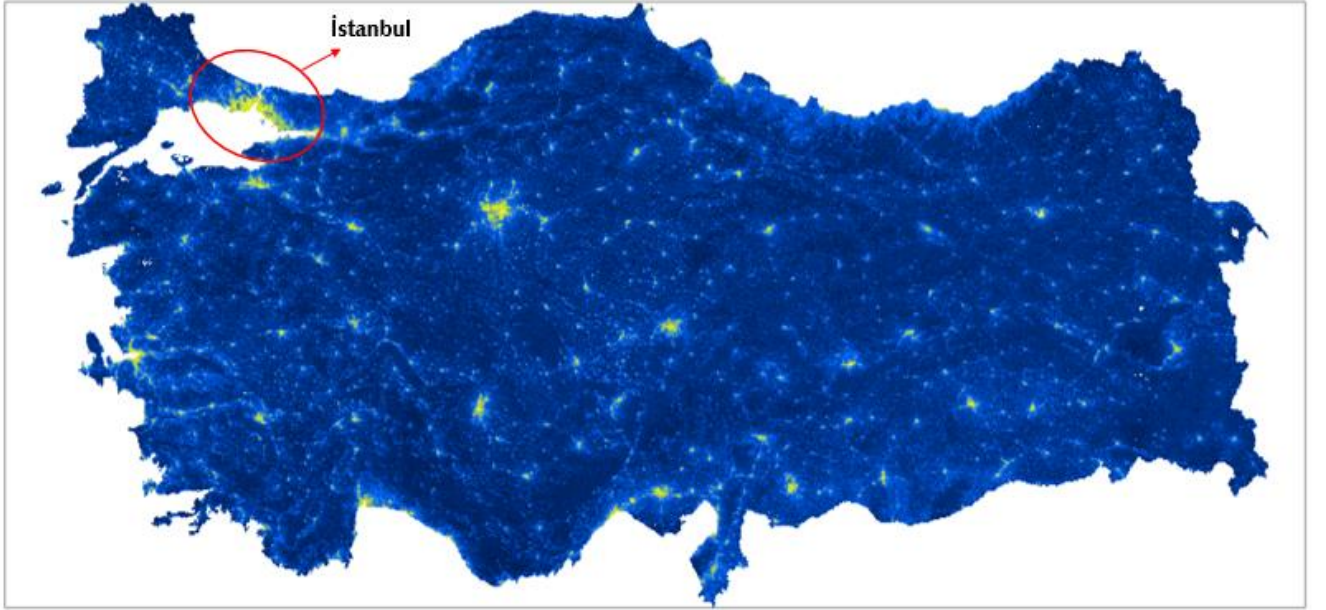
Şekil-20: Fatih İlçesinin Konumu

Kaynak: Coğrafi Bilgi Sistemi, 2019.

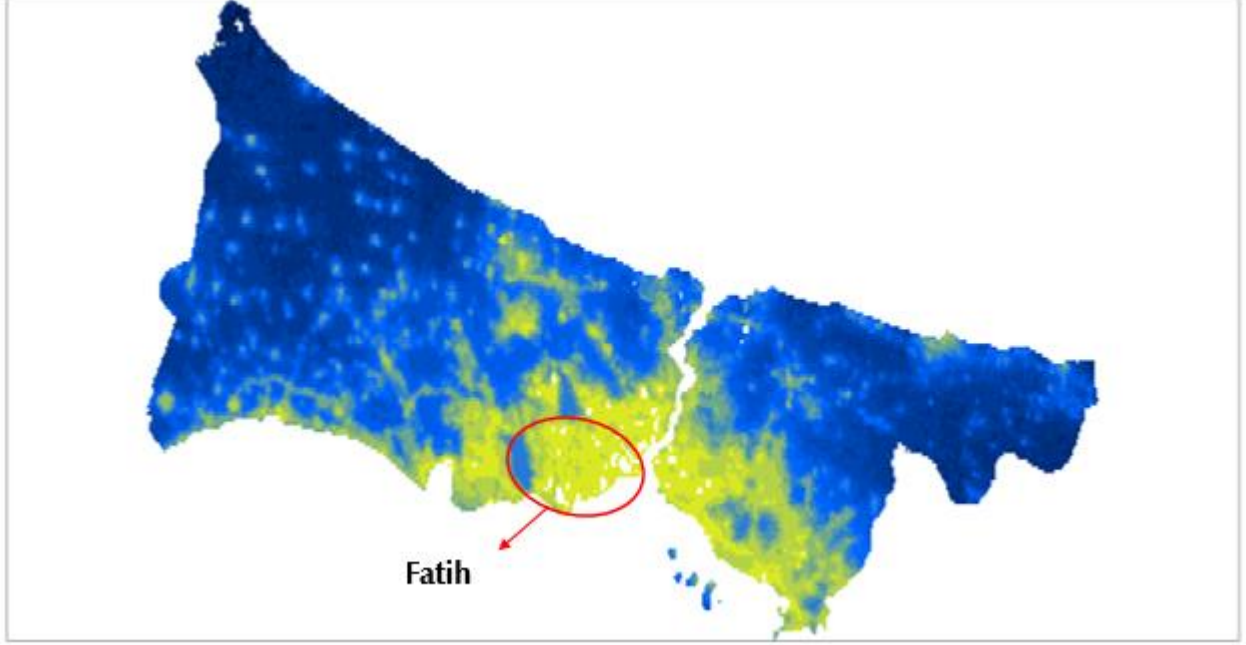
59. Fatih ilçesi için 2018 yılı Kasım ve Aralık aylarını kapsayan ve geceleri yaydığı ışık yoğunluklarının sayısallaştırılmasıyla hesaplanan ışık haritası çalışmasına göre tarihi yarımadada yer alması ve İstanbul'un turistik güzergâhlarından biri olması nedeniyle ilçe, ekonomik aktivitelerin yoğun olduğu bir yerleşim alanıdır. Resmi açıklamalardan farklı olarak daha mikro ölçeklerde analizlere izin veren bu yöntem ile İstanbul ili ve Fatih ilçesinin gece ışıkları karşılaştırılmıştır. Yapılan analize göre, İstanbul'un genelindeki ışıkların ortalama yoğunluğu 13,4 birim olarak ölçülmekte olup, bu sayı Fatih ilçesinde 95,1 birime eşdeğerdir. Bu durum, Fatih ilçesinin İstanbul'un ekonomik merkezlerinden biri olduğunu göstermektedir.

Şekil-21: Gece Işıklarının Yoğunluğu Kasım 2018, İstanbul-Türkiye

Kaynak: TEPAV Hesaplamaları, gece ışık haritalarının yoğunluğu Ayşegül Taşöz Düşündere tarafından kapsamında hazırlanmıştır.

Şekil 22: Gece ışıklarının yoğunluğu Kasım, 2018 İstanbul – Fatih İlçesi

Kaynak: TEPAV Hesaplamaları, gece ışık haritalarının yoğunluğu Ayşegül Taşöz Düşündere tarafından TEPAV Hesaplamaları kapsamında hazırlanmıştır.

60. Yapılan gece ışıkları analizi ile Fatih ilçesinin, büyük bir ekonomik canlılığa sahip olduğu hesaplanmıştır. Bu ekonomik faaliyetin birincil nedeni bölgenin İstanbul'un turistik güzergâhlarından biri olmasıdır. İkincil nedeni ise yapılan görüşmeler ve saha ziyaretlerinden elde edilen bulgular kapsamında, ekonomik merkezlerin Fatih ilçesinde yer almasıdır.

Fatih İlçesinde Gettonun Ayrıştırıcı Parametreleri Kapsamında Alan Araştırması

Bulguları

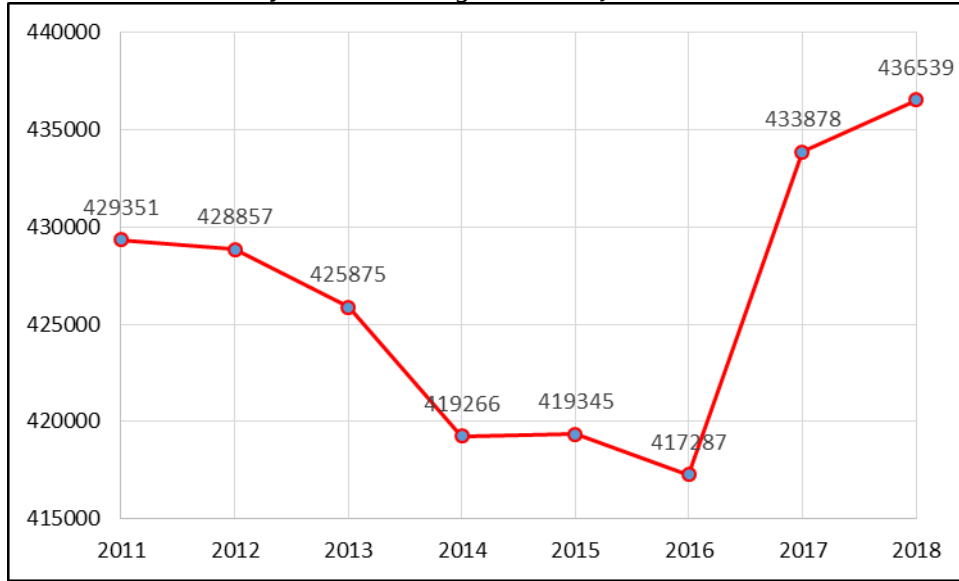
Fatih ilçesi için alan araştırması sonuçları, getto tartışmasının temelini oluşturan; i) nüfus yoğunluğu, ii) mekânsal ayrışma, iii) homojen ilişkiler, iv) sosyal dışlanmışlık ve v) yalıtılmış alan şeklindeki beş ana ayrıştırıcı değişken üzerinden değerlendirilmiş ve yorumlanmıştır.

61. Fatih İlçe Belediyesi ve İlçe Emniyet Müdürlüğü'nden alınan resmi kayıtlara göre Fatih ilçesi, Geçici Koruma kapsamında kayıtlı 30.747 Suriyeli nüfusa ev sahipliği yapmaktadır.

Alınan bilgiye göre Fatih ilçe sınırlarında yaşayan Suriye nüfusu, ilçe nüfusunun %7,04'üne karşılık gelmektedir. İlçe Belediyesi ve İlçe Emniyet Müdürlüğü, 25.000 kişiye yakın kayıt altına alınmayan Suriyeli nüfusun da ilçe sınırlarında ikamet ettiğini belirtmiştir. Görüşmeler neticesinde kayıtlı-kayıtsız toplam 55.000 Suriyelinin Fatih ilçe sınırlarında yaşadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Yapılan

görüşmeler kapsamında 2011 yılı ile birlikte ilçede yaşayan Türk nüfusunda, yoğun Suriye göçü nedeniyle düşüş gözlemlendiği; 2016 yılı ve sonrasında ise ilçedeki ekonomik aktivitelerin canlılığına bağlı olarak, yerli nüfusta tekrar artış yaşandığı vurgulanmıştır. Yapılan derinlemesine mülakatlar neticesinde ilçe sınırlarında yaşayan Türk nüfusunun 2011-2016 yılları arasında, ilçeye yaşanan yoğun Suriyeli göçü nedeniyle, Beylikdüzü, Başakşehir ve Esenyurt ilçelerine taşındığı ve yerleştiği bilgisine ulaşılmıştır.

Şekil 23: Yıllara göre Fatih İlçe Nüfusu

Kaynak: TÜİK, 2019.

62. Fatih ilçe sınırlarında yaşayan Suriyeli nüfus, Akşemsettin, Aksaray, Ali Kuşçu ve Molla Gürani mahallelerinde kümelenmeler yaratmıştır. Fatih İlçe Belediyesi Kültür ve Sosyal İlişkiler Müdürlüğü'nden alınan bilgiye göre Fatih İlçe Belediye sınırlarında Geçici Koruma kapsamında kayıtlı 30.747 Suriyeli nüfusun %90'ı (27.672 kişi), Fatih İlçe Belediyesi'ne bağlı Akşemsettin, Aksaray, Ali Kuşçu ve Molla Gürani mahallelerinin ilgili cadde ve semtlerinde yoğunlaşmakta ve Suriyeli kümelenmeleri yaratmaktadır. Belediye yetkililerinin vermiş oldukları bilgiye göre bu mahallelerde 2013 yılı ile birlikte Türk nüfusunda (Şekil-23) yoğun Suriye göçü nedeniyle düşüş gözlemlendiği, 2016 ve 2017 yıllarında nüfusta yeniden bir canlanma olduğu belirtilmiştir. İlçe Belediyesi yetkilileri, mahalle ölçeğinde kayıtlı Suriye nüfusuna yönelik herhangi bir veri sistemine

sahip olmadıklarını; bu sayılara, ilçe genelinde yaptıkları alan araştırmaları sonucunda ulaştıklarının altını çizmişlerdir².

Şekil 24: İstanbul Fatih İlçesi

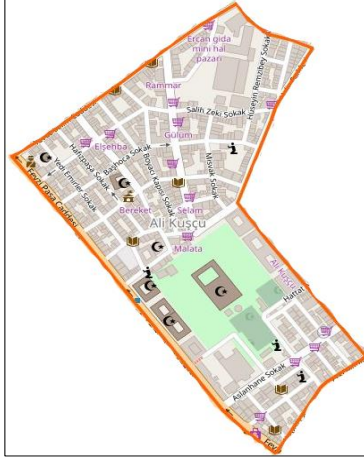

Kaynak: Open Street Map, 2019

Şekil 25: Ali Kuşçu, Akşemsettin, Aksaray ve Molla Gürani Mahalle Haritası

² Verilen bilgiler, ilçe belediyesinin saha ziyaretleri ve alan araştırmaları doğrultusunda sunulmuştur. Bu bağlamda Suriye nüfusunda yoğunlaşmaların olduğu mahalleler ve ona bağlı cadde ve sokakları yukarıdaki tablo kapsamında yer verilmiştir. Yapılan görüşmeler ışında Fatih ilçesinde 57 mahalleden 12 mahalle ziyaret edilmiş olup 12 mahallenin 11 farklı sokak ve caddeleri de saha çalışması esnasında gözlemlenmiştir.

**Ali Kuşçu
Mahallesi**

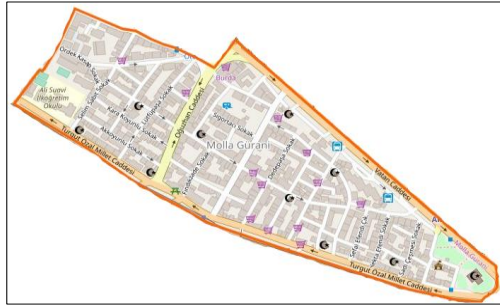
**Akşemsettin
Mahallesi**

**Aksaray
Mahallesi**

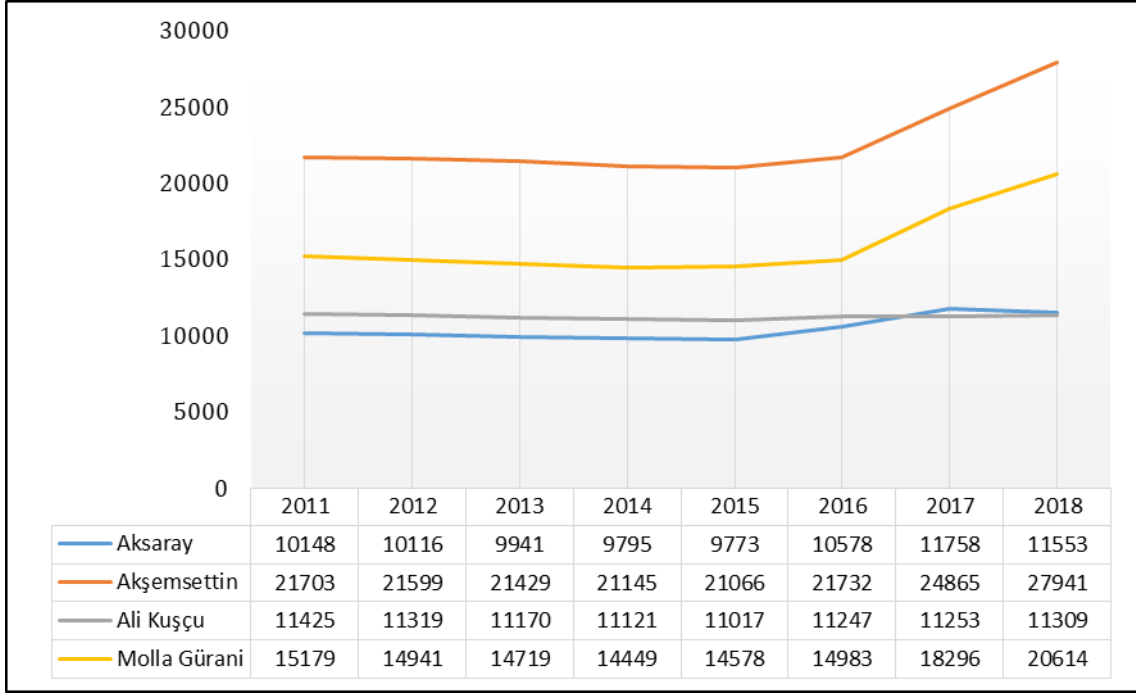

**Molla Gürani
Mahallesi**

Kaynak: Open Street Map, 2019

Şekil 26: Fatih ilçesi Suriyeli nüfusun yoğunlaştığı mahallelerde yıllara göre nüfus değişim grafiği

Kaynak: Fatih İlçe Belediyesi Kültür ve Sosyal İlişkiler Müdürlüğü ve TÜİK 2019.

63. Fatih ilçesinde özellikle Akşemsettin Mahallesi'nde yaşayan Suriyeli nüfus, yerleşik Türk nüfusuna yakındır. Fatih İlçe Belediyesi ve İstanbul Emniyet Genel Müdürlüğü'nün de merkez binalarının yer aldığı Akşemsettin Mahallesi, yoğun bir Suriyeli nüfusuna ev sahipliği yapmaktadır. Belediye bünyesinde Fatih ilçesinde yaşayan Suriyelilere yönelik güncel bir veri kayıt sistemi bulunmamasına rağmen, ilçe belediyesi tarafından yapılan araştırmalar ve gözlemler mahalle genelinde yaşayan Suriyeli nüfusun, yaklaşık olarak 15.000 civarında olduğunu göstermektedir. Bu sayıya, kayıt altına alınmayan Suriyeli nüfus dâhil edilmemiştir. Yetkililere göre kayıtdışı nüfus ile birlikte 20.000 civarında Suriyeli mültecinin Akşemsettin Mahallesi'nde ikamet ettiği tahmin edilmektedir. Bu bağlamda Akşemsettin Mahallesi'nde yaşayan Suriyeli nüfusun, Fatih İlçe Belediyesi sınırlarında yaşayan kayıtlı ve kayıtsız toplam Suriyeli nüfusunun yaklaşık olarak üçte birine denk geldiği vurgulanmıştır.

64. Akşemsettin Mahallesi'nde yer alan Akşemsettin Caddesi, "Suriye Caddesi" olarak da adlandırılmaktadır. İlçe Belediyesi tarafından verilen bilgiye göre alan araştırmasına konu olan Akşemsettin Mahallesi'nde gözlemlenen en önemli mevkii, mahalle sınırlarında yer alan Akşemsettin Caddesi'dir. Akşemsettin Caddesi, merkezi önemi olan ve yoğun kullanıcı sirkülasyonuna sahip bir caddedir. İlçe Belediyesi'nden alınan bilgiye ve sahada yapılan gözlemlere dayanarak Akşemsettin Caddesi, %90 oranında Suriyeli esnafın çalıştığı ve yaşadığı bir bölgedir. Yapılan gözlemler neticesinde cadde üzerinde yer alan 70 küçük işletmenin 65'i

Suriyeliler tarafından işletilmektedir. Daha çok gıda sektörünün ağırlıkta bulunduğu cadde üzerinde Suriyeliler tarafından işletilen 40 adet restoran, 10 market, 5 emlakçı, 2 kuyumcu, 3 berber, 2 kafe ve 3 fırın olduğu gözlemlenmiştir. Cadde içerisinde faaliyet gösteren 30 Suriyeli esnaf ile yapılan derinlemesine mülakatlara göre esnafların tamamı mahalle sınırları içerisinde yaşamaktadır. Cadde üzerinde faaliyet gösteren Suriyeli işletmeler, Türkçe ve Arapça tabelaları birlikte kullanmaktadırlar. Fatih İlçe Belediyesi tarafından 2018 tarihinde çıkarılan bir yönetmelik kapsamında ilçe sınırlarında faaliyet gösteren Suriyeli işletmelerin, belli oranlarda Arapça ve Türkçe tabela kullanma zorunluluğu getirilmiştir³. Akşemsettin Caddesi üzerindeki Suriyeli işletmelerin çıkarılan yönetmelik kapsamında Arapça ve Türkçe tabela kuralına uymadıkları, Arapça ve Türkçe yazıları, benzer oranlarda kullandıkları gözlemlenmiştir.

Şekil 27: Akşemsettin Caddesi Haritası

Kaynak: Akşemsettin Mahallesi Akşemsettin Caddesi Alan Araştırması Kapsamında Çekilen Fotoğraflar

65. Fatih ilçesi Ali Kuşçu Mahallesi Suriye nüfusunun yoğunlukta olduğu diğer bir mahalledir. Mahalle sınırları içerisinde yer alan “Malta Çarşısı”, ‘Suriye çarşısı’ adını almıştır. Alınan bilgiye ve saha gözlemlerine göre Fatih Camii'nin batı tarafının hemen bitişiğinde yer alan Tarihi Malta Çarşısı, 2013 yılından itibaren Suriyeli esnafların yoğunlukta olduğu bir çarşıya

³ 19 Mart 2018 tarihli Türk Standartları Enstitüsü (TSE) tarafından hazırlanan “Kurum ve Kuruluşlarda Kullanılan Tabelalar için Kurallar” kapsamında alınan karara göre reklam, tabela ve tanıtımlarda Türkçe kelime kullanımı esas alınmıştır. Tabelada eğer yabancı dilde ifadeler kullanılacaksa Türkçe kelimenin yaklaşık yüzde 25’i büyüklüğündeki puntolarla yazılması kuralı getirilmiştir.

dönüşmüştür. Bu nedenle son dönemlerde çarşı, 'Suriye Çarşısı' olarak da bilinmektedir. İlçe Belediyesi'nden alınan bilgi ve sahada yapılan gözlemlere dayanarak çarşıda faaliyet gösteren 30 işyerinin 25'i (%94'ü) Suriyeliler tarafından işletilmektedir. Çarşı üzerinde Türk vatandaşları tarafından işletilen 5 adet işletme kaldığı gözlemlenmiştir. Baharatçı, dondurmacı, restoran, kuyumcu, fırıncı gibi Suriyeli işletmecilerin yoğunlukta olduğu çarşıda, (Türk işletmeler hariç) tüm işletmelerin tabelaları Arapça'dır. Bu bölgede Fatih İlçe Belediyesi'nin tabelalara yönelik almış olduğu kararın uygulanmadığı dikkat çekmiştir. Çarşı içerisinde faaliyet gösteren 15 Suriyeli esnaf ile yapılan derinlemesine mülakatlara göre esnafların %95'i Ali Kuşçu Mahalle sınırlarında ikamet etmektedirler. Görüşme gerçekleştirilen esnafların ve İlçe Belediyesi yetkililerinin vermiş oldukları bilgiye göre çarşının ziyaretçi profilinin %80'nini Suriyeliler oluşturmaktadır. Çarşıda kalan 5 Türk esnaf ile yapılan görüşmelere göre Türk esnafların tamamı, müşterilerin çoğunun Suriyeli olması gerekçesiyle yanlarında Arapça bilen Suriyeli çırak çalıştırdıklarını vurgulamışlardır.

Şekil 28: Ali Kuşçu Mahallesi-Malta Caddesi

Kaynak: Ali Kuşçu Mahallesi-Malta Caddesi Alan Araştırması Kapsamında Çekilen Fotoğraflar

66. Aksaray Mahallesi'nde yer alan Yusufpaşa Caddesi'de yoğun Suriye nüfusunu barındıran diğer bir bölgedir. İstanbul'un eski Aksaray Mahallesi'nde yer alan Yusufpaşa Caddesi, 2014 yılından bu yana Suriyelilerin ağırlıklı olarak iş yaptığı bölgelerden biri haline gelmiştir. Aksaray Mahalle Muhtarının vermiş olduğu bilgiye göre bu caddede çalışan esnafın neredeyse %85'nini Suriyeliler oluşturmaktadır. Özellikle akşam saatlerinde Suriyeli öğrencilerin ve ailelerin yoğun ilgisini çeken Yusufpaşa Caddesi'nde yer alan 30 işletmenin 27 tanesi Suriyeliler tarafından işletilmektedir. Cadde üzerinde Suriyeliler tarafından işletilen 18 adet restoran, 5 adet market, 4 adet fırın mevcuttur. Mahalle muhtarı, Suriyeli esnafın büyük bir çoğunluğunun kiralara pahalı olması, Aksaray Mahallesi'nin muhafazakârlığa uygun olmayan sosyal yaşamı ve medyaya yansıyan olumsuz görünümü nedeniyle Aksaray'da ikamet etmediklerini, Esenyurt, Beyliküzü ve Küçükçekmece ilçelerinde ekonomik açıdan daha uygun konutlarda yaşam sürdürdüklerini vurgulamıştır. Yapılan saha gözlemlerinde Yusufpaşa Caddesi üzerinde yer alan işletme tabelalarının çoğunlukla Arapça olduğu dikkat çekmiştir. Bu kapsamda Suriyeli işletmelerin İlçe

Belediyesi'nin çıkarmış olduğu Arapça ve Türkçe tabela kullanma kuralına uymadıkları gözlemlenmiştir.

Şekil 29: Aksaray Mahallesi-Yusufpaşa Caddesi

Kaynak: Aksaray Mahallesi Yusufpaşa Caddesi Alan Araştırması Kapsamında Çekilen Fotoğraflar

67. Molla Gürani Mahallesi'nde yer alan Fındıkzade ve Millet Caddesi'de Suriyeli esnafın yoğun olarak çalıştığı diğer bölgelerdir. Yusufpaşa Caddesi kapsamında elde edilen benzer bulgular, Molla Gürani Mahallesi'nde yer alan Fındıkzade Sokağı ve Millet Caddesi için de geçerlidir. Molla Gürani Mahalle Muhtarı'nın vermiş olduğu bilgiye göre özellikle Millet Caddesi, %70 oranında Suriyeli esnafın çalıştığı bir caddedir. Caddede Suriyeliler tarafından işletilen işletmelerin çoğunda Türkçe ve Arapça tabelaların birlikte kullanıldığı gözlemlenmiştir. Mahalle muhtarından alınan bilgiye göre cadde üzerinde çalışan Suriyeli esnafların da büyük bir bölümü, kiralara daha uygun olması nedeniyle Esenyurt, Beylikdüzü ve Küçükçekmece ilçelerinde ikamet etmektedirler.

Şekil 30: Molla Gürani Mahallesi-Millet Caddesi

Kaynak: Molla Gürani Mahallesi-Millet Caddesi Alan Araştırması Kapsamında Çekilen Fotoğraflar

68. Fatih ilçesinde yaşayan Suriyelilerde hanehalkı başına ortalama 5 çocuk düşmektedir. İlçe Belediyesi'nden alınan bilgiye ve saha gözlemlerine dayanarak Suriyeli bir ailenin evinde akrabaları ile birlikte ortalama 10 kişinin yaşadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Hanehalkı başına ortalama 5 çocuk düşmektedir. Ancak Türk Vatandaşları ile yapılan görüşmeler kapsamında, Suriyelilerin kiraladığı ya da satın aldıkları dairelerde 15-20 kişinin bir arada yaşadıkları da belirtilmiştir. Emlak ofisi ile yapılan görüşmeler de Türk Vatandaşlarının bu görüşlerini kanıtlar

niteliktedir. Emlak ofisi yetkilileri, Suriyeliler tarafından kiralanan dairelerde 15-20 kişinin bir arada yaşadığı ve sonrasında evlerin oturulmaz duruma geldiğini belirtmişlerdir. Bu durumun bölgedeki kira fiyatlarının değişiminde de etkili olduğu vurgulanmıştır.

69. Fatih ilçe sınırlarında konutların kiralık m² fiyatları ortalama 18-30 TL arasında mahallere göre değişim göstermektedir. Fatih ilçesinde yapılan saha ziyaretleri kapsamında emlak ofislerinden alınan bilgiye göre işyerlerinin kiralık m² fiyatları ortalama 30-80 TL arasında farklılaşmaktadır. Konutların satılık m² fiyatları ise yine mahallelere göre 3.000-5.500 TL arasındadır. İşyerlerinin satılık m² fiyatları ise yine mahallelere göre 3.000-6.200 TL arasında değişmektedir. Bu kapsamda aşağıdaki tabloda Suriyelilerin ilçe sınırlarında yoğun olarak yaşadıkları, çalıştıkları, bölgelerin m² cinsinden konut ve işyeri kira/satış bedellerine yer verilmiştir.

Tablo-15: Fatih İlçesindeki m² cinsinden mahallelere göre konut ve işyeri fiyatları (kiralık ve satılık)

Mahalle	Kiralık Konut m ² Değeri TL	Kiralık İşyeri m ² Değeri TL	Satılık Konut m ² Değeri TL	Satılık İşyeri m ² Değeri TL
Aksaray	21 TL	35 TL	3.941 TL	3.400 TL
Akşemsettin	27 TL	32 TL	5.038 TL	6.111 TL
Ali Kuşçu	29 TL	40 TL	5.844 TL	5.000 TL
Molla Gürani	25 TL	29 TL	5.416 TL	6.105 TL

Kaynak: Fatih İlçesinde yer alan emlak ofisleri ve "tapusor.com"dan alınan veriler kapsamında geliştirilmiştir (31.12.2018).

Mahalle muhtarlarından alınan bilgiye göre Molla Gürani ve Aksaray mahallelerinde çalışan Suriyelilerin büyük çoğunluğu, kiralara uygun olması nedeniyle Esenyurt, Beylikdüzü ve Küçükçekmece ilçelerinde ikamet etmektedirler. Fatih ilçesi ile karşılaştırma yapmak amacıyla aşağıdaki tabloda Esenyurt, Beylikdüzü ve Küçükçekmece ilçelerinin, m² cinsinden konut kira/satış bedellerine yer verilmiştir. Tablodan da görüleceği üzere Esenyurt, Beylikdüzü ve Küçükçekmece ilçelerinde konutların m² cinsinden fiyatları, Fatih ilçesinin neredeyse yarısına karşılık gelmektedir.

Tablo-16: Esenyurt, Beylikdüzü ve Küçükçekmece ilçelerinde m² cinsinden konut fiyatları (kiralık ve satılık)

Mahalle	Kiralık Konut m ² Değeri TL	Satılık Konut m ² Değeri TL
Esenyurt	7 TL	1.390 TL
Beylikdüzü	11 TL	2.000 TL
Küçükçekmece	13 TL	3.555 TL

Kaynak: "tapusor.com"dan alınan veriler kapsamında geliştirilmiştir (31.12.2018).

70. Fatih ilçesinde görüşme gerçekleştirilen Suriyelilerin gelir düzeylerinin yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Fatih ilçesinde görüşme gerçekleştirilen 152 Suriyelinin %60'ı (92 kişi), Fatih ilçe sınırlarında, özellikle Akşemsettin ve Ali Kuşçu mahallerinde yaşadıklarını ve bu mahallelerde işletmeci olarak çalıştıklarını belirtmişlerdir. Görüşme gerçekleştirilen bu kişiler, Türkiye'ye gelmeden önce de ticaret ile uğraştıklarını vurgulamışlardır. Yine bu grup, aylık ortalama 2.500-

3.000 TL arasında konut kirası, 4000-6000 TL arasında da işyeri kirası ödediklerini vurgulamışlardır. Görüşme gerçekleştirilen 15 kişi ise ilçe sınırlarında ev ya da işyeri satın aldıklarını belirtmişlerdir. Geri kalan 45 kişi ise yaşam şartlarının daha uygun ve ekonomik olması gerekçesiyle Esenyurt, Beylikdüzü ve Küçükçekmece ilçelerinde yaşamayı tercih ettiklerini vurgulamışlar; aylık ortalama 700-1.200 TL arasında konut kirası ödediklerini ifade etmişlerdir.

71. Fatih ilçesinde yaşayan Suriyeli kadınlar, günlük yaşamlarında çalışmamakta, daha çok ev ve çocuk bakımı işlerini üstlenmektedir. Saha ziyaretleri kapsamında görüşme gerçekleştirilen Suriyeli kadınların yüzde 90'ı (9 kişi), günlük yaşamlarında çalışmadıklarını, ev ve çocuk bakımı işlerini üstlendiklerini belirtmişlerdir. Görüşme gerçekleştirilen 152 Suriyelinin 20'sinin ilçe sınırlarının dışında işçi olarak çalıştıkları, 40'nın Kızılay Kart yardımı ile geçindikleri ve çalışmadıkları, geri kalan 92'sinin ise ilçe sınırlarında esnaf olarak faaliyet gösterdikleri bulgusuna ulaşılmıştır. Görüşme gerçekleştirilen Suriyelilerin neredeyse tamamının Türkçeyi anladığı ancak Arapça konuşmayı tercih ettikleri dikkat çekmiştir.

72. Fatih ilçesinin muhafazakâr yapısı, eş-dost-akraba çevrelerinin tavsiyesi ve Suriye'ye benzemesi, Suriyelilerin ilçeyi tercih etmedeki en önemli nedenleri arasındadır. Fatih ilçesinde yapılan alan araştırması kapsamında görüşme gerçekleştirilen Suriyelilerin tamamı geçici koruma belgesine sahip olduklarını vurgulamışlar ve 2012-2013 yılları aralığında İstanbul'a geldiklerini belirtmişlerdir. Görüşme gerçekleştirilen 30 Suriyeli, Gaziantep ve Kilis illerinden Türkiye'ye giriş yaptıklarını, bu illerde kısa bir süre yaşadıkları sonra Fatih ilçesine geldiklerini ifade etmişlerdir. Görüşülenlere Fatih ilçesini tercih etme nedenleri sorulduğunda, neredeyse tamamının, eş-dost-akraba çevrelerinin tavsiyeleri, ilçenin muhafazakâr yapısı ve ilçenin Suriye'ye benzemesi nedeniyle Fatih ilçesinde; İstanbul'un eğitim ve iş olanaklarının geniş olması nedeniyle de İstanbul'da yaşamayı tercih ettikleri bulgusuna ulaşılmıştır.

73. Suriyeliler ülkelerine geri dönmek istememektedirler. Görüşme gerçekleştirilen Suriyelilere, geri dönmeyi düşünüp düşünmedikleri sorulduğunda %90'ı (137 kişi) geri dönmek istemediklerini belirtmişlerdir. Bunun nedeni olarak da Türkiye'de yaşamaktan mutlu ve huzurlu olduklarını, ülkelerindeki karışıklığın sona ereceğine yönelik umutlarının olmadıklarını vurgulamışlardır. Geri kalan 15 kişi ise savaşın tamamen bitmesi durumunda ülkelerine geri dönmeyi düşündüklerini belirtmişlerdir.

74. Fatih ilçesinde yaşayan Suriyeliler arasında homojen ilişkilerinin çok kuvvetli olduğu gözlemlenmiştir. Yapılan gözlemlere dayanarak Suriyeliler sosyal olarak kendi alışkanlıklarını yaşadıkları mahallelerde yaratmışlar ve kültürlerini bu mahallelerde kümelenerek yeniden üretmişlerdir. Suriyelilerin yoğunluklu olarak yaşadıkları mahallelerin "Küçük Suriye" ya da "Suriye Çarşısı" olarak bilinmesi de bunun en önemli göstergeleri arasındadır.

75. Fatih'te Suriyeliler, Türkçe konuşmayı tercih etmemekte, Türk vatandaşları ile ilişki kurmaktan kaçınmakta ve çoğunlukla Suriyeli esnaftan alışveriş yapmayı tercih etmektedirler. Suriyelilerin yoğunluklu olarak yaşadıkları mahallelerde yaşayan Türk esnafları ve ilçe sınırlarında yaşayan Türkler, Suriyelilerin sadece kendi dillerini konuştuklarını ve mahallelerde esnaf işletmesi olan Suriyelilerden alışveriş yaptıklarını belirtmişlerdir. Bu durumun mahallenin eski Türk sakinlerinin yerleşim yerlerini terk etmelerinde önemli bir etken olduğu da vurgulanmıştır. Örneğin Akşemsettin Mahallesi'nde Suriyeli esnaf sayısının fazla olması ve Suriyelilerin yalnızca buralardan alışveriş yapması, Türklerle Suriyeliler arasında gerginliğe yol açan unsurlardan biri olarak belirtilmiştir. Bunun yanında Suriyeliler tarafından işletilen işletmelerin büyük bir çoğunluğunda Türkçe tabelalar yerine Arapça tabelalar kullanıldığı gözlemlenmiştir. Yapılan görüşmelere göre bu işletmelerin neredeyse yarısının ruhsat sorunu yaşadığı ve bu durumun Suriyeli işletmeler tarafından fiyatların rahatlıkla manipüle edilebildiği anlamına geldiği belirtilmiştir.

76. Fatih ilçe sınırları içerisinde alan araştırması kapsamında gözle görülür ayırt edici duvar, bariyer gibi Suriyelilerin yoğun olarak yaşadıkları mahalleleri diğer bölgelerden ayıran bir ayırıcı nesne görülmemiştir. Ancak, Fatih ilçesinde Akşemsettin Mahallesi (Akşemsettin Caddesi ve Akdeniz Caddesi), Ali Kuşçu Mahallesi'nde yer alan Malta çarşısı, Atıkali Mahallesi (Fener), Derviş Ali Mahallesi (Draman), Molla Gürani Mahallesi (Millet Caddesi)'nde görünmez (invisible) izole alanların olduğu hissedilmektedir. Alan araştırması esnasında Suriyelilerin yoğunluklu olarak yaşadıkları ve çalıştıkları mahallelerde Arapça konuşulması, giyim ve kuşam farklılığı, günlük yaşam alışkanlıklarının ve kültürlerinin yaşadıkları ve çalıştıkları mahallere yansması, gözle görülmeyen yalıtılmış alanları beraberinde getirmektedir.

Şekil 31: Fatih İlçesi Suriyelilerin günlük yaşamları

Kaynak: Fatih İlçesi Alan Araştırması Kapsamında Çekilen Fotoğraflar

77. Fatih İlçe Belediyesi'nin, Suriyelilere yönelik sınırlı bir hizmet alanı olduğu gözlemlenmiştir. Fatih İlçe Belediyesi Kültür ve Sosyal İlişkiler Müdürlüğü'nden alınan bilgiye göre Suriyelilere yönelik hizmetlerin daha çok ilçe belediyesi sınırları içerisinde faaliyet gösteren 25 adet dernek

tarafından yerine getirildiği belirtilmiştir. İlçe Belediyesi yalnızca, derneklerin faaliyetleri için salon desteği, ikram desteği, otobüs/ulaşım desteği gibi hizmetler sunmaktadır. Bu durum, Fatih İlçe Belediyesi'nin Suriyelilere yönelik doğrudan bir hizmet alanı olmadığını, derneklere sağladığı salon desteği, ikram desteği, otobüs/ulaşım desteği gibi hizmetlerle geçici çözümler sunduklarını göstermektedir.

78. Fatih ilçesinde en önemli ikinci sorun alanı "Suriyeliler" olarak belirlenmiştir. Fatih İlçe Belediyesi yetkilisinin vermiş olduğu bilgiye göre İlçe Belediyesi tarafından düzenli aralıklarla Türk Vatandaşları ile anket yapılmaktadır. En son 31 Mart 2018 tarihinde yapılan ankete göre "Suriyeliler" meselesi, "ekonomik zorluklardan" sonra ankette en önemli ikinci sorun alanı olarak tespit edilmiştir. Verilen bilgiye göre Fatih İlçe Belediyesi, Türk Vatandaşlarının Suriyelilere yönelik şikâyetlerine çözüm üretmek için belli başlı hizmetlere öncelik vermektedir. Bu hizmet alanları, i) Suriyeli dilencilerin sayısının azaltılması, ii) Kamuya açık alanlarda toplumun huzurunu bozan Suriyelilerin izlenmesi, bu alanlarda 24 saat önleyici devriyelerin hazır tutulması, iii) Suriyelilere yönelik intibak çalışmaları yapılması, bu çalışmalarda Türk halkının örfleri, komşuluk hukuku vb. konuların önemi üzerinde durulması, iv) Suriyelilerin çalıştırdığı işyerlerinden nargile, yağ ve baharat kokuları, gürültü, hijyen ve tabela kurallarına uyulmaması nedeniyle gelen şikâyetlere karşı, İlçe Belediyesi Zabıta ve Ruhsat Müdürlüğü'nce Suriyeli işyerlerine denetimlerin yapılması, gerekirse ruhsatların iptal edilmesi ve v) Çevre Koruma Müdürlüğü'nce işyeri önündeki kirliliğe karşı ceza kesilmesi olarak, belirtilmiştir. Bu durum İlçe Belediyesi'nin Suriyelilere yönelik sosyal uyum/entegrasyon kapsamında doğrudan bir hizmet alanı üretmediğini, Türk Vatandaşlarının Suriyelilere yönelik şikâyetlerinin çözümü kapsamında hizmetleri, ön planda tuttuğunu göstermektedir.

79. "İkamet, eğitim ve sosyal uyum" Fatih ilçesinde yaşayan Suriyelilerin genel sorunlarını oluşturmaktadır. Sorun alanları tespit edilmiş, ancak bu alanlara yönelik hizmet kalemleri geliştirilmemiştir. Fatih İlçe Belediyesi, ilçe belediyesi sınırları içerisinde yaşayan Suriyelilerin temel sorun alanlarına yönelik Kasım 2017'de bir çalışma hazırlamış ve "ikamet, eğitim ve sosyal uyum"u sorun alanları kapsamında değerlendirmiştir. Ancak sorun alanlarına yönelik herhangi bir hizmet alanı geliştirmemiştir. Fatih İlçe Belediyesi tarafından verilen bilgiye göre "ikamet" başlığı altında Suriyelilere yönelik ele alınan temel sorun alanları şu şekilde belirtilmektedir:

"Türkiye'ye yeni gelenlerin 1 seneden beri kimlikleri yok. Kimlik sıkıntıları var. Beyaz kimlik yani geçici kimlik dağıtılmıyor. Dolayısıyla çocuklarını okula kaydedemiyorlar. Ev kiralayamıyorlar. Hastaneye gidemiyorlar. Bazılarının eski kimliği var. Yeniye çeviremiyor. Başka illere kayıtlı olup Fatih'e gelenler işe giremiyor. Hastaneden faydalanamıyor. Geçici kimliği olanların ikameti yok. Geçici kimliği olanlar yurt dışına çıkmak istese bir daha giremiyorlar. Ancak turistik ikameti olanlar çıkabiliyor. Yurt dışındaki aileleriyle, eşleriyle, buluşamıyorlar. Cenazelerine gidemiyorlar. Bu izinlerin verilmesi gerekiyor. Turistik ikameti alabilmeleri için yurt dışına giriş-çıkış yapmaları

luzım. Ancak yurt dışına çıkanları da tekrar Türkiye'ye almıyorlar. Suriyelilerin kaldığı yerlerle alakalı problem var. Oturma izinleri yok. Oturma izni olmadığı için otelde kalmaları gerekiyor. Otel pahalı olduğu için evde kalıyorlar. Ev zamanla apart otele dönüşüyor. Son 1 sene içinde Fatih'e yeni gelenler arasında ilim ve bilim adamları var. Cerrah, doktor, mühendis var. Kimliği olmayınca hiçbir yere hareket edemiyor, hiçbir yerde alışamıyorlar".

Fatih İlçe Belediyesi tarafından "eğitim" başlığı altında Suriyelilere yönelik ele alınan temel sorun alanları şu şekilde özetlenmektedir:

"Son dönemde Suriyelilerin resmi okullara alınma kararı çok faydalı oldu. Fakat son bir sene içinde gelenler veya başka illerden gelenler resmi okullara kayıt yapamıyorlar. Ayrıca Suriyeli öğrencilerde yoksulluk problemi var. Kurtasiye, yemek vb. ihtiyaçlarını karşılayamıyorlar. Liseye giden kızlara maddi destek sağlanabilir mi? Aileleri kızları okuldan alıp tekstil atölyelerine gönderiyorlar. Üniversiteye gidecek öğrenciye Tmer kalitesinde Türkçe eğitimi kursları verilmesi gerekir. Normal kurslar günlük konuşma dili öğretiyor".

Fatih İlçe Belediyesi tarafından "uyum" başlığı altında ise Suriyelilere yönelik ele alınan temel sorun alanları şu şekilde vurgulanmaktadır:

"Okullarda uyum problemi var. Öğrenciler şu anda düzgün Türkçe konuşamıyorlar. Diğer ğrenci arkadaşlarıyla anlaşamıyorlar. Küçük ocuklarda uyum sağlanıyor. Ancak ortaokul ve lisede okuyan Suriyeli ğrenciler uyum sağlamada sıkıntı yaşıyor. Travma sonrası stres bozukluğu nedeniyle saldırgan yapıdalar. Arkadaşlarıyla geinemiyorlar. Suriyeli ailelerden uyum sağlayamayanlar askerlik çağında çocuğu yoksa Suriye'ye geri dönüyorlar".

80. Fatih ilçe sınırlarında yer alan ve Suriyelilere yönelik poliklinik olarak hizmet veren dernek ile yapılan görüşmeler, İlçe Belediyesi'nin Suriyelilere yönelik hizmetlerinin yeteriz olduğu görüşünü doğrulamıştır. Dernek yetkilileri kuruluşundan bu yana Suriyelilere yönelik eğitim ve sağlık hizmetlerine öncelik verdiklerini vurgulamışlardır. Günde 100 Suriyeliye ayakta tedavi hizmeti sunduklarını belirtmişler, Türkçe bilmeyen Suriyelilere aylık 10 saat Türkçe dersi eğitimi verdiklerini ifade etmişlerdir. Ancak Suriyelilere yönelik hizmetlerin daha etkin ve verimli sunulabilmesi için fon ihtiyaçları olduğunu, bu fona da ulaşmakta da zorlandıklarını ifade etmişlerdir. Dernek tarafından belirtilen en temel sorun alanı, kurumlararası işbirliği ve koordinasyon eksikliğidir. Bunun yanında Dernek tarafından, sivil toplum örgütleri ve kamu kurumları arasında Suriyelilere yönelik ortak bir uyum stratejisi belirlenmediği sürece, sunulan hizmetlerin geçici çözümlerden ibaret olduğu belirtilmiştir.

81. Fatih ilçesinde Türkler Suriyeliler ile birlikte yaşamaktan mutlu olmadıklarını belirtmişlerdir. Yapılan alan araştırması kapsamında görüşme gerçekleştirilen Suriyelilerin tamamı, Türklerle birlikte yaşamaktan mutlu olduklarını belirtmiştir. Ancak görüşme gerçekleştirilen Türk vatandaşlarının %95'i (53 kişi) Suriyeliler ile birlikte yaşamaktan mutlu

olmadıklarını ifade etmişlerdir. Türklere mutlu olmama nedenleri sorulduğunda neredeyse tamamı, Suriyelilerin kendilerinden daha fazla haklara sahip olduklarını, ifade etmişlerdir. Bu hakların içeriği sorulduğunda Türk vatandaşları, Suriyelilerin sağlık, gıda, parasal yardım gibi hizmetlere erişimlerinin kendilerine göre daha kolay ve yüksek oranda olduklarını belirtmişlerdir. Türk vatandaşları ayrıca Suriyelilerin ülke genelinde suç oranlarını artırdığı ve huzursuzluk yarattıklarını vurgulamışlardır.

82. Fatih İlçe Emniyet Müdürlüğü ile yapılan görüşmeler, Fatih ilçesinde Suriyelilerden kaynaklı suçların önceki yıllara oranla azaldığını göstermektedir. Emniyet Müdürlüğü yetkililerinin vermiş olduğu bilgiye göre önceki yıllarda Suriyelilerden kaynaklı suç oranının %40 civarında olduğu, son 1 yıldır (2017-2018) suç oranlarında düşüş yaşandığı belirtilmiştir. Yetkililerin vermiş olduğu bilgiye göre 2017-2018 yıllarında Suriyelilerden kaynaklı suç oranlarının %10-%20 civarında olduğu ifade edilmiştir. Emniyet yetkilileri 2017-2018 yıllarında, Suriyelilerden kaynaklı suçların ağırlıklı olarak kapkaç, yaralama, hırsızlık ve uyuşturucu kaçakçılığı kapsamında değerlendirildiğini vurgulamışlardır. Yine Emniyet yetkililerinin vermiş olduğu bilgiye göre 2018 yılında Fatih ilçesinde suçların %70'inin yabancı uyruklu kişiler tarafından işlendiği, suçların en çok silah kaçakçılığı, uyuşturucu ticareti ve kapkaç alanlarında yoğunlaştığı belirtilmiştir. İşlenen suçların %40'ının Cezayirli tarafından silah kaçakçılığı, %20'sinin İranlılar tarafından uyuşturucu ticareti ve %10'unun Suriyeliler tarafından kapkaç, yaralama, hırsızlık ve uyuşturucu kaçakçılığı kapsamında gerçekleştirildiği ifade edilmiştir.

83. Yapılan alan araştırması bulgularına göre Fatih ilçesinde, Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı ve saha araştırmasında gözlemlenen Akşemsettin, Aksaray, Ali Kuşçu ve Molla Gürani mahallelerinin ilgili cadde ve sokaklarında, Suriyeli kümelenmelerin olduğu, buraların getto kavramının temel özellikleri ve ayrıştırıcı parametreleri özelinde ortak özellikler taşıdığı tespit edilmiştir. Bu kapsamda bu bölgelerin "Savaş Sonrası Suriye Gettoları" niteliği taşıdığı söylenebilir. Getto kavramının temel karakteristik özelliklerini oluşturan parametreler de dikkate alındığında aşağıdaki tabloya göre Suriyeli nüfusunun yoğunluklu olarak yaşadığı Fatih ilçesinin, günümüzde gerçek anlamda getto olgusunun izlerini taşıyan bazı mahallelerden olduğu söylenebilir.

Tablo 17: Getto oluşumu ile ilgili 5 ayrıştırıcı parametrenin ilçe bazında özet gösterimi

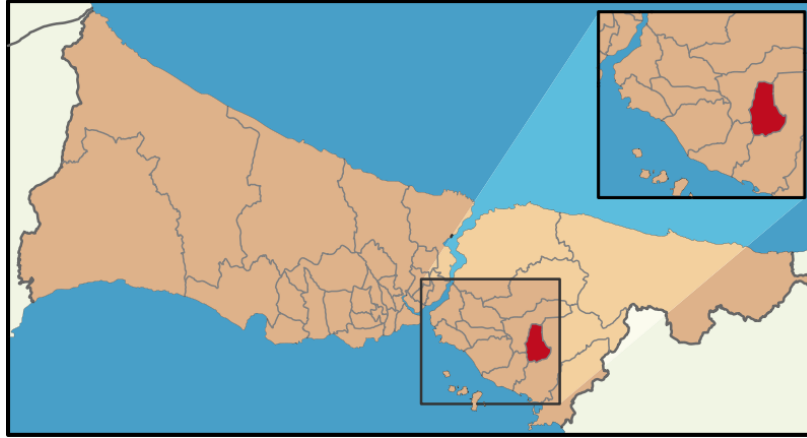
'Getto' açısından anahtar kelimeler	Fatih İlçesi	Açıklama
Nüfus yoğunluğu	✓	Akşemsettin, Aksaray, Ali Kuşçu ve Molla Gürani Mahallelerinin ilgili cadde ve sokaklarında, nüfusun büyük bir kesimi Suriyelilerden oluşmaktadır
Mekânsal Ayrışma	✓	2012 yılından itibaren Suriyeliler ilçeye yerleşmeye başlamışlardır.
		Mahallelerde herhangi bir strüktür tarafından

Yalıtılmış Alan	X	yalıtılmış alan olmamakla birlikte mahallelerde kendi içerisinde görülmeyen bir izole alan oluşmuştur.
Homojen İlişki	√	Suriyelilerin kendi aralarında kurdukları homojen ilişkiler güçlüdür.
Sosyal Dışlanma	√	Fatih İlçe Belediyesi sınırları içerisinde sosyal dışlanma bulunmaktadır. Suriyelilerin belediye hizmetlerinden yoksunlukları, Suriyeli ve Türkerin birbirlerine olan tutumları bu durumu göstermektedir.

Sultanbeyli İlçesi Genel Durum

84. Sultanbeyli ilçesinin tarihi çok eski dönemlere kadar uzanmaktadır. Sultanbeyli, Roma ve Bizans İmparatorlukları döneminde mülki idare merkezi olmuştur. 20. yüzyılın başında Yahudi ve Bulgaristan kökenli göçmenlere ev sahipliği yapmış; göçmenler, Sultanbeyli içerisinde belirlenen 7500 dönümlük araziye yerleştirilmişlerdir. TEM Otoyolu, hızlı yapılaşma ve göç ile ilçe bugünkü yapısına kavuşmuştur. 1957 yılında köy ilan edilen Sultanbeyli, TEM Otoyolu'nun kurulmasının getirdiği etkilerle 1987 yılında belediye haline getirilmiş, 1992'de ise ilçe statüsü kazanmıştır. İstanbul'un Anadolu yakasında yer alan bu ilçe 35 km²'lik bir yüzölçümüne sahiptir. İlçe, TEM Otoyolu tarafından kuzey ve güney akslara ayrılmıştır. İlçe sınırlarında toplam 15 adet mahalle bulunmaktadır. Kartal, Sancaktepe ve Pendik ilçelerine komşu olan Sultanbeyli'nin etrafı tarihi Aydos Dağı ve Teferrüç Dağı ile çevrilidir (Sultanbeyli 2015-2019 Stratejik Planı, s. 33-34).

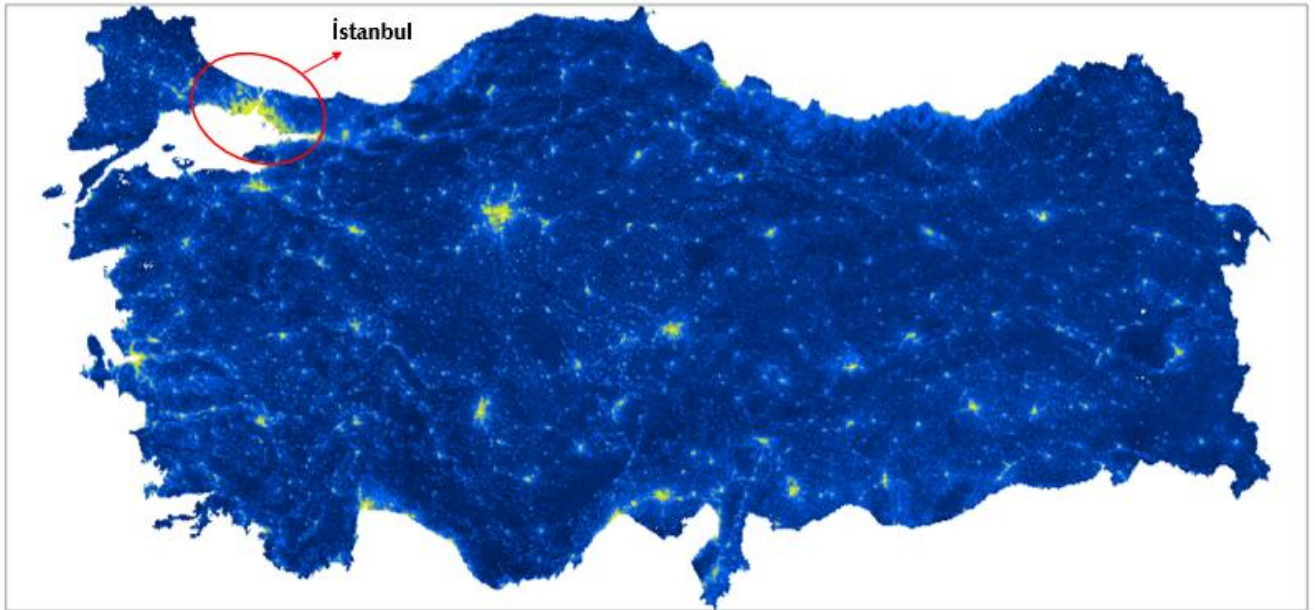
Şekil 32: Sultanbeyli İlçesinin Konumu

Kaynak: Coğrafi Bilgi Sistemi, 2019.

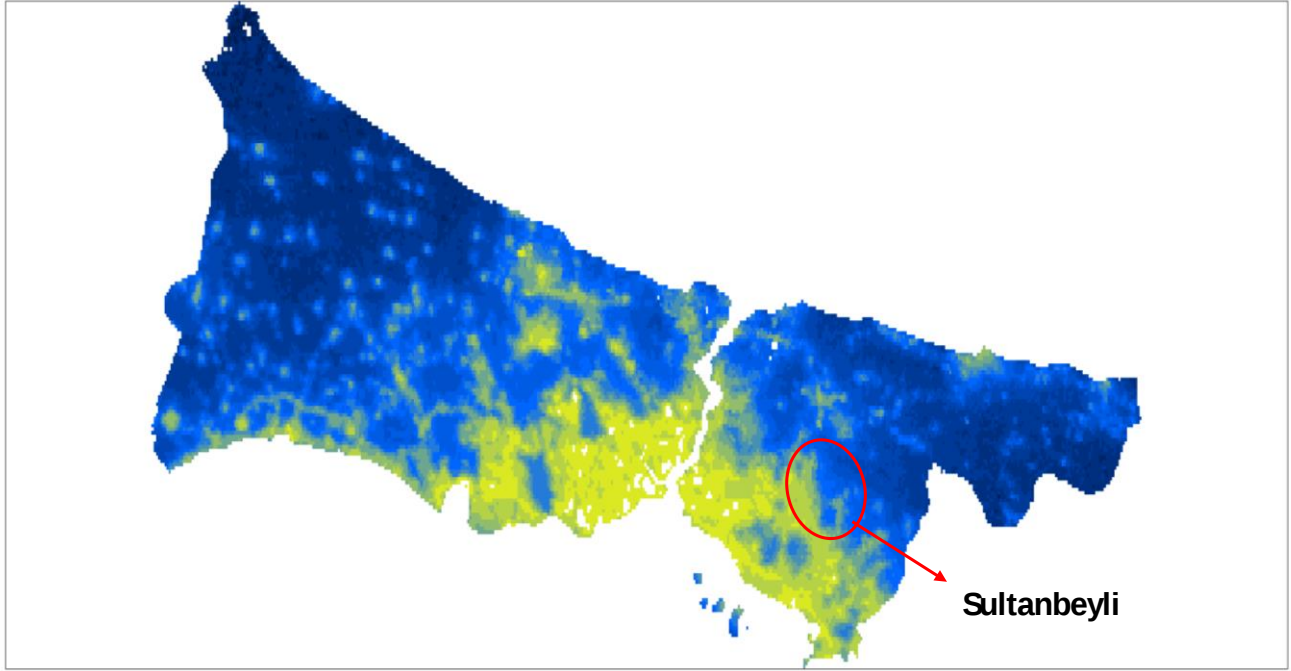
85. Sultanbeyli ilçesi için 2018 yılı Kasım ve Aralık aylarını kapsayan ve geceleri yaydığı ışık yoğunluklarının sayısallaştırılmasıyla hesaplanan ışık haritası çalışmasına göre ilçe ekonomik aktivitelerin yoğun olduğu bir yerleşim alanıdır. Resmi açıklamalardan farklı olarak daha mikro ölçeklerde analizlere izin veren bu yöntem ile İstanbul ili ve Sultanbeyli ilçesinin gece ışıkları karşılaştırılmıştır. Yapılan analize göre İstanbul'un genelindeki ışıkların ortalama yoğunluğu 13,4 birim olarak ölçülmekte olup, bu sayı Fatih ilçesinde 95,1 birim, Sultanbeyli İlçesinde ise 38,3 birim eşdeğerdir. Bu durum, Sultanbeyli ilçesinin İstanbul geneline kıyasla daha yüksek bir ekonomik aktivite merkezi olduğunu gösterirken; Fatih ilçesine kıyasla ekonomik aktivite düzeyinin daha düşük olduğuna işaret etmektedir.

Şekil 33: Gece Işıklarının Yoğunluğu Kasım 2018, İstanbul-Türkiye

Kaynak: TEPAV Hesaplamaları, gece ışık haritalarının yoğunluğu Ayşegül Taşöz Düşündere tarafından hazırlanmıştır.

Şekil 34: Gece ışıklarının yoğunluğu Kasım 2018 Sultanbeyli İlçesi

Kaynak: TEPAV Hesaplamaları, gece ışık haritalarının yoğunluğu Ayşegül Taşöz Düşündere tarafından hazırlanmıştır.

Sultanbeyli İlçesinde Yapılan Alan Araştırması Bulguları

Sultanbeyli ilçesi için alan araştırması sonuçları, getto tartışmasının temelini oluşturan; i) nüfus yoğunluğu, ii) mekânsal ayrışma, iii) homojen ilişkiler, iv) sosyal dışlanmışlık ve v) yalıtılmış alan şeklindeki beş ana ayrıştırıcı değişken üzerinden değerlendirilmiş ve yorumlanmıştır.

86. Sultanbeyli İlçe Belediyesi, Sultanbeyli Mülteciler Derneği ve İlçe Emniyet Müdürlüğü'nden alınan resmi kayıtlara göre Sultanbeyli ilçesi, Geçici Koruma kapsamında kayıtlı 19.156 Suriyeli nüfusa ev sahipliği yapmaktadır. Alınan bilgiye göre Sultanbeyli ilçe sınırlarında yaşayan Suriye nüfusu, ilçe nüfusunun %6,83'üne karşılık gelmektedir. İlçe Belediyesi ve İlçe Emniyet Müdürlüğü, 4.000 ön kayıt yaptıran Suriyelinin de ilçe sınırlarında ikamet ettiğini belirtmiştir. Görüşmeler neticesinde kayıtlı-kayıtsız toplam 23.000 Suriyelinin Sultanbeyli ilçe sınırlarında yaşadığı bulgusuna ulaşılmıştır.

87. Sultanbeyli ilçesi, İstanbul'un diğer ilçelerinden farklı olarak Suriyelilere yönelik güçlü bir politika diyalogu geliştirmiştir. 2014 yılında Sultanbeyli İlçe Belediyesi, ilçede Kamu Kurumları ve Sivil Toplum Kuruluşlarını harekete geçirmiştir. Suriyelilere yönelik hizmetlerin etkin ve verimli olarak sunulabilmesi için kurulan "Mülteciler ve Sığınmacılar Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği"

üzerinden Dünya Açlıkla Mücadele Vakfı (Welthungerhilfe) ve GIZ (Alman Uluslararası İşbirliği Kurumu) 'in destekleriyle proje faaliyetleri başlatılmış ve bu faaliyetlerle birlikte "Çok Amaçlı Mülteciler Toplum Merkezi" diğer bir adıyla Sultanbeyli Mülteciler Derneği kurulmuştur. Merkez, sadece ilçenin değil İstanbul'un ve Türkiye'nin Suriyelilere yönelik çalışan önemli birimlerinden biri haline gelmiştir. Dernek, başta mültecilerin temel sorunları olmak üzere tüm yaşamsal ihtiyaçlarının giderilmesine destek olmak ve toplumla uyumlarının hızlı bir biçimde sağlanabilmesi için özel sektör kuruluşları, sivil toplum kuruluşları ve kamu kurumları ile iş birliği halinde çalışmaktadır. Dernek'in 4 temel faaliyet alanı bulunmaktadır. Bunlar, i) Mülteciler Derneği Toplum Merkezi, ii) Mülteciler Derneği Çocuk ve Gençlik Merkezi, iii) Mülteciler Derneği SUKOM Yazılımı ve Online Veri Tabanı ve iv) SUKOM Veri Tabanı İstatistikleridir.

88. Sultanbeyli İlçe Belediyesi'nin teşviki ile kurulan Sultanbeyli Mülteciler Derneği, Suriyelilere yönelik sunmuş olduğu hizmetler kapsamında İstanbul ilinde en iyi uygulama örnekleri arasında yer almaktadır. Sultanbeyli ilçesinde yaşayan mülteci ve sığınmacıların sorunlarına çözüm aramak amacıyla 2014 yılında açılan Mülteciler Toplum Merkezi'nde sağlık, barınma, eğitim, kültür, hukuk, tercümanlık ve istihdam gibi alanlarda başta Suriyeliler olmak üzere, diğer mülteci ve sığınmacılara ücretsiz destek verilmektedir. Dernek bünyesinde bulunan Mülteciler Toplum Merkezi ve Çocuk ve Gençlik Merkezi'nde başta Suriyeli çocuk ve gençler olmak üzere tüm mültecilere yönelik; i) sosyal hizmet, ii) koruma, iii) sağlık hizmetleri, iv) fizyoterapi, v) hukuki danışmanlık, vi) psikolojik danışmanlık ve rehberlik, vii) istihdam, viii) çalışma izni ve ruhsatlandırma, ix) çocuk dostu alan, x) Türkçe dil eğitimleri, xi) mesleki kurslar, xii) sosyal uyum etkinlikleri, xiii) mülteci meclisleri, xiv) kadın konukevi, xv) hastane randevu sistemi, xvi) çağrı merkezi, xvii) psikososyal destek ve xviii) eğitim hizmetleri verilmektedir. 630 m2'lik bahçesi bulunan ve 8 katlı olan Mülteciler Toplum Merkezi'nin her katında yukarıda belirtilen hizmetler sunulmaktadır (Mülteciler Derneği Görüşme Notları, 15 Aralık 2018; Mülteciler Derneği Faaliyet Raporu, 2017).

Şekil 35: Sultanbeyli Mülteciler Derneği

Kaynak: Sultanbeyli İlçesi Mülteciler Derneği'nde Çekilen Fotoğraflar

Hızla artan nüfusuyla Suriyelilere yönelik birçok belirsizliğe çözüm üretme gereği duyan Sultanbeyli İlçe Belediyesi, Mülteciler Derneği'ni kurarak bu alanda önemli bir başarıya imza atmıştır.

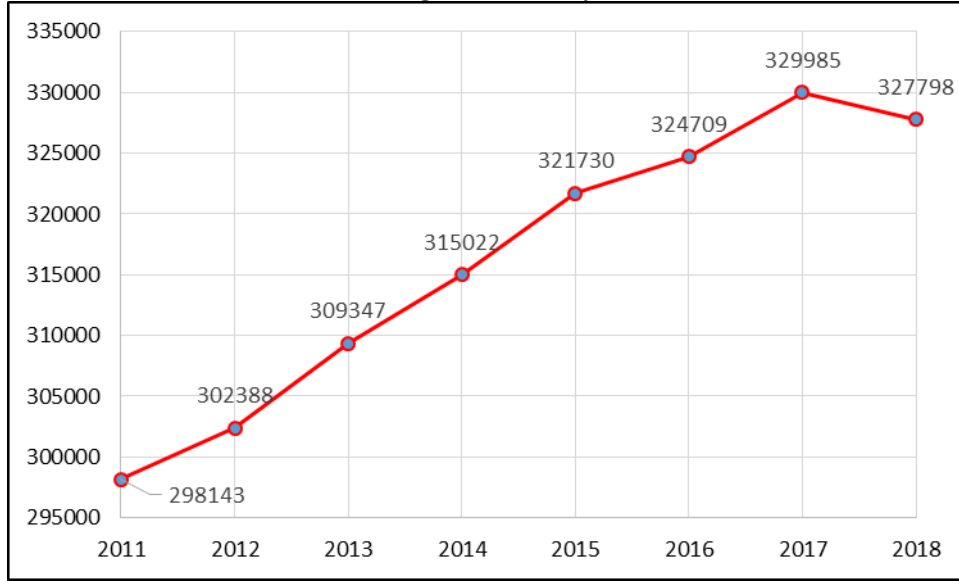
89. Sultanbeyli Mülteciler Derneği'nin en önemli faaliyet alanı, 2014 yılından bu yana kullanılan SUKOM yazılım sistemini geliştirmesidir. SUKOM, Türkiye'ye gelen mültecilerin kayıt sorununu çözmek, takiplerini kolaylaştırmak, ihtiyaçlarını belirlemek ve bu ihtiyaçların karşılanmasını tek bir merkezden sağlamak amacıyla Mülteciler Derneği tarafından geliştirilen bir iç yazılımdır. SUKOM yazılımı WEB tabanlı bir veri sistemidir. SUKOM veri tabanında, dernek birimlerini ve çalışmalarını takip etmek için ilgili modüller yer almaktadır. Her bir kayıt, derneğin hizmet alanlarına bağlı ilgili modüllere (maddi yardım, sağlık, psikolojik destek, vs) entegre edilmektedir. Mülteciler Derneği'nin 2014 yılından beri yaptığı saha çalışmaları ve derneğe aldığı başvurular sonucunda 19.156 kişinin kesin kaydı yapılmış, 3.240 kişinin ise ön kayıt işlemi devam etmektedir.

90. Sultanbeyli Mülteciler Derneği ve Sultanbeyli İlçe Belediyesi ile yapılan görüşmeler kapsamında 2011 yılı ile birlikte ilçede yoğun Suriye göçü yaşanmasına rağmen, Türk nüfusunda düşüşün gözlemlenmediği vurgulanmıştır⁴. Yapılan değerlendirmelere göre bunun en önemli nedeni arasında ilçe sınırlarında yaşayan Suriyelilerin ilçede sosyal uyumlarının (entegrasyonlarının) güçlendirilmesi ve mahalleler ölçeğinde kümelenme oluşumlarının önüne geçilmesi için Suriyeli nüfusun mahallelere eşit ölçüde yayılımlarının sağlanması stratejisinin/politikasının uygulanmasıdır.

---

⁴ Görüşme TÜİK'in 2018 nüfus sayımlarını yayımlandığı tarihten önce (1 Şubat 2018) gerçekleştirildiği için, 2018 nüfusunda yaşanan değişim, yorumlamaya dahil edilmemiştir.

Şekil 36: Yıllara göre Sultanbeyli İlçe Nüfusu

Kaynak: TÜİK, 2019.

91. Sultanbeyli İlçe Belediyesi'nden alınan mahalle verilerine göre Suriyeliler ilçe sınırlarında yer alan mahallelere nüfus açısından eşit olarak dağılmış ve yoğunluk açısından kümelenmeler yaratmamıştır. Suriyelilerin ilçede sosyal uyumlarının (entegrasyon) güçlendirilmesi ve mahalleler ölçeğinde kümelenme oluşumlarının önüne geçilmesi için Sultanbeyli Mülteciler Derneği ve Sultanbeyli İlçe Belediyesi işbirliğinde SUKOM Veri Tabanı yöntemi kullanılmaktadır. Mülteciler Derneği ve Sultanbeyli İlçe Belediyesi ile yapılan görüşmeler, SUKOM Veri Tabanı yöntemi sayesinde Suriyeli nüfusun ilçe sınırlarında yer alan mahallelere eşit oranda dağılımlarının sağlandığını göstermiştir. Mülteciler Derneği, Sultanbeyli İlçe Belediyesi sınırlarında yer alan mahallelerde yaşayan ve yerleşmeyi düşünen Suriyeli nüfusun demografik verilerini de içeren kayıtları, mahalle ölçeğinde tutarak, bunu güncel olarak kamuoyu ile paylaşmaktadır. Bu ve benzeri uygulamalara İstanbul'un diğer ilçe belediyeleri ve mülteci derneklerinde rastlanmamaktadır. SUKOM kayıtları kapsamında aşağıdaki tabloda Sultanbeyli Mülteciler Derneği'nden alınan kayıtlar doğrultusunda mahalle ölçeğinde yaşayan Suriyeli nüfusun demografik verilerine yer verilmiştir.

Tablo 18: SUKOM Kayıtlarına göre Sultanbeyli İlçesinde mahalle ölçeğinde yaşayan Suriyeliler

Mahalle İsmi	Suriyeli Erkek Sayısı	Suriyeli Kadın Sayısı	Toplam Suriyeli Sayısı	Suriyelilerin Toplam Nüfusa Oranı (%)	Mahalle Toplam Nüfusu
Abdurrahmangazi	689	652	1341	4,6	29.276
Adil	241	224	465	2,2	20.853
Ahmet Yesevi	897	837	1734	5,9	29.261

Akşemsettin	362	334	696	5,5	12.581
Battalgazi	947	893	1840	5,8	31.820
Fatih	1039	962	2001	9,3	21.541
Hamidiye	852	725	1577	5,8	27.189
Hasanpaşa	480	446	926	5,3	17.450
Mecidiye	844	752	1596	6,9	22.972
Mehmet Akif	1144	1047	2191	8,0	27.515
Mimar Sinan	500	442	942	5,2	18.158
Necip Fazıl	419	380	799	5,0	15.937
Orhangazi	419	381	800	5,1	15.748
Turgut Reis	687	602	1289	6,4	20.178
Yavuz Selim	501	458	959	4,9	19.506
Toplam	10.021	9.135	19.156	5,7	329.985

Kaynak: Sultanbeyli Mülteciler Derneği'nden alınan veriler kapsamında geliştirilmiştir (31.12.2018). Alınan veriler, Sultanbeyli ilçesinin 2017 nüfus grafiği kapsamında derlenmiştir.

Sultanbeyli Mülteciler Derneği'nin verilerine göre ilçe sınırlarında yer alan mahallelerde ortalama %5,7 oranında Suriye nüfusu yaşamaktadır. Sultanbeyli ilçe sınırlarında yaşayan Suriyelilerin %52,30'u (10.021 kişi) erkeklerden, %47,70'i (9.135 kişi) kadınlardan oluşmaktadır.

92. Sultanbeyli ilçe sınırlarında en çok 0-4 yaş arası Suriyeli yeni doğan bebekler yaşamaktadır.

Sultanbeyli Mülteciler Derneği tarafından paylaşılan SUKOM kayıtlarına göre Sultanbeyli ilçesinde Suriyelinin demografik özelliklerine bakıldığında, 0-4 yaş grubunda yer alan Suriyelilerin sayısının 2 bin 900'den fazla olduğu görülmektedir. Bu sayıya Geçici Koruma kapsamı dışındaki Suriyeliler dâhil edilmemiştir. 0-4 yaş grubunu, %14,3 oranıyla (2.732 kişi) '5-9' yaş arası çocuklar takip etmektedir. '5-9' yaş arasını, %11,9 (2.289 kişi) oranıyla '10-14' yaş aralığında olanlar izlemektedir. Aşağıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere Sultanbeyli ilçesinde yaşayan 0-18 yaş arası Suriyelilerin oranı %50'nin üzerindedir.

Tablo 19: SUKOM Kayıtlarına göre Sultanbeyli İlçesinde yaşayan Suriyelilerin yaş dağılımları

Yaş Grubu	Sayı	Sultanbeyli'de Yaşayan Suriyelilerin Yaş Dağılımları	Toplam (Kişi)	Oran (%)
0-4	Yeni Doğanlar	2931		
		6.694		
5-18	Okul Çağındakiler	9.252		
15-65	Çalışma Çağındakiler	279		
65 +		19.156		
Toplam				
** Sultanbeyli ilçe sınırları içerisinde yaşayan Suriyeli nüfusun %15,30'unu (2931 kişi) yeni doğanlar oluşturmaktadır.				
		0-4 yaş	2931	15,3
		5-9 yaş	2732	14,3
		10-14 yaş	2289	11,9
		15-18 yaş	1673	8,7
		19-24 yaş	2340	12,2
		25-29 yaş	1509	7,9
		30-34 yaş	1548	8,1
		35-39 yaş	1184	6,2

Suriyeli nüfusun %34,94'ü (6.694 kişi) okul çağındaki nüfusa karşılık gelmektedir. %48,30'u (9.252 kişi) çalışma çağındaki bireylerden oluşmaktadır.	40-44 yaş	813	4,2
	45-49 yaş	685	3,6
	50-54 yaş	548	2,9
	55-59 yaş	358	1,9
	60-64 yaş	267	1,4
	65-69 yaş	135	0,7
	70-74 yaş	66	0,3
	75-79 yaş	40	0,2
	80-84 yaş	18	0,1
	85-89 yaş	8	0,0
	90+	12	0,1
	Toplam	19156	%100

Kaynak: Sultanbeyli Mülteciler Derneği'nden alınan veriler kapsamında geliştirilmiştir (31.12.2018).

Daha önce de vurgulandığı üzere Türkiye geneline de yansıdığı gibi Sultanbeyli ilçesinde de 0-4 yaş grubunda yer alan Suriyelilerin sayısı her geçen gün artmaktadır. Bu durum geleceğe yönelik projeksiyonlar için çok önemli bir husustur.

93. Sultanbeyli ilçe sınırlarında yaşayan Suriyelilerin %42,41'i (8.124 kişi) ilkokul mezunudur.

Sultanbeyli Mülteciler Derneği tarafından paylaşılan SUKOM kayıtlarına göre İlkokul mezunlarını, %22,64 (4.447 kişi) oranla ortaokul mezunları takip etmektedir. Okuma yazma bilmeyenlerin oranı ise %4,39 (840 kişi)'dur. Lisans ve lisansüstü eğitim seviyesini tamamlayanların oranı ise %2,5'i geçmemektedir.

Tablo-20: SUKOM Kayıtlarına göre Sultanbeyli İlçesinde yaşayan Suriyelilerin eğitim durumları

Eğitim Durumu	Toplam(kişi)	Oran (%)
İlkokul	8124	42,41
Ortaokul	4337	22,64
Anaokul	3446	17,99
Lise	1566	8,17
Okumamış	840	4,39
Lisans	383	2,00
Okur-Yazar	249	1,30
Ön Lisans	166	0,87
Bilinmiyor	28	0,15
Yüksek Lisans	14	0,07
Doktora	3	0,02
Toplam	19156	% 100

Kaynak: Sultanbeyli Mülteciler Derneği'nden alınan veriler kapsamında geliştirilmiştir (31.12.2018).

94. Sultanbeyli ilçesinde çalışan Suriyeli nüfusun %34,8'i (1273 kişi) tekstil sektöründe çalışmaktadır. SUKOM kayıtlarına göre Sultanbeyli ilçe sınırlarında çalışma çağındaki toplam %48,30'luk (9.252 kişi) nüfusun %39,55'i (3.659 kişi) bir meslek dalında yer almaktadır. Çalışan

nüfusun %34, 81 tekstil sektöründe yer almaktadır. Tekstil sektörünü, %20,1 (737 kişi) oranıyla işçi olarak çalışan nüfus takip etmektedir. İşçi olarak çalışan nüfusu %5,82 oranla (213 kişi) terzi olarak çalışan nüfus izlemektedir.

Tablo-21: SUKOM Kayıtlarına göre Sultanbeyli İlçesinde yaşayan Suriyelilerin meslek dağılımları

No	Meslek Dağılımı	/Sektör	Toplam(kişi)	Oran (%)
1	Bakkal		14	0,38
2	Banka		1	0,03
3	Berber /Kuaför		36	0,98
4	Bilişim		5	0,14
5	Çiftçi		6	0,16
6	Diğer		64	1,75
7	Eğitim		41	1,12
8	Elektrik		55	1,5
9	Emlak		1	0,03
10	Esnaf		70	1,91
11	Garson		11	0,3
12	Gıda		84	2,3
13	Güvenlik		3	0,08
14	Hammal		36	0,98
15	Hurdacı		77	2,1
16	İmam		3	0,08
17	İnşaat		169	4,62
18	İş Adamı		7	0,19
19	İşçi		737	20,1
20	İşletmeci		3	0,08
21	Kasap		12	0,33
22	Kaynakçı		12	0,33
23	Kırtasiye İşleten		2	0,05
24	Manav		5	0,14
25	Marangoz		110	3,01
26	Masör		1	0,03
27	Matbaacı		22	0,6
28	Memur		9	0,25
29	Mermerci		18	0,49
30	Mimar		2	0,05
31	Mobilyacı		139	3,8

32	Muhasebeci	6	0,16
33	Mühendis	11	0,3
34	Otomotiv	18	0,49
35	Plastik Endüstrisi	204	5,58
36	Psikolog	2	0,05
37	Reklamcı	3	0,08
38	Sağlık	22	0,6
39	Sekreter	1	0,03
40	Serbest Meslek	5	0,14
41	Şoför	45	1,23
42	Tamirci	76	2,08
43	Tarım İşçisi	5	0,14
44	Tekstil	1273	34,8
45	Tercüman	5	0,14
46	Terzi	213	5,82
47	Tesisat	15	0,41
Toplam		3659	% 100

Kaynak: Sultanbeyli Mülteciler Derneği'nden alınan veriler kapsamında geliştirilmiştir (31.12.2018).

95. Sultanbeyli ilçesinde yaşayan Suriyelilerde hanehalkı başına ortalama 4 çocuk düşmektedir.

İlçe Belediyesi ve Mülteciler Derneği'nden alınan bilgiye göre Suriyeli ailelerin evlerinde ortalama 6-7 kişi yaşamaktadır. Hanehalkı başına ortalama 4 çocuk düşmektedir. Fatih ilçesinde olduğu gibi Sultanbeyli ilçesinde de bazı evlerde Suriyelilerin 15-20 kişi bir arada yaşadıkları Türk vatandaşları ile yapılan görüşmeler kapsamında vurgulanmıştır. Yapılan görüşmeler kapsamında kalabalık yaşayan grupların genellikle bekâr erkeklerden oluştuğu ve kiralari bölüşmek için bir arada yaşamayı tercih ettikleri belirtilmiştir. Emlak ofisi ile yapılan görüşmeler de bu bulguyu kanıtlar niteliktedir. Bu durumun özellikle kira fiyatlarının değişiminde etkili olduğu Sultanbeyli ilçesi için de vurgulanmıştır.

96. Sultanbeyli ilçesinde konutların kiralık m² fiyatları ortalama 6-11 TL arasında değişim göstermektedir. Sultanbeyli ilçesinde yapılan saha ziyaretleri kapsamında emlak ofislerinden alınan bilgiye göre konutların kiralık m² fiyatları ortalama 6-11 TL arasında mahallere göre değişim göstermektedir. İşyerlerinin ise kiralık m² fiyatları ortalama 11-15 TL arasında değişmektedir. Konutların satılık m² fiyatları ise yine mahallelere göre 1.500-3.200 TL arasında farklılaşmaktadır. İşyerlerinin satılık m² fiyatları ise 2.000-5.200 TL arasındadır. Bu değişim, Fatih ilçesindeki konut ve işyeri (kira-satılık) fiyatlarının neredeyse yarısıdır.

Tablo 22: Sultanbeyli İlçesindeki m² cinsinden mahallelere göre konut ve işyeri fiyatları (kiralık ve satılık)

Mahalle	Kiralık Konut m ² Değeri -TL	Kiralık İşyeri m ² Değeri TL	Satılık Konut m ² Değeri TL	Satılık İşyeri m ² Değeri TL
Abdurrahmangazi	10 TL	13 TL	3.107 TL	5.192 TL
Adil	11 TL	11 TL	2.802 TL	2.600 TL
Ahmet Yesevi	7 TL	14 TL	2.500 TL	3.417 TL

Akşemsettin	9 TL	12 TL	1.968 TL	7.039 TL
Battalgazi	11 TL	11 TL	2.171 TL	4.109 TL
Fatih	11 TL	11 TL	2.802 TL	2.600 TL
Hamidiye	8 TL	5 TL	1.479 TL	1.982 TL
Hasanpaşa	8 TL	13 TL	2.454 TL	4.155 TL
Mecidiye	8 TL	16 TL	1.914 TL	1.507 TL
Mehmet Akif	9 TL	11 TL	2.361 TL	3.611 TL
Mimar Sinan	8 TL	6 TL	2.213 TL	2.840 TL
Necip Fazıl	8 TL	18 TL	2.134 TL	1.590 TL
Orhangazi	7 TL	14 TL	2.500 TL	3.417 TL
Turgut Reis	7 TL	15 TL	1.733 TL	3.666 TL
Yavuz Selim	6 TL	11 TL	1.479 TL	1.982 TL

Kaynak: Sultanbeyli İlçesinde yer alan emlak ofisleri ve "tapusor.com"dan alınan veriler kapsamında geliştirilmiştir (31.12.2018).

Sultanbeyli ilçesinde görüşme gerçekleştirilen Suriyelilerin tamamının (27 kişi) ilçe sınırlarında ikamet ettiği gözlemlenmiştir. Sultanbeyli İlçe sınırları içerisinde ortalama kira fiyatlarının 650-900 TL arasında olduğu Belediye yetkilileri tarafından belirtilmiş; bu sayı alan araştırmasında yapılan derinlemesine mülakatlar sonucunda doğrulanmıştır.

97. Mehmet Akif Mahallesi'nde yer alan ve Halep Caddesi olarak da bilinen Ziya Ülhak Caddesi, çalışan Suriyeli nüfusun yoğun olduğu bir bölgedir. İlçe Belediyesi ve Mülteciler Derneği tarafından verilen bilgiye göre Mehmet Akif Mahalle sınırlarında yer alan Ziya Ülhak Caddesi, %87 oranında Suriyeli esnafın çalıştığı bir bölgedir. Alınan bilgiye ve saha gözlemlerine göre Ziya Ülhak Caddesi'nde bulunan 40 dükkânın 35'i Suriyeliler tarafından işletilmektedir. Cadde yoğun Suriyeli işletmesine ev sahipliği yaptığı için ilçe sakinleri tarafından 'Halep Caddesi' olarak da adlandırılmaktadır. Gıda ve tekstil sektörünün ağırlıkta olduğu cadde üzerinde Suriyeliler tarafından işletilen 13 restoran, 5 bakkal, 2 toptancı, 15 giyim mağazasının olduğu belirlenmiştir. Cadde içerisinde faaliyet gösteren 15 Suriyeli esnaf ile yapılan derinlemesine mülakatlar sonucunda Suriyeli esnafın ilçe sınırlarında yer alan çevre mahallelerde ikamet ettiği, bulgusuna ulaşılmıştır. Saha ziyaretleri kapsamında Suriyeliler tarafından işletilen işletmelerin tamamına yakınının Arapça tabelalar kullandığı dikkat çekmiştir. Yapılan gözlemlerde cadde üzerinde faaliyet gösteren Suriyeli işletmeler, müşterilerinin eşit oranda Suriyeli ve Türk vatandaşlarından oluştuğunu vurgulamışlardır. Suriyeli işletmecilerin %90'nının Türkçe konuşmayı tercih etmedikleri, ancak Türk müşteriler için yanlarında Türk personel çalıştırdıkları gözlemlenmiştir.

Şekil 37: Mehmet Akif Mahallesi-Ziya Ülhak Caddesi

Kaynak: Sultanbeyli İlçesi Mehmet Akif Mahallesi Ziya Ülhak Caddesi Alan Araştırması Kapsamında Çekilen Fotoğraflar

98. Sultanbeyli İlçesinde yaşayan Suriyeli kadınlar, günlük hayatlarında ev ve çocuk bakımı işini üstlenmektedirler. Saha ziyaretleri kapsamında görüşme gerçekleştirilen Suriyeli kadınların yüzde 80'i (4 kişi), günlük yaşamlarında çalışmadıklarını, ev ve çocuk bakımı işlerini üstlendiklerini belirtmişlerdir. Suriyeliler ile yapılan görüşmeler kapsamında kadınların ev ve çocuk işlerini üstlendikleri gözlemlenmiştir. Görüşme gerçekleştirilen 27 Suriyelinin 5'i ilçe sınırlarının dışında işçi olarak çalıştıkları, 15'inin ilçe sınırları içerisinde esnaf olarak faaliyet gösterdikleri, 7'sinin Kızılay Kart yardımı ile geçindikleri ve çalışmadıkları bulgusuna ulaşılmıştır. Görüşme gerçekleştirilen Suriyelilerin neredeyse tamamının Türkçeyi anladığı ancak Arapça konuşmayı tercih ettikleri dikkat çekmiştir.

99. Sultanbeyli ilçesinin muhafazakâr yapısı ve yaşam şartlarının uygunluğu, Suriyelilerin ilçeyi tercih etmelerindeki en önemli nedenler arasındadır. Sultanbeyli'de yaşayan ve görüşme gerçekleştirilen Suriyelilerin tamamı geçici koruma belgesine sahip olduklarını vurgulamışlardır. Görüşme gerçekleştirilen 12 Suriyeli, Hatay İlinden Türkiye'ye giriş yaptıklarını, Hatay'da kısa bir süre yaşadıkları sonra Sultanbeyli ilçesine geldiklerini belirtmişlerdir. Görüşülenlere Sultanbeyli ilçesini tercih etme nedenleri sorulduğunda, neredeyse tamamının, yaşam şartlarının uygun olması nedeniyle Sultanbeyli ilçesinde yaşamayı tercih ettikleri bulgusuna ulaşılmıştır. Yapılan görüşmeler kapsamında Suriyelilerin Sultanbeyli ilçesini tercih etmelerinin diğer nedenleri arasında bölgenin muhafazakâr yapısının Suriye ile benzer özellikler taşıması ve eş-dost-akraba çevrelerinin tavsiyeleri, gösterilmiştir.

100. Sultanbeyli ilçesinde yaşayan Suriyeliler ülkelerine geri dönmek istememektedirler. Alan araştırması kapsamında Suriyelilere yöneltilen geri dönmeyi düşünüp düşünmediklerinin sorusuna %85'i (23 kişi) "geri dönmek istemedikleri" yanıtını vermişlerdir. Bunun nedeni olarak da Türkiye'de yaşamaktan mutlu olduklarını, Suriye'deki karışıklığın sona ereceğine yönelik umutlarının olmadıklarını belirtmişlerdir. Geri dönmek istediğini ifade eden Suriyeliler ise ülkedeki karışıklığın bitmesi durumunda dönebileceklerini, İstanbul'da yaşamın zor ve pahalı olduğunu vurgulamışlardır.

- 101. Sultanbeyli ilçesinde yaşayan Suriyeliler arasındaki homojen ilişkilerin Fatih ilçesi kadar kuvvetli olmadığı gözlemlenmiştir.** Yapılan derinlemesine mülakatlara ve gözlemlere dayanarak Suriyeliler, ilçe genelinde nüfus ve yoğunluk açısından kümelenme yaratmadıkları için Suriyeliler arasında Fatih ilçesi kadar güçlü bir homojen ilişkin varlığından söz etmek güçtür. Çalışma kapsamında Suriyeliler arasında homojen ilişkilerin olmadığı vurgusu da doğru değildir, çünkü saha ziyaretleri kapsamında görüşülen Türk vatandaşları, Suriyelilerin sadece kendi dillerini konuştuklarını ve çoğunlukla mahallelerde esnaf işletmesi olan Suriyelilerden alışveriş yaptıklarını belirtmişlerdir. Bunun yanında Suriyeliler tarafından işletilen işletmelerin büyük bir çoğunluğunda Türkçe tabelalar yerine Arapça tabelalar kullanıldığı gözlemlenmiştir. Bu durum, Sultanbeyli ilçesinde yaşayan Suriyeliler arasında Fatih ilçesi kadar güçlü olmasa da belirli bir oranda homojen ilişkinin olduğu bulgusunu doğrulamaktadır.
- 102. Sultanbeyli ilçe sınırları içerisinde alan araştırması kapsamında gözle görülür ayırt edici duvar, bariyer gibi Suriyelilerin yoğun olarak yaşadıkları mahalleleri diğer bölgelerden ayıran bir ayırıcı nesne görülmemiştir.** Daha önce belirtildiği gibi Sultanbeyli İlçe Belediyesi'nin Suriyelilere yönelik izlediği bilinçli yerleştirme politikası ile birlikte Suriyeli göçmenlerin 15 mahalleye oransal bir uygunluk ile dağıtılarak yerleştirilmeleri ayırt edici bir nesnenin görülmemesinin en önemli göstergeleri arasındadır. Ancak, alan araştırması esnasında Suriyeli işletmelerin yoğun olduğu Mehmet Akif Mahallesi'nde yer alan Ziya Ülhak Caddesi'nde çalışan işletmecilerin Arapça konuşması, giyim ve kuşam farklılığı, gözle görünmeyen yalıtılmış alanları beraberinde getirmektedir.
- 103. Sultanbeyli Mülteciler Derneği SUKOM verilerine göre sisteme kayıtlı Suriyelilerin %90'nına yerel hizmetler ulaşmaktadır.** İlçe Belediyesi ve Mülteciler Derneği tarafından Suriyelilere yönelik sunulan gıda, sağlık, tercümanlık, eğitim, psikolojik danışmanlık gibi birçok hizmetin sisteme kayıtlı %90 (17.240 kişi) Suriyeliye ulaştığı yetkililer tarafından vurgulanmış ve sistem üzerinden gösterilerek, teyit edilmiştir. Mülteciler Derneği ve İlçe Belediyesi tarafından verilen bilgiye göre gıda, sağlık hizmetleri, hukuki danışmanlık, psikolojik danışmanlık ve rehberlik, çalışma izni ve ruhsatlandırma ve Türkçe dil eğitimleri, (Suriyelilere yönelik) en çok sunulan hizmetlerin başında gelmektedir.
- 104. Sultanbeyli'de yaşayan Suriyeliler, Türk vatandaşları ile bir arada yaşamaktan mutlu olduklarını belirtmişlerdir.** Yapılan alan araştırması kapsamındaki gözlemler doğrultusunda görüşme gerçekleştirilen Suriyelilerin tamamı, Türklerle birlikte yaşamaktan mutlu olduklarını belirtmiştir. Türk vatandaşları ise Suriyelilerle yaşamaktan mutsuz olmadıklarını, ancak savaşın bitmesi halinde Suriyelilerin ülkelerine dönmelerini, istediklerini de ifade etmişlerdir. Görüşülen Türk Vatandaşlarının tamamının Suriyelileri, "savaş mağduru", "gariban", "ölümden kaçıp geldiler" şeklinde sıfatlarla tanımladıkları gözlemlenmiştir. Bunun yanında Türk vatandaşlarının memnuniyet düzeylerinin son yıllarda azaldığı, İlçe Belediyesi tarafından ifade edilmiş; bu durum

İlçe Belediyesi tarafından yapılan alan araştırması bulgularıyla da desteklenmiştir. Sultanbeyli İlçe Belediyesi tarafından 2014 yılından bu yana ilçe sınırlarında yaşayan Türk vatandaşları ile düzenli aralıklarla yapılan araştırmaya göre 2015 yılında Suriyelilerle birlikte yaşamaktan memnuniyet oranı %85 iken, bu oran 2017 yılında %65'e düşmüştür. Araştırmaya göre Türklerdeki memnuniyet düzeyinin düşmesinin temel sebepleri arasında sosyal medyaya yansıyan olumsuz haberler, Suriyelilerin Türkçe konuşmayı tercih etmemeleri gibi nedenler gösterilmiştir. Bunun yanında Türklerin Suriyelilere yönelik mağdur algısı da birlikte yaşamaktan şikâyetçi olmamalarının arkasında yatan önemli bir sebeptir. Ancak Fatih ilçesi ile karşılaştırıldığında Sultanbeyli ilçesinde Türk nüfusunun %65'i gibi önemli bir çoğunluğunun Suriyelilerle birlikte yaşamaktan memnun olduğu, dikkat çekmiştir.

105. Sultanbeyli ilçesinde Suriyelilerden kaynaklı suçlar önceki yıllara oranla azalmaktadır.

Sultanbeyli İlçe Emniyet Müdürlüğü yetkililerinin vermiş olduğu bilgiye göre Sultanbeyli ilçesinde Suriyelilerden kaynaklı suçların binde 8 oranında olduğu belirtilmiştir. İlçede suç oranının düşük olmasının en önemli sebebi Emniyet ve İlçe Belediyesi yetkililerine göre Sultanbeyli İlçe Belediyesi ve Mülteciler Derneği tarafından sunulan hizmetlerin geçici çözümlerden ibaret olmaması, şeklinde gösterilmiştir. Verilen bilgiye göre Sultanbeyli İlçe Belediyesi öncülüğünde kurulmuş olan Mülteciler Toplum Merkezi tarafından Suriyelilere yönelik sunulan mesleki eğitim, istihdamın geliştirilmesine yönelik hizmetler Suriyelilerin mesleki alanda nitelikli hale getirilmesini sağlamakta ve bu durum ilçe sınırlarında suç oranlarının yüksek olmasını engelleyici bir faktör olarak gösterilmektedir.

106. Yapılan alan araştırma bulgularına göre Sultanbeyli ilçesinde Suriyeli kümelenmelerin oluşmadığı, ilçenin getto kavramının temel özellikleri ve ayrıştırıcı parametreleri özelinde ortak özellikler taşımadığı tespit edilmiştir. Bu kapsamda Sultanbeyli ilçesinin "Savaş Sonrası Suriye Gettoları" niteliği taşımadığı söylenebilir. Getto kavramının temel karakteristik özelliklerini oluşturan parametreler dikkate alındığında aşağıdaki tabloya göre Suriyeli nüfusun yoğunluklu olarak yaşadığı Sultanbeyli İlçesinin, günümüzde gerçek anlamda getto olgusunun izlerini taşıyan mahallelerden oluşmadığı söylenebilir.

Tablo 23: Getto oluşumu ile ilgili 5 ayrıştırıcı parametrenin ilçe bazında özet gösterimi

'Getto' açısından anahtar kelimeler	Sultanbeyli İlçesi	Açıklama
Nüfus yoğunluğu	X	Sultanbeyli ilçesinde Suriyeli nüfus 15 mahalleye eşit olarak dağılmış ve yoğunluk açısından kümelenme yaratmamışlardır.
Mekânsal Ayrışma	✓	2011 yılından itibaren Suriyeliler ilçeye yerleşmeye başlamışlardır.
Yalıtılmış Alan	X	Mahallelerde herhangi bir strüktür tarafından yalıtılmış alan olmamakla birlikte mahalleler de kendi içerisinde görülmeyen bir izole alan oluşmuştur.

Homojen İlişki	√	Sultanbeyli ilçesinde yaşayan Suriyeliler arasında Fatih ilçesi kadar güçlü olmasa da belirli bir oranda homojen ilişkinin olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.
Sosyal Dışlanma	X	Sultanbeyli İlçe Belediyesi sınırları içerisinde sosyal dışlanma bulunmamaktadır. Verilen Belediye/Dernek hizmetleri ve vatandaşların birbirleri ile ilişkileri bu duruma örnek teşkil etmektedir.

Sultangazi İlçesi Genel Durum

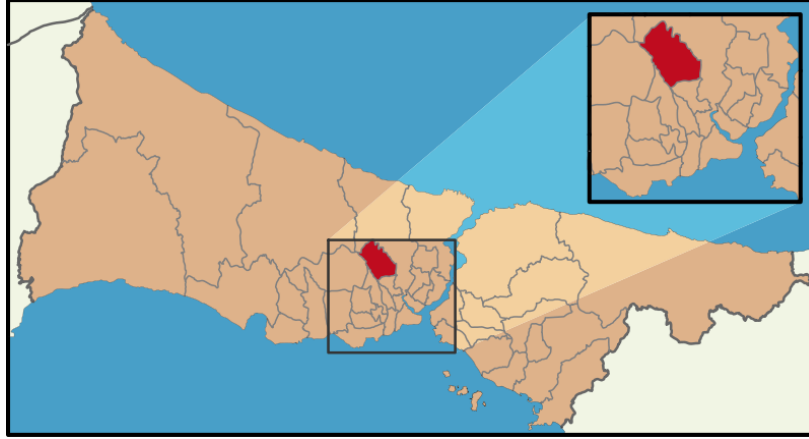
107. Sultangazi İlçesi, Osmanlı İmparatorluğu döneminde en önemli yerleşim yerlerindendir.

Dönemin arşivlerine bakıldığında bölgenin İstanbul'un tarihi su yolları üzerinde yer aldığı görülmektedir. Dağlardan ve ormanlardan gelen sular, bu bölgedeki kanallar aracılığıyla Tarihi Yarımada'ya (Fatih ilçesi ve çevresi) taşınmaktadır. Bölgedeki nüfus, 19. yüzyılda Balkanlardan (Şumnu, Cuma, Lofça) gelen göçmenler ile beraber artmıştır. Bu göçmenler bölgedeki Cebeci Köyü ve diğer köylere yerleştirilmiştir. Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde ve Kurtuluş Savaşı esnasında Sultangazi, askeri eğitim ve lojistik üssü olarak kullanılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti döneminde uzun süre Eyüp ilçesine bağlı kalan bu bölge, 2008 yılında kabul edilen "Büyükşehir Belediyesi Sınırları İçerisinde İlçe Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun"un 24. maddesi gereğince ilçe statüsüne kavuşmuştur. Avrupa yakasında yer alan ilçe, Esenler, Gaziosmanpaşa ve Başakşehir ilçelerine komşudur. İlçe, 36,3 km²'lik yüzölçümüne sahiptir. (Sultangazi İlçe Belediyesi 2015-2019 Stratejik Plan, s. 26-27).

108. Sultangazi ilçe sınırları içerisinde Suriyelilerin de yer aldığı merdiven altı tekstil, ayakkabıcılık ve küçük sanayi sitelerinde on binlerce kişi çalışmaktadır.

Türkiye'de üretilen ayakkabıların çoğu, 20.000 kişinin istihdam edildiği Sultangazi ayakkabı atölyelerinde üretilmektedir. Merdiven altı tekstil sektöründe ise yaklaşık 40.000 kişi istihdam edilmektedir. İçinde mobilyacıların, kaporta boyacılarının ve serbest çalışanların bulunduğu 4 adet sanayi sitesinde yaklaşık 10.000 kişi çalışmaktadır. Ayrıca ilçe sınırlarında yer alan Alibey Barajı İstanbul'un önemli miktarda su ihtiyacını karşılamaktadır. Büyük bir istihdam mevcudiyeti ve konutların ucuzluğu Sultangazi'ye göçü tetiklemektedir. (Sultangazi İlçe Belediyesi 2015-2019 Stratejik Plan, s. 34-35).

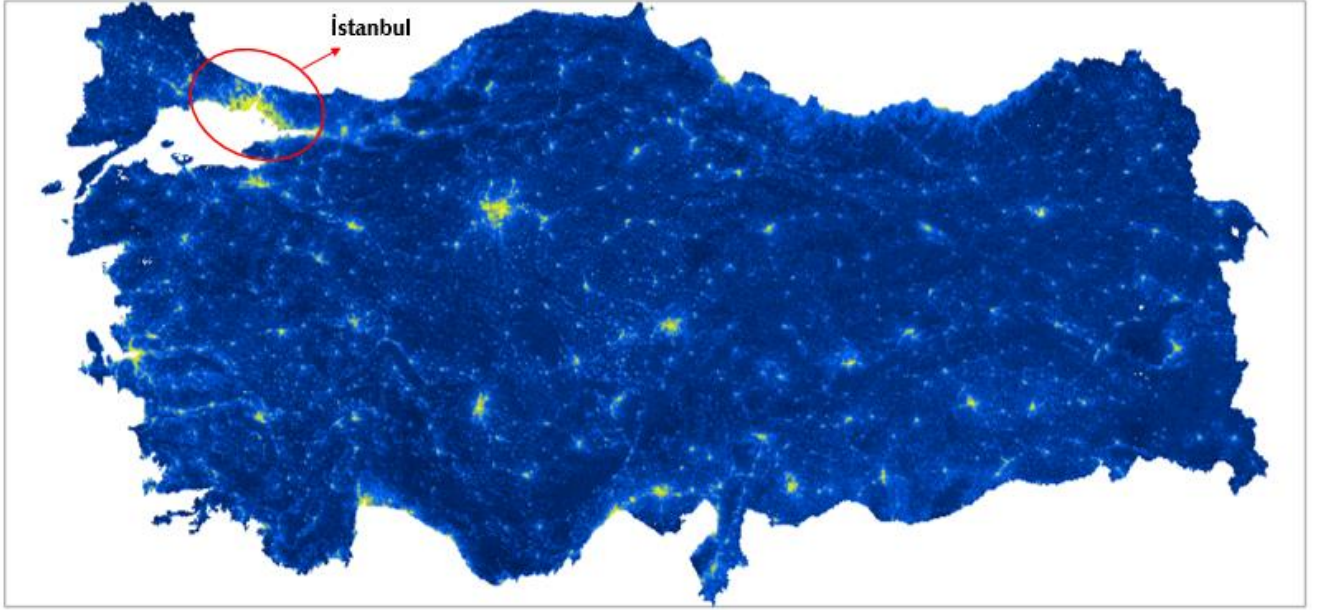
Şekil 38: Sultangazi İlçesinin Konumu

Kaynak: Coğrafi Bilgi Sistemi, 2019.

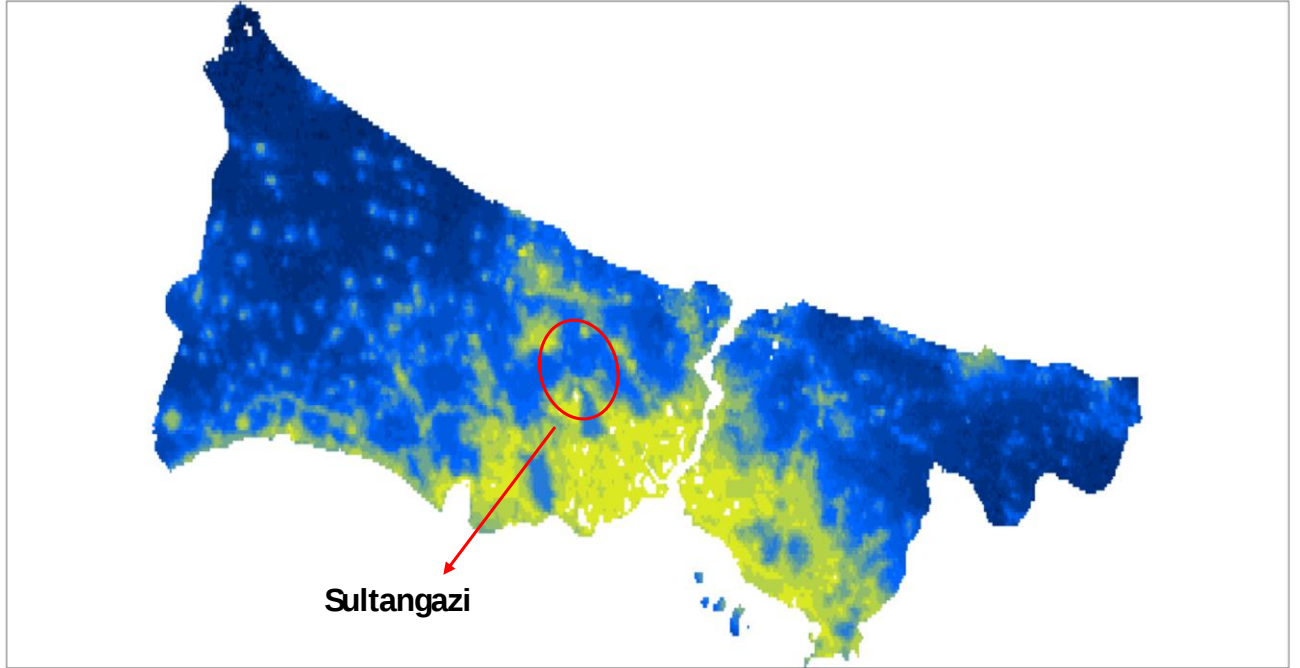
109. Sultangazi ilçesi için 2018 yılı Kasım ve Aralık aylarını kapsayan ve geceleri yaydığı ışık yoğunluklarının sayısallaştırılmasıyla hesaplanan ışık haritası çalışmasına göre, Sultangazi ilçesi bünyesinde çok çeşitli ekonomik sektörleri barındırması nedeniyle ekonomik aktivitelerin yoğun olduğu bir yerleşim alanıdır. Resmi açıklamalardan farklı olarak daha mikro ölçeklerde analizlere izin veren bu yöntem ile İstanbul ili ve Sultangazi ilçesinin gece ışıkları karşılaştırılmıştır. Yapılan analize göre, İstanbul'un genelindeki ışıkların ortalama yoğunluğu 13,4 birim olarak ölçülmekte olup, bu sayı Sultangazi İlçesinde 30,5 birime eşdeğerdir. Bu durum, Sultangazi ilçesinde Sultanbeyli ilçesi (38,3 birim) gibi yüksek ekonomik aktiviteye sahip olduğunu doğrular niteliktedir. İstanbul geneline kıyasla yüksek bir ekonomik aktiviteye sahip olan ilçe Fatih ilçesine kıyasla ekonomik aktivite düzeyinin daha düşük olduğu bir ilçedir.

Şekil 39: Gece Işıklarının Yoğunluğu Kasım 2018, İstanbul-Türkiye

Kaynak: TEPAV Hesaplamaları, gece ışık haritalarının yoğunluğu Ayşegül Taşöz Düşündere tarafından hazırlanmıştır.

Şekil 40: Gece ışıklarının yoğunluğu Kasım, 2018 Sultangazi İlçesi

Kaynak: TEPAV Hesaplamaları, gece ışık haritalarının yoğunluğu Ayşegül Taşöz Düşündere tarafından hazırlanmıştır.

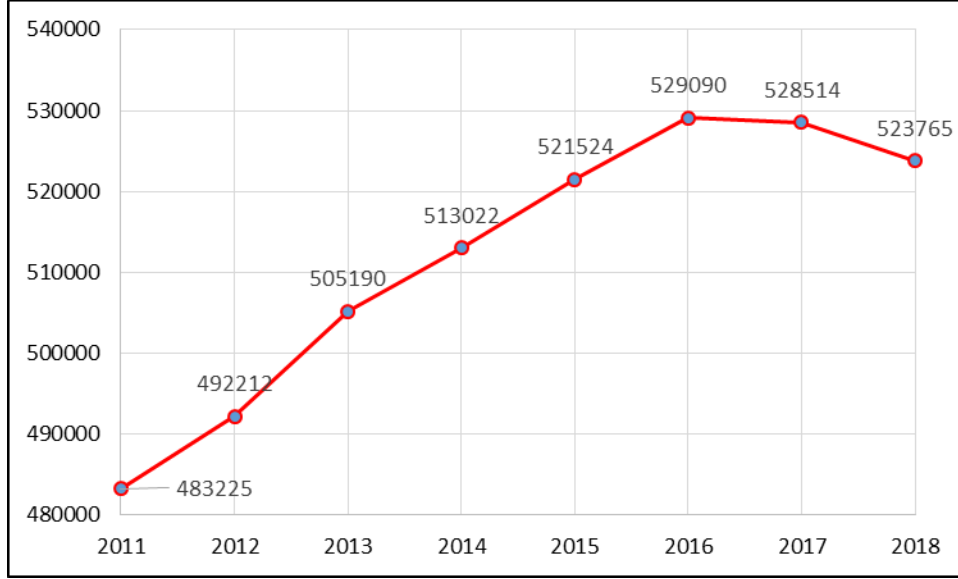
Sultangazi İlçesinde Gettonun Ayırıştırıcı Parametreleri Kapsamında Yapılan Alan Araştırması Bulguları

Sultangazi ilçesi için alan araştırması sonuçları, getto tartışmasının temelini oluşturan; i) nüfus yoğunluğu, ii) mekânsal ayrışma, iii) homojen ilişkiler, iv) sosyal dışlanmışlık ve v) yalıtılmış alan şeklindeki beş ana ayırıştırıcı değişken üzerinden değerlendirilmiş ve yorumlanmıştır.

- 110. Sultangazi İlçe Belediyesi ve İlçe Müdürlüğü’nden alınan resmi kayıtlara göre Sultangazi ilçesi, Geçici Koruma kapsamında kayıtlı 31.426 Suriyeli nüfusa ev sahipliği yapmaktadır.** Alınan bilgiye göre Sultangazi ilçe sınırlarında yaşayan Suriye nüfusu, ilçe nüfusunun %6,0’ına karşılık gelmektedir. Sultangazi İlçe Belediyesi ile yapılan görüşmeler kapsamında 2011 yılı ile birlikte ilçede yoğun Suriye göçü yaşanmasına rağmen, Türk nüfusunda düşüşün gözlemlenmediği vurgulanmıştır⁵.

⁵ Görüşme TÜİK’in 2018 nüfus sayımlarını yayımlandığı tarihten önce (1 Şubat 2018) gerçekleştirildiği için, 2018 nüfusunda yaşanan değişim, yorumlamaya dahil edilmemiştir.

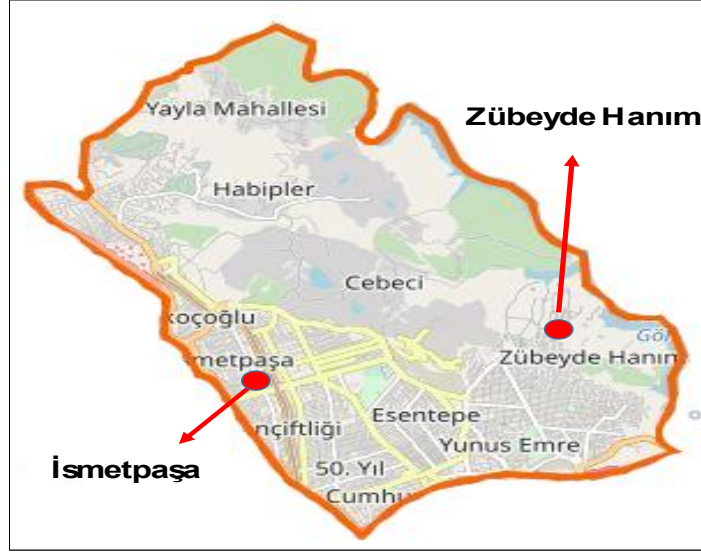
Şekil 41: Yıllara göre Sultangazi İlçe Nüfusu

Kaynak: TÜİK, 2019.

111. Sultangazi ilçe sınırlarında yaşayan Suriyeli nüfus, Zübeyde Hanım ve İsmetpaşa mahallelerinde kümelenmeler yaratmıştır. Sultangazi İlçe Belediyesi Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü'nden alınan bilgiye göre Sultangazi İlçe Belediye sınırlarında Geçici Koruma kapsamında kayıtlı 31.426 Suriyeli nüfusun %95'i (29.855 kişi), Sultangazi İlçe Belediyesi'ne bağlı İsmetpaşa ve Zübeyde Hanım mahallelerinin semtlerinde yoğunlaşmakta ve Suriyeli kümelenmeleri yaratmaktadır. Ancak bu mahalleler Suriyelilerin çalışma ortamlarından ziyade yaşam ortamlarını oluşturmaktadır. Alan araştırmaları kapsamında görüşme gerçekleştirilen 31 Suriyelinin sadece 3'ü mahalle sınırlarında esnaf olarak çalıştığını belirtmiştir. Belediye yetkililerinin vermiş oldukları bilgiye göre bu mahallelerde Türk nüfusunda yoğun Suriye göçü nedeniyle düşüş yaşanmamıştır. İlçe Belediyesi yetkilileri, mahalle ölçeğinde kayıtlı Suriye nüfusuna yönelik herhangi bir veri sistemine sahip olmadıklarını; bu sayılara, ilçe genelinde yaptıkları saha gözlemleri sonucunda ulaştıklarının altını çizmişlerdir.

Şekil 42: Sultangazi İlçe Haritası

Kaynak: Open Street Map, 2019.

Şekil 43: Zübeyde Hanım ve İsmetpaşa Mahalle Haritaları

Zübeyde Hanım Mahallesi

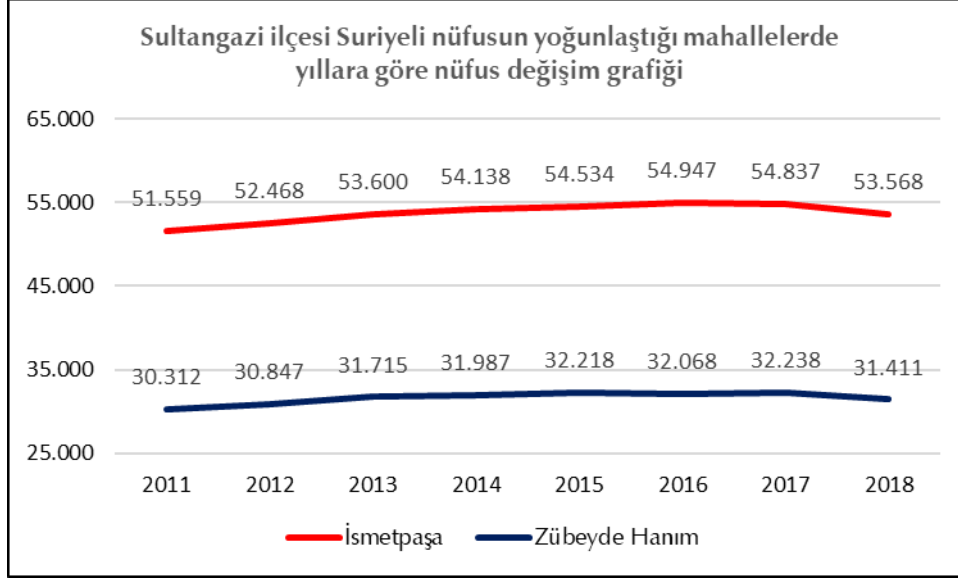

İsmetpaşa Mahallesi

Kaynak: Open Street Map, 2019.

Şekil 44: Sultangazi ilçesi Suriyeli nüfusun yoğunlaştığı mahallelerde yıllara göre nüfus değişim grafiği

Kaynak: TÜİK

112. Sultangazi İlçesinde yaşayan Suriyelilerde hanehalkı başına ortalama 5 çocuk düşmektedir. İlçe Belediyesi'nden alınan bilgiye ve saha gözlemlerine dayanarak Suriyeli bir ailenin evinde akrabaları ile birlikte ortalama 7-8 kişi yaşadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Hanehalkı başına ortalama 5 çocuk düşmektedir. Fatih ve Sultanbeyli ilçelerinde olduğu gibi Sultangazi ilçesinde de Suriyelilerin konutlarda 15-20 kişi bir arada yaşadıkları, Türk vatandaşları ile yapılan görüşmeler kapsamında belirlenmiştir. İlçede yer alan emlak ofisleri ve Türk vatandaşları birçok Suriyelinin aynı evde yaşaması, evlerin oturulmaz duruma gelmesi ve değer kaybetmesi nedeniyle Suriyelilere ev kiralamayı/satmayı tercih etmediklerini ifade etmişlerdir.

113. Sultangazi ilçe sınırlarında konutların kiralık m² fiyatları ortalama 7-12 TL arasında değişim göstermektedir. İşyerlerinin kiralık m² fiyatları ise ortalama 11-22 TL arasında farklılık göstermektedir. Konutların satılık m² fiyatları ise yine mahallelere göre 2.200-4.200 TL arasında farklılaşmaktadır. İşyerlerinin satılık m² fiyatları ise 3.100-7.600 TL arasındadır. Bu değişim, Sultanbeyli ilçesinin kira ve satış bedellerinden biraz fazla, Fatih ilçesindeki konut ve işyeri (kira-satılık) fiyatlarının neredeyse yarısıdır.

Tablo 24: Sultangazi İlçesindeki m² cinsinden mahallelere göre konut ve işyeri fiyatları (kiralık ve satılık)

Mahalle	Kiralık Konut m ² Değeri -TL	Kiralık İşyeri m ² Değeri TL	Satılık Konut m ² Değeri TL	Satılık İşyeri m ² Değeri TL
50. Yıl	10 TL	11 TL	2.296 TL	3.190 TL
75. Yıl	9 TL	22 TL	2.348 TL	6.041 TL
Cebeci	11 TL	15 TL	2.200 TL	4.250 TL

Cumhuriyet	12 TL	15 TL	4.163 TL	4.000 TL
Esentepe	10 TL	13 TL	2.333 TL	5.000 TL
Eski Habipler	11 TL	15 TL	2.200 TL	4.250 TL
Gazi	9 TL	18 TL	2.091 TL	3.636 TL
Habibler	15 TL	13 TL	2.764 TL	7.500 TL
İsmetpaşa	7 TL	12 TL	2.000 TL	2.200 TL
Malkoçoğlu	9 TL	8 TL	2.381 TL	4.750 TL
Sultançiftliği	10 TL	11 TL	2.368 TL	1.888 TL
Uğur Mumcu	12 TL	13 TL	2.720 TL	6.133 TL
Yayla	10 TL	11 TL	2.368 TL	1.888 TL
Yunus Emre	9 TL	15 TL	2.500 TL	4.230 TL
Zübeyde Hanım	8 TL	12 TL	2.222 TL	2.437 TL

Kaynak: Sultangazi İlçesinde yer alan emlak ofisleri ve "tapusor.com"dan alınan veriler kapsamında geliştirilmiştir (31.12.2018).

Sultangazi ilçesinde görüşme gerçekleştirilen Suriyelilerin tamamının (31 kişi) ilçe sınırlarında ikamet ettiği gözlemlenmiştir. Sultangazi ilçe sınırları içerisinde ortalama kira fiyatlarının 700-900 TL arasında değiştiği Belediye yetkilileri tarafından belirtilmiş; bu sayı alan araştırması kapsamında yapılan derinlemesine mülakatlar sonucunda doğrulanmıştır.

114. Zübeyde Hanım ve İsmetpaşa mahallelerinde yaşayan Suriyeliler, yoğunluklu olarak ayakkabı üretim firmaları ve tekstil atölyelerinde çalışmaktadır. Sultangazi ilçesinde görüşme gerçekleştirilen Suriyelilerin neredeyse yarısı (15 kişi) çevre mahallelerde faaliyet gösteren ayakkabı üretim firmaları ve tekstil atölyelerinde çalıştıklarını belirtmişlerdir. Bu sektörlerde genellikle düşük maliyetle çalışmak zorunda olduklarını belirten Suriyeliler, geçim sıkıntısı ve iş bulma sıkıntısından dolayı zorlu koşullar altında çalışmayı kabul etmek durumunda kaldıklarını vurgulamışlardır. Geri kalan 16 kişinin 3'ü mahalle sınırları içerisinde esnaf olarak, 8'inin ilçe sınırlarının dışında işçi olarak çalıştıkları, 5'inin Kızılay Kart yardımı ile geçindikleri ve çalışmadıkları bulgusuna ulaşılmıştır. İlçe Belediyesi yetkilileri ile yapılan görüşmeler ve alan araştırması kapsamında gerçekleştirilen derinlemesine mülakat yöntemi bulguları kapsamında, Suriyelilerin Sultangazi ilçesini tercih etmelerinin en önemli sebepleri arasında ilçe sınırlarında faaliyet gösteren üretim firmaları ve tekstil atölyelerinin yoğunluğu, gösterilmiştir.

115. Sultangazi ilçesinde yaşayan Suriyeliler ülkelerine geri dönmek istememektedirler. Alan araştırması kapsamında Suriyelilere yöneltilen geri dönmeyi düşünüp düşünmediklerinin sorusuna %80'ni (25 kişi) "geri dönmek istemedikleri" yanıtını vermiştir. Bunun nedeni olarak da Suriye'deki karışıklığın sona ereceğine yönelik umutlarının olmadıklarını, göstermişlerdir. Geri dönmeyi düşünen Suriyeliler ise İstanbul'da yaşamın zor olduğunu, gelirlerinin burada yaşamak için elverişli olmadığını belirtmişlerdir.

- 116. Sultangazi ilçesinde yaşayan Suriyeliler arasında homojen ilişkilerin kuvvetli olduğu gözlemlenmiştir.** Yapılan derinlemesine mülakatlara ve gözlemlere dayanarak Suriyelilerin Sultangazi ilçe sınırları içerisinde Türk vatandaşları ile hiçbir ilişki içinde olmadıkları dikkat çekmiş; Suriyelilerin ilçe sınırında yaşayan diğer Suriyeliler ile yakın komşuluk ilişkileri geliştirdikleri gözlemlenmiştir. Suriyelilerin yoğun olarak yaşadıkları Zübeyde Hanım ve İsmetpaşa mahallelerinde görüşme gerçekleştirilen 31 Suriyelinin 27'si mesai sonrasında diğer Suriyeli tanıdıkları ile zaman geçirdiklerini belirtmişlerdir. Bununla beraber görüşme gerçekleştirilen 31 Suriyelinin 29'u, Sultangazi ilçesinde yaşayan Türk vatandaşları ile ilişki kurmaktan kaçındıklarını ve çoğunlukla Suriyeli esnaftan alışveriş yapmayı tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Yapılan görüşmelerde Suriyelilerin uzun süredir Türkiye'de yaşamalarına rağmen Türkçeyi çok iyi öğrenemedikleri ve Türkçe konuşmayı tercih etmedikleri dikkat çekmiştir.
- 117. Sultangazi ilçe sınırları içerisinde gözle görülür ayırt edici duvar, bariyer gibi Suriyelilerin yoğun olarak yaşadıkları mahalleleri diğer mahallelerden ayıran, ayırıcı bir nesne görülmemiştir.** Ancak, Zübeyde Hanım ve İsmetpaşa Mahallelerinde görünmez (invisible) izole alanların olduğu hissedilmektedir. Alan araştırması esnasında Suriyelilerin yoğun olarak yaşadıkları ve çalıştıkları mahallelerde Arapça konuşulması, giyim farklılığı, günlük yaşam ve alışkanlıklarını ve kültürlerini yaşadıkları mahallelere yansıtmaları gözle görünmeyen yalıtılmış alanları beraberinde getirmektedir.
- 118. Sultangazi İlçe Belediyesi Suriyelilere yönelik sosyal yardım hizmetlerine öncelik vermiştir.** Sultangazi İlçe Belediyesi yetkilileri ile yapılan görüşmeler doğrultusunda, İlçe Belediyesi'nin ilçe sınırlarında yaşayan ihtiyaç sahibi tüm kişilere gıda/erzak yardımı, sıcak yemek yardımı, kıyafet yardımı, okul başlangıç dönemlerinde tüm okullara defter ve kırtasiye yardımı gibi (uyruk ayrımı gözetmeksizin) yardımlarda bulunduğu belirtilmiştir. Bunun yanında İlçe Belediyesi yetkilileri tarafından İlçe Belediyesi bünyesinde faaliyet gösteren Halk Eğitim Merkezinde 50 farklı branş, sertifikalı eğitim programları düzenlendiği vurgulanmıştır. Halk Eğitim Merkezinde, yaz aylarında Suriyeli öğrenciler için okula alışma, eksik dersleri tamamlama gibi uyum politikalarının gerçekleştirildiği de ayrıca belirtilmiştir. Yetkililer, Sultangazi İlçe Belediyesi bünyesinde İstanbul Büyükşehir Belediyesi Sanat ve Meslek Eğitimi Kursları (İSMEK) ile ortaklaşa açılan Türkçe dil kursu programlarının devam ettiğini, yeni kurs dönemlerinde talebe ve ihtiyaca göre Suriyeliler için okuma-yazma kurslarının açılmasının hedeflendiğini ifade etmişlerdir. Sunulan hizmetlerin başta Suriyeliler olmak üzere ihtiyaç sahiplerine ne ölçüde ulaşmış ulaşmadığı sorulduğunda, yetkililer buna yönelik bir altyapı sisteminin olmadığını, bu konuda herhangi bir araştırma ve çalışma yapılmadığını belirtmişlerdir.
- 119. Sultangazi İlçe Belediyesi öncülüğünde 2017 yılında kurulmuş olan Mülteci Danışma Merkezi Suriyeliler için tercümanlık hizmeti, psiko-sosyal destek, dil kursları gibi konularda hizmet sunmaktadır.** Merkez yetkilisi, ilçe sınırlarında yaşayan Suriyeliler için tercümanlık

hizmeti, psiko-sosyal destek, dil kursları gibi konularda yardım yaptıklarını ifade etmiştir. Sunulan hizmetlerin başta Suriyeliler olmak üzere ihtiyaç sahiplerine ne ölçüde ulaşım ulaşıldığı sorulduğunda, yetkili, Merkezin yeni kurulması nedeniyle ilçe sınırlarında yaşayan toplam 300 Suriyeliye ulaşıldığını ve onlara yönelik ağırlıklı olarak tercümanlık ve psiko-sosyal destek hizmetlerini sunduklarını belirtmiştir.

120. Sultangazi ilçesinde Türkler Suriyeliler ile birlikte yaşamaktan mutlu olmadıklarını belirtmişlerdir. Yapılan alan araştırması kapsamında görüşme gerçekleştirilen Suriyelilerin tamamı, Türklerle birlikte yaşamaktan mutlu olduklarını belirtmiştir. Ancak görüşme gerçekleştirilen Türk vatandaşlarının tamamı (20 kişi) Suriyeliler ile birlikte yaşamaktan mutlu olmadıklarını ifade etmişlerdir. Türklere mutlu olmama nedenleri sorulduğunda neredeyse tamamı, Suriyelilerin kendilerinden daha fazla haklara sahip olduklarını, vurgulamışlardır. Bu hakların içeriği sorulduğunda Fatih ilçesinde olduğu gibi Sultangazi ilçe sınırlarında yaşayan Türk vatandaşları da, Suriyelilerin sosyal yardım hizmetlerine erişimlerinin kendilerine göre daha kolay ve yüksek oranda olduklarını belirtmişlerdir. Yapılan görüşmelerde Türk vatandaşları ayrıca Türk askerinin Suriyeliler için bölgede savaştığı, burada yaşayan Suriyelilerin de bu durumu görüp, ülkelerinin huzura kavuşması için karşıt güçlerle gerekirse savaşmaları ve ülkelerine geri dönmeleri gerektiği ifade edilmiştir.

121. Sultangazi ilçesinde Suriyelilerden kaynaklı suçlar yüzde 1,8 oranındadır. Sultangazi İlçe Emniyet Müdürlüğü yetkililerinin vermiş olduğu bilgiye göre Sultangazi ilçesinde Suriyelilerden kaynaklı suçların yüzde 1,8 oranında olduğu belirtilmiştir. Verilen bilgiye göre ilçede suç olarak nitelendirilen sorunların büyük bir kısmı Suriyelilerin kendi aralarındaki yaşadıkları tartışmalardan kaynaklıdır. Emniyet yetkilisi ayrıca, Sultangazi için Suriyelilerden kaynaklı suç oranlarının yüksek olduğu algısının doğru olmadığını da altını çizmiştir.

122. Yapılan alan araştırma bulgularına göre Sultangazi ilçesinde Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı ve saha araştırmasında gözlemlenen Zübeyde Hanım ve İsmetpaşa Mahallelerinde Suriyeli kümelenmelerin olduğu, buraların getto kavramının temel özellikleri ve ayrıştırıcı parametreleri özelinde ortak özellikler taşıdığı tespit edilmiştir. Bu kapsamda bu bölgelerin "Savaş Sonrası Suriye Gettoları" niteliği taşıdığı söylenebilir. Getto kavramının temel karakteristik özelliklerini oluşturan parametreler dikkate alındığında aşağıdaki tabloya göre Suriyeli nüfusun yoğunluklu olarak yaşadığı Sultangazi İlçesinin, günümüzde gerçek anlamda getto olgusunun izlerini taşıyan mahallelerden olduğu söylenebilir.

Tablo 25: Getto oluşumu ile ilgili 5 ayrıştırıcı parametrenin ilçe bazında özet gösterimi

'Getto' açısından anahtar kelimeler	Sultangazi İlçesi	Açıklama
Nüfus yoğunluğu	✓	Zübeyde Hanım ve İsmetpaşa Mahallelerinin ilgili cadde ve sokaklarında, nüfusun büyük

		bir kesimi Suriyelilerden oluşmaktadır.
Mekânsal Ayrışma	√	2011 yılından itibaren Suriyeliler ilçeye yerleşmeye başlamışlardır.
Yalıtılmış Alan	X	Mahalle herhangi bir strüktür tarafından yalıtılmış alan bulunmamakla beraber, mahallede kendi içerisinde görülmeyen bir izole alan olduğu gözlemlenmiştir.
Homojen İlişki	√	Suriyelilerin kendi aralarında kurdukları homojen ilişkileri güçlüdür.
Sosyal Dışlanma	√	Türklerle Suriyeliler arasında iletişim yetersizliği, hizmetlerden yoksunluk, gözlemlenmiştir.

Sonuç ve Genel Değerlendirme

“İstanbul’da Savaş Sonrası Suriye Gettoları” başlıklı bu çalışmada getto kavramının terminolojisi, tarihi ve getto kavramının evrimiyle ilgili literatürü incelemiş ve değerlendirilmiştir. Yapılan incelemeler sonucunda kentin diğer yaşam alanları ile bütünleşmemiş, ayrış(tırıl)mış bölümlerini ifade eden getto kavramı, kendine özgü yaşam biçimleri ve sosyo kültürel yakınlıkların oluşturduğu kümelenmeler ile toplumsal olan ile mekânsal olanın kesiştiği ve kentin heterojen yapısı içerisinde sosyal ve mekânsal ayrışmayı güçlendirerek homojen alanların yaratıldığı bir kent uygulaması, olarak ele alınmaktadır. Gettonun gerçek anlamının tespit edilmesinin ardından; onun sosyal, mekânsal, ekonomik ve politik yönlerinin geçmişi, bugünü ve gelecekteki durumunu tespit edebilmek için gettonun karakteristik özelliklerinin literatürde nasıl ele alındığı tartışılmıştır. Yapılan literatür değerlendirmesi sonucunda 1980’li yıllarla beraber ekonomik yapılanmanın bir sonucu olarak getto kavramı olarak gerçek anlamının dışında da kullanılmaya başlandığı gözlemlenmiştir. Bu tarihten sonra gettolar etnik ve dini gruplar ile birlikte işsizlerin, yoksulların ve tehlikeli kesimlerin barındığı yerler olarak da anlaşılmaya başlamıştır. Çalışma kapsamında yapılan literatür değerlendirmeleri sonucunda 1980’li yıllarla birlikte getto kavramının, dinsel, etnik, mezhepsel gibi sosyo-kültürel ayrışma aracı olma niteliğini yitirdiği, gettoların tüketim kültürünün parçası olarak sınıfsal bir ayrışma aracı durumuna geldiği bulgusuna ulaşılmıştır.

Gettonun ana değişkenlerini ve karakteristiğini yansıtan temel anahtar kelimelere göre İstanbul’da Suriyeli nüfusun yoğun olarak yaşadığı Fatih, Sultanbeyli ve Sultangazi ilçelerinde literatürde gerçek kullanım alanını karşılayan savaş sonrası gettolaşma sürecinin incelendiği çalışmada, Fatih ve Sultangazi ilçelerinin belirli mahalle, cadde ve sokaklarında Suriyeli kümelenmelerin olduğu, sosyal özelliği, homojen ilişkileri ve ayrıştırılmış yaşam koşullarına göre buraların getto kavramının temel unsurları ve ayrıştırıcı parametreleri özelinde ortak özellikler taşıdığı tespit edilmiştir. Bu ilçelerde Suriyelilerin, yerel hizmetlere erişimi de sınırlıdır. Özellikle Fatih ilçesinde sunulan hizmetlerin geçici çözümlerden ibaret olduğu, Suriyelilere yönelik hizmetlerin daha çok ilçe belediyesi sınırları içerisinde faaliyet gösteren dernekler aracılığıyla yerine getirildiği gözlemlenmiştir. Sultangazi ilçesi ise 2017 yılından bu yana Suriyelilere yönelik tercümanlık hizmeti, psiko-sosyal destek, dil kursları gibi konularda hizmet yelpazesini genişletmeye çalışmaktadır. Sultanbeyli ilçesi ise İstanbul’un diğer ilçelerinden farklı olarak Suriyelilere yönelik güçlü bir politika diyalogu geliştirmiştir. Suriyeliler ilçe sınırlarında yer alan mahallelere nüfus açısından eşit olarak dağıldıkları ve yoğunluk açısından kümelenmeler yaratmadıkları için sosyal dışlanma ve ayrıştırılmış yaşam koşullarına da rastlanmamaktadır. Suriyelilerin ilçede sosyal uyumlarının (entegrasyon) güçlendirilmesi ve mahalleler ölçeğinde kümelenme oluşumlarının önüne geçilmesi için Sultanbeyli Mülteciler Derneği ve Sultanbeyli İlçe Belediyesi işbirliğinde kapsamlı bir veri tabanı yöntemi kullanılmaktadırlar. Veri tabanı

yöntemi sayesinde Suriyeli nüfusun demografik bilgileri kayıt altında tutulmakta ve düzenli aralıklarla güncellenmektedir. Sultanbeyli ilçesi, Suriyelilere yönelik sunmuş olduğu yerel hizmetler kapsamında İstanbul ilinde en iyi uygulama örnekleri arasında yer almaktadır. Sultanbeyli ilçesinde yaşayan mülteci ve sığınmacıların hizmet ihtiyaçlarına da çözüm aramak amacıyla 2014 yılından bu yana İlçe Belediyesi ve Mülteciler Toplum Merkezi işbirliğinde Suriyeli nüfusa yönelik kapsamlı bir hizmet sunumu gerçekleştirilmektedir.

Yapılan saha ziyaretleri kapsamında üç ilçede de Suriyeli nüfusa yönelik ortaklaşan bulgulara rastlanılmaktadır. 3 ilçede de görüşme gerçekleştirilen Suriyelilerin tamamının, Türklerle birlikte yaşamaktan mutlu olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. İlçelerin muhafazakar yapısı, eş-dost-akraba çevrelerinin tavsiyeleri, Suriyelilerin ilçede yaşamayı tercih etme sebeplerini oluşturmaktadır. Görüşme gerçekleştirilen Suriyelilerin neredeyse tamamı, Türkiye’de yaşamaktan mutlu ve huzurlu olduklarını, ülkelerindeki karışıklığın sona ereceğine yönelik umutlarının olmadıklarını ve geri dönmek istemediklerini belirtmişlerdir. Yine 3 ilçede Suriyelilerin Türkçeyi anladığı ancak Arapça konuşmayı tercih ettikleri gözlemlenmiştir. Bu gözlem, tabela kullanımında da dikkat çekmiştir. 3 ilçede de Suriyeliler tarafından işletilen işletmelerin büyük bir çoğunluğunda Türkçe tabelalar yerine Arapça tabelalar kullanılmaktadır. Suriyelilerin yoğunluklu olarak yaşadıkları ve çalıştıkları mahallelerde Arapça’nın kullanımı, giyim ve kuşam farklılığı, günlük yaşam alışkanlıklarının ve kültürlerinin yaşadıkları ve çalıştıkları mahallere yansması da Suriyeliler arasındaki homojen ilişkinin güçlü olduğunu yansıtmaktadır (Tablo 26).

Ortaklaşan bulguların yanında üç ilçede de Suriyeli nüfusa yönelik farklılaşan bulgulara da rastlanılmaktadır. Bunlar arasında Suriyelilere yönelik sunulan hizmetlerin ilçeler özelinde farklılaşması dikkat çekici unsurların başında gelmektedir. Özellikle Sultanbeyli ilçesinin Suriyelilere yönelik kurumlararası işbirliği ve koordinasyon kapsamında geliştirilen veri kayıt sistemi hizmet sunumu açısından Sultanbeyli’yi diğer ilçelerden farklı bir konuma getirmektedir. Hizmet sunumunun yanında Türklerin Suriyelilerle yaşamaktan memnuniyet düzeyi de ilçelere göre farklılaşmaktadır. Getto niteliği taşıyan Fatih ve Sultangazi ilçelerinde, Türk Vatandaşlarının, Suriyelilerin sağlık, gıda, parasal yardım gibi temel hizmetlere erişimlerinin kendilerine göre daha kolay ve hızlı olması, Suriyelilerin suç oranlarını ve bölgedeki huzursuzluğu artırmasına yönelik temel algıları, birlikte yaşamaktan mutlu olmama sebeplerini oluşturmaktadır. Sultanbeyli ilçesinde ise iki ilçenin aksine Türklerin Suriyelilerle birlikte yaşamaktan rahatsızlık duymadıkları bulgusuna ulaşılmış, ilçede yaşayan Türklerin Suriyelileri, “savaş mağduru”, “gariban”, “ölümden kaçıp geldiler” şeklinde sıfatlarla tanımladıkları gözlemlenmiştir (Tablo 27).

Tablo26: 3 ilçe özelinde ortaklaşan bulgular

Ortaklaşan Bulgular	Açıklama		
	Fatih	Sultanbeyli	Sultangazi
Nüfus Değişimi	> İlçelerin, 2011 yılından itibaren yoğun Suriye göçü almaları.		

Türklerle Birlikte Yaşamaktan Mutluluk	> Suriyelilerin tamamı, Türklerle birlikte yaşamaktan mutlular.
Bir Arada Yaşama	> Suriyelilerin konutlarda 15-20 kişi bir arada yaşadıkları, bu durumun bölgedeki kira fiyatlarının değişiminde etkili olması.
Suriyelilerin ilçede yaşamayı tercih etme sebepleri	> İlçelerin muhafazakâr yapısı, > Eş-dost-akraba çevrelerinin tavsiyeleri, > İlçelerin mekânsal özelliklerinin Suriye ile benzerlik göstermesi.
Suriyelilerin ülkelerine geri dönmek istememeleri	> Suriyeliler, Türkiye’de yaşamaktan mutlu ve huzurlu oldukları, ülkelerindeki karışıklığın sona ereceğine yönelik umutlarının olmadıklarını ve geri dönmek istemediklerini vurgulamaları.
Tabela Kullanımı	> Suriyeliler tarafından işletilen işletmelerin büyük bir çoğunluğunda Türkçe tabelalar yerine Arapça tabelalar kullanılması.
Türkçe Bilme Düzeyleri	> Suriyelilerin neredeyse tamamının Türkçeyi anladığı ancak Arapça konuşmayı tercih etmeleri
Suriyeli Kadınlar	> Suriyeli kadınlar, günlük yaşamlarında çalışmamakta, daha çok ev ve çocuk bakımı işlerini üstlenmesi.
Homojen İlişki	> Suriyelilerin yoğunluklu olarak yaşadıkları ve çalıştıkları mahallelerde Arapça konuşulması, giyim ve kuşam farklılığı, günlük yaşam alışkanlıklarının ve kültürlerinin yaşadıkları ve çalıştıkları mahallere yansması. > Suriyeliler Türkçe konuşmayı tercih etmemekte, Türk vatandaşları ile ilişki kurmaktan kaçınmakta ve yoğunlukla Suriyeli esnaftan alışveriş yapmayı tercih etmeleri.
Suç Oranı	> Suriyelilerden kaynaklı suçların önceki yıllara oranla azaldığı, suçların ağırlıklı olarak kapkaç, yaralama, hırsızlık ve uyuşturucu kaçakçılığı kapsamında değerlendirilmesi
Yalıtılmış Alan	> İlçelerde Suriyelilerin yaşadığı bölgelerde herhangi bir strüktür tarafından yalıtılmış alan bulunmaması

Tablo 27: 3 ilçe özelinde farklılaşan bulgular

Farklılaşan Bulgular	Açıklama		
	Fatih	Sultanbeyli	Sultangazi
Yerel Hizmetlerin Sunumu	> Suriyelilere yönelik hizmetlerin etkin ve verimli sunulmaması	> Sultanbeyli İlçe Belediyesi ve Mülteciler Derneği işbirliğinde hizmetlerin sunumu	> Suriyelilere yönelik hizmetlerin 2017 yılı ile birlikte düzenlenmesi,
Suriyelilere Yönelik Veri Kayıt Sistemi	> Herhangi bir veri kayıt sistemi mevcut değil	> SUKOM Veri Kayıt Sistemi	> Herhangi bir veri kayıt sistemi mevcut değil
Suriyelilerle Birlikte Yaşamaktan Mutluluk	> İlçe sınırlarında yaşayan Türkler, Suriyelilerle birlikte yaşamaktan mutlu değil.	> Nüfusun %65’i Suriyelilerle birlikte yaşamaktan memnun. > Suriyelilere yönelik mağdur algısı hakim	> İlçe sınırlarında yaşayan Türkler, Suriyelilerle birlikte yaşamaktan mutlu değil.

Suriyelilerin Çalışma Durumları	> Fatih ilçesinde Suriyeliler gıda sektöründe ağırlıklı olarak çalışmakta	> Sultanbeyli ilçe sınırlarında Suriyeliler tekstil atölyelerinde çalışmakta	> Sultangazi ilçesinde Suriyeliler ağırlıklı olarak ayakkabı üretim firmaları ve tekstil atölyelerinde çalışmakta

Politika Önerileri

Proje kapsamında Suriye, mülteci, göç konuları ile ilgilenen paydaşlar ile de görüşülmüştür. Görüşme gerçekleştirilen paydaşlar; i) Türk Kızılayı, ii) AB Delegasyonu, iii) Ankara İltica ve Göç Araştırma Merkezi, iv) Ankara Göç Araştırmaları Vakfı ve v) Yuva Derneği'dir. Yetkililer ile yapılan görüşmeler ve alan araştırması kapsamında gerçekleştirilen derinlemesine mülakat yöntemi bulguları sonucunda, geliştirilen politika önerileri şu şekilde sıralanabilir:

123. Belediyeler ve STK'lar Arasındaki Koordinasyon ve İş Birliğinin Artırılması

Araştırma sadece İstanbul'da Suriye nüfusunun en yoğun olduğu 3 ilçede yapılmış olmakla birlikte genel olarak bütün yerel yönetimlerin mülteciler konusundaki durumunu yansıtmaktadır. Belediyelerin en temel sıkıntısı yasal ve idari anlamda görev sınırlılıklarının varlığıdır. Belediye Kanunu başta olmak üzere, belediyeleri ilgilendiren düzenlemelerde "vatandaşa hizmet" vurgusu, belediyelerin vatandaş olmayan mültecilere hizmet sunmasını sorunlu bir hale getirmiştir. Bu durum, araştırma yapılan Fatih, Sultanbeyli ve Sultangazi İlçe Belediyeleri arasındaki koordinasyon eksikliğini ve Suriyelilere yönelik hizmet sunumu açısından ciddi farklılıkları öne çıkarmaktadır. Bu farklılığın arkasındaki en önemli sebeplerden birisi bu alana yönelik yasal düzenlemelerin eksikliği ve belediyeler ile Sivil Toplum Örgütleri (STK'lar) arasındaki sınırlı veya mevcut olmayan işbirlikleri olarak gösterilebilir. Üç ilçe belediyesi de Türkiye'deki Mülteciler İçin Mali Yardım Programı (Facility for Refugees) kapsamında kapasite geliştirme programlarına hak kazanmış olsalar da Sultangazi ve Fatih İlçe Belediyeleri, bu programın geliştirilmesinde Sultanbeyli Belediyesi kadar inisiyatif almamışlardır. Sultanbeyli İlçe Belediyesi bu kapsamda 2014 yılında Mülteciler Derneği'nin kurulmasına ön ayak olarak kendini diğer belediyelerden ayırmıştır. Bu durum Sultanbeyli İlçe Belediyesi'nin Suriyelilerin temel acil ihtiyaçlarını karşılamada ciddiyetini kavradığını, kültürler arası diyalogun geliştirilmesini desteklediği konularında aktif rol üstlenme girişimlerini göstermektedir. 2014 yılında Sultanbeyli İlçe Belediyesi bünyesinde kurulan Mülteci Toplum Derneği, Sultanbeyli İlçe Belediyesi sınırları içerisinde yaşayan Suriyelilerin temel gereksinimlerini karşılamak amacıyla kurulmuştur. Yerel yönetim ve sivil toplum arasında kurulan bu diyalog, Suriyeli ve Türk Vatandaşları arasında da bir köprü görevi üstlenmiştir. Sultanbeyli örneğinde görüldüğü üzere yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları arasında kurulacak olan böylesi bir ortaklık, Suriyelilerin eğitim, sağlık gibi temel hizmet alanlarına erişimlerinin güvence altına alınmasını sağlayacak, STK'ların Suriyeliler ile günlük temaslarının bir sonucu olarak bu hizmetlerinin etkin bir şekilde sunulmasına ve iki kültürün bütünleşmesine kaynaklık edecektir.

124. Suriyelilere Yönelik Veri Sisteminin Oluşturulması

Suriyelilere yönelik Sosyal entegrasyon sürecinin yönetilmesinde sağlıklı verilerin yerel yönetimlerin elinde olması son derece önemlidir. Yüksek sayıda mülteci barındıran belediyelerin mültecilere yardım/destek çalışmalarında en ciddi sorunları sağlıklı bilgi ve veri eksikliğidir. Merkezi yönetimin mültecilere dair verileri belediyeler ile paylaşmaması belediyelerin mültecilere sunacakları hizmetleri doğru planlayabilmelerinin önünde ciddi bir engeldir. Suriyelilere Yönelik Sosyal Yardım Veri Sisteminin Oluşturulması önerisi yukarıda bahsi geçen Belediyeler ve STK'lar arasındaki iş birliğinin artırılması önerisini güçlendirmek amacıyla sunulmuştur. 2014 yılında Mülteciler Derneği'nin kurulmasına ön ayak olarak diğer belediyelerden kendini ayıran Sultanbeyli İlçe Belediyesi'nin kendi bünyesinde oluşturmuş olduğu 'SUKOM - Suriyeliler Koordinasyon Merkezi Yazılımı' Türkiye'ye gelmiş Suriyeli insanların kayıt sorununu çözmek, takiplerini kolaylaştırmak, ihtiyaçlarını belirlemek ve bu ihtiyaçların karşılanmasını tek bir merkezden sağlamak amacıyla geliştirilmiş bir yazılım sunmaktadır. Bu noktada kapsamlı kayıt bilgilerini tutabilen SUKOM sayesinde Sultanbeyli'ye gelen Suriyeli kişilerin kimlik bilgileri, meslekleri, adresleri gibi temel bilgileri kayıt altına alınarak doğru veriyi sunabilmekte ve kolaylıkla güncellenebilmektedir. Bu durum Sultanbeyli İlçe Belediyesi'nin Suriyelilerin temel, acil ihtiyaçlarını karşılamada ciddiyetini kavradığını, kültürler arası diyalogun geliştirilmesini desteklediği konularında aktif rol üstlenme girişimlerini göstermektedir. Belediyeler ve STK'lar arasındaki iş birliğinin artırılması noktasında yalnızca Fatih ve Sultangazi ilçe belediyelerinin değil Suriyeli nüfusun artış gösterdiği ve yoğunlukta olduğu tüm belediyelerde kullanılarak, doğru veri setinin oluşturulması, temel gereksinimlerin belirlenmesine ve hizmetlerin etkili, verimli sunulmasına katkıda bulunacaktır. Geliştirilecek olan bu veri sistemi ile Suriyelilerin sayıları, demografik özellikleri hakkındaki istatistikler bütün devlet kurumları için ulaşılabilir olmalıdır.

125. Belediye hizmetlerinin etkin ve verimli sunulması için İstanbul genelinde bütün ilçe belediyelerini aynı çatı altında toplayan bir "Mülteci Hizmet Veri Sistemi"nin oluşturulması

İstanbul genelinde bütün ilçe belediyelerini aynı çatı altında toplayan bir "Mülteci Hizmet Veri Tabanı"nın oluşturulması gerekmektedir. Bu veri tabanı, belediye hizmetlerine özgü olarak hazırlanmalıdır. Veri tabanı oluşturulurken kişisel verilerin mahremiyeti hususu dikkate alınarak; yerel hizmetlerin ihtiyaç analizleri yapılarak sadece kısa vadede değil, orta ve uzun vadede yapılacakların planlanması da sağlanmalıdır. Belediyelere mülteciler konusunda daha iyi bir hizmet verebilmeleri için ayrıca tercüman, psikolog, sosyal hizmet uzmanı vb. kişileri istihdam imkânı sağlanmalıdır. Tüm bunların başarılabilmesi için de yine temel hizmetlere ve yerel yönetimlere daha fazla yatırım yapılması gerekmektedir.

126. Toplular Arasındaki Diyalog Mekanizmasını Güçlendirilmesi

Fatih, Sultanbeyli ve Sultangazi ilçelerinde derinlemesine yapılan mülakatlarda tespit edilen ortak bir özellik, ev sahibi topluluk üyelerinin Suriyelilere yönelik önyargıya sahip olmasıdır. Bu durum Suriyelilerin kültürel olarak dışlanmış bir grup olarak algılanmasına neden olmaktadır. Bu önyargı

sorunu iki (Türk ve Suriyeli) taraf arasındaki diyalog ve iletişim eksikliğine neden olmaktadır. Bu durum hükümet politikalarında ve Avrupa Birliği (AB) tarafından Türkiye'deki Mülteciler İçin Mali Yardım Programı (Facility for Refugees) aracılığı ile finanse edilen programlar kapsamında giderilebilir. Ayrıca yerel yönetimler ve sivil toplum diyalogunun güçlendirilmesi de iki kültür arasında oluşan önyargının kırılmasında etkili olabilir. Bu bağlamda bulunduğu yörede kanaat önderi olan mahalle muhtarları ile aynı mahallede toplum lideri olarak bilinen Suriyeli kanaat önderi ile düzenli aralıklarla toplantılar yapılarak temel sorun oluşturan noktalar değerlendirilebilir, iki kültür arasındaki diyalogun güçlendirilmesi sağlanabilir. Sivil Toplum Kuruluşları (STK) da bu sürece toplumsal hizmet programları aracılığıyla çeviri hizmetleri sunarak katkıda bulunabilirler.

127. “Kayıt altında olmak” Şartının Yasal Düzenlemelerde Yer Alması

5393 sayılı Belediye Kanunu başta olmak üzere belediyelerin T.C. vatandaşı olmayan kişilere yönelik hizmet vermesi hususunda ciddi bir belirsizlik söz konusudur. Yasanın belediyelerin “hemşehri hukuku”na daha fazla vurgu yapar şekilde yeniden düzenlenmesi ve hizmet alanının “belediye sınırları içinde yaşayan vatandaşlar ve kayıt altında olmak kaydı ile diğer bütün bireyler” şeklinde genişletilmesi gerekmektedir. Kayıtsızlığın azaltılması ve yer değiştirmelerin kontrol altında tutulabilmesi için “kayıt altında olmak” şartının yasal düzenlemelerde yer alması önemlidir.

128. Suriyelilerle İlgili Medyaya Yansıyan Yanlış ve Eksik Haberlerin Önüne Geçilmesi

Suriyeli sığınmacılara yönelik, hırsızlık, kapkaç, saldırı gibi haberlerde dönem dönem artış gözlemlenmektedir. Özellikle Türkiye'deki siyasi gündeme bağlı olarak ana akım medyada bu haberlerin arttığı dönemler değişmektedir. Adli suçların yanında Suriyelilerin devletten maaş almaları, sağlık hizmetlerinden ücretsiz yararlanmaları, sınavsız üniversiteye alınmaları Suriyeli algısını toplum nezdinde olumsuz yönde etkilemekte; toplumda Suriyelilere yönelik oluşan önyargılar, bu tür haberlerin medyaya yansması ile kalıcı hale gelmekte ve Suriyelilere yönelik toplumsa stereotipleşme oluşturmaktadır. Medyada Suriyelilere yönelik özellikle bu tür haberlerin doğruluğu ve detayları konusunda büyük oranda bilgi eksikliği ve dikkatsizlikten kaynaklanan yanlış bilgilendirmeler görülmektedir. Haberlerde yanlış ve eksik bilgilerin yer alması toplum algısında manipülasyona ve tehdit algısının artmasına neden olmaktadır. Toplumda Suriyelilere karşı yaratılan tehdit ve panik algısının önüne geçilebilmesi için medyaya yansıyan haberlerin doğru ve tarafsız bir zeminde hazırlanması, haber niteliği taşımayan yanlış ve eksik bilgilerin toplumla paylaşılmaması gerekmektedir.

129. Suriyelilerin Kalıcı Oldukları Gerçeğinden Hareket Ederek Siyasa Üretmek

Suriyeli mültecilerin Türkiye'de yaşamaya başlamalarının yedinci yılı geride bıraktığını, bunun insan hayatında bir yerde kök salmak için azımsanmayacak bir süre olduğu göz önüne alındığında, onlara dönmeleri yönünde bir telkinde bulunmak ahlaki olmayacağı gibi, hayatın doğal akışına da

aykırı olacaktır. Araştırmalar ve verilerde, Suriyeli mültecilerin büyük bir kısmının gelecekte geri dönmeyeceği, bu ülkede kalıcı olacağını göstermektedir. Suriye'deki siyasi durumun ne yöne evrileceğinin ve geri dönüş için ihtiyaç duyulan normalleşme sürecinin ne zaman başlayabileceğinin öngörülemediği bir ortamda, bu ülkeden gelen sığınmacıların kalıcı oldukları gerçeğinden hareket ederek siyasa üretmek gerekmektedir. Elbette ki mültecilerin kısa vadede temel insani haklara kavuşmuş olmaları, sadece kısa vadede çözümler sunulması açısından önemlidir. Ancak uzun vadede geliştirilecek olan çözüm önerileri için yasal statü temelli ve kalıcı sistemler üzerine çalışmak gereklidir. Geçici koruma statüsünün belirli bir süresi olduğundan hareketle, uzun vadede bu kişiler için toplumda nasıl bir sistem geliştirileceğinin çalışmaları yapılmalıdır. Bugünden eşit vatandaşlık hukuku çerçevesinde konuya yaklaşmalı ve bu çerçevede mültecilere ilişkiye geçerek eşit yurttaşlar olarak ortak sorunlarımıza ortak çözüm üretme temelinde birlikte siyaset yapabilmeyi olanaklı kılınmalıdır.

130. Sürdürülebilir Bir Devinim (Mobility) Planı Oluşturmak

Devinim (mobility), insanların, mekânlar arasındaki, güvenli ve etkin biçimdeki hareketliliğidir. Bu kapsamda kullanıcı, aynı kentsel/kırsal mekânı paylaşmakla birlikte, aynı ulaşım altyapısını da paylaşmaktadır. Kentlerin ulaşım planlarındaki yaklaşımlar, kentlinin devinimini de doğrudan etkilemektedir. Örneğin sürdürülebilir ulaşımın başlıca modellerinden olan bisiklet, yürüyüş ve toplu taşıma, kullanıcının kentsel mekânlar arasındaki taşınımını kolaylaştıran ve sağlıklı hale getiren politikalarından yalnızca birkaçıdır. Dolayısıyla sürdürülebilir bir devinim planı oluşturmak, aşağıda belirtilen çerçeveler de göz önünde bulundurulduğunda, 'gettolaşma' etkenini ortadan kaldıracak bir adım olarak ele alınabilir.

a) Yaşam Kalitesinin Artması

Birçok çalışmaya göre kentteki sürdürülebilir bir devinim planı, kentsel mekânlardaki yaşam kalitesinin artmasıyla doğru orantılı olarak görülmektedir. Buna bağlı olarak oluşturulan planın yönetimi, izlenilmesi ve değerlendirilmesi, devinim politikalarının sosyal faydalarını da ön plana çıkaracaktır. Örneğin ulaşılabilir ağlar şeklindeki yürüyüş alanları ve bunlara bağlı kamusal alanlar, yol ve yolculuk güvenliği, emisjonsuz taşımacılık ve daha az gürültü, yaşam kalitesini de doğrudan olumlu yoldan etkileyen etmenlerdir. Dolayısıyla bu çalışma kapsamında getto olarak belirlenen kentsel mekânlar, olası bir sürdürülebilir devinim planıyla daha kaliteli yaşam alanlarına kavuşabilecektir.

b) Daha Yaşanılabilir ve Sağlıklı Bir Çevre

Sürdürülebilir bir devinim planının oluşturulması şüphesiz daha kaliteli ve sağlıklı bir çevre oluşumuna etkindir. Buna bağlı olarak ulaşılabilir ve güvenli yaya veya bisiklet yollarının kentlinin

sağlığıyla da doğru orantısı olduğu söylenebilir. Getto olarak belirlenen kentsel alanlardaki çevresel adaletsizlik devinimin artırılmasıyla en aza indirgenebilir.

c) Belediye Hizmetleriyle Doğrudan İlişkisi

Bilindiği üzere kent içi ulaşım politikaları Türkiye’de yerel yönetim hizmetleri başlığı altında sınıflandırılır. Dolayısıyla, kentsel devinim (urban mobility) (toplu taşıma hizmetleri, bisiklet yolları, kamusal yaya alanları, vb.) de belediyenin sorumluluğunda olan bir politika sayılabilir. İstanbul’da ghetto olarak tanımlanan mahallelerden, diğer önemli kentsel mekânlara (kent merkezi, ticari merkezler, kültür ve diğer etkinlik alanları, vb.) bağlı bir ulaşım politikası geliştirmek, bu gettolara bağlı devinim (mobility) ağının da geliştirilmesi anlamına gelecektir.

d) Sınırların ortadan kalkması

Gettoların göstergelerinden bir tanesi olan “yalıtılmış alan” kavramı, kentsel mekânlardaki devinim (mobility) sorunuyla doğrudan ilişkilendirilebilir. Getto olarak tanımlanan mahallelerde bulunan fiziki bariyerler/eşikler, araç/yaya yoluyla, toplu taşıma güzergâhları ya da bisiklet yollarıyla aşılabilir hale gelecek, böylece ‘yalıtılmış alan’ kavramı da o bölgede fiziki (hatta bazı koşullarda manevi) özelliğini yitirecektir.

Sonuç olarak devinim (mobility), İstanbul ölçeğinde ghetto kavramının karşısında hem çevresel hem de mekânsal anlamda önemli bir politika olarak benimsenebilir. Elbette bu konuda İstanbul Büyükşehir Belediyesi’nin ve İstanbul Elektrik Tramvay ve Tünel İşletmeleri Genel Müdürlüğü’ne (İETT) sürdürülebilir bir şekilde planlanması, yönetimi ve izlenmesi konusunda önemli bir rol düşmektedir

EKLER

EK 1: Türkiye’de İllere Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler

Türkiye’de İllere Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler				
	İller	Kayıt Edilen Suriyeli Sayısı	Toplam Nüfus	İl Nüfusuna Oranı
	TOPLAM	3.630.767	82.003.882	%4,43
1	Adana	236.901	2.220.125	%10,67
2	Adıyaman	24.636	624.513	%3,94
3	Afyonkarahisar	6.274	725.568	%0,86
4	Ağrı	1.038	539.657	%0,19
5	Aksaray	2.807	412.172	%0,68
6	Amasya	677	337.508	%0,20
7	Ankara	90.773	5.503.985	%1,65
8	Antalya	1.647	2.426.356	%0,07
9	Ardahan	137	98.907	%0,14
10	Artvin	39	174.010	%0,02
11	Aydın	7.607	1.097.746	%0,69
12	Balıkesir	4.385	1.226.575	%0,36
13	Bartın	129	198.999	%0,06
14	Batman	22.400	599.103	%3,74
15	Bayburt	25	82.274	%0,03
16	Bilecik	593	223.448	%0,27
17	Bingöl	942	281.205	%0,33
18	Bitlis	951	349.396	%0,27
19	Bolu	2.322	311.810	%0,74
20	Burdur	8.632	269.926	%3,20
21	Bursa	169.487	2.994.521	%5,66
22	Çanakkale	5.237	540.662	%0,97
23	Çankırı	548	216.362	%0,25
24	Çorum	2.578	536.483	%0,48
25	Denizli	12.522	1.027.782	%1,22
26	Diyarbakır	33.708	1.732.396	%1,95
27	Düzce	1.692	387.844	%0,44
28	Edirne	967	411.528	%0,23
29	Elazığ	13.358	595.638	%2,24

Türkiye'de İllere Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler				
	İller	Kayıt Edilen Suriyeli Sayısı	Toplam Nüfus	İl Nüfusuna Oranı
	TOPLAM	3.630.767	82.003.882	%4,43
30	Erzincan	99	236.034	%0,04
31	Erzurum	1.096	767.848	%0,14
32	Eskişehir	4.532	871.187	%0,52
33	Gaziantep	428.779	2.028.563	%21,14
34	Giresun	161	453.912	%0,04
35	Gümüşhane	95	162.748	%0,06
36	Hakkari	5.380	286.470	%1,88
37	Hatay	435.955	1.609.856	%27,08
38	Iğdır	90	197.456	%0,05
39	İsparta	7.068	441.412	%1,60
40	İstanbul	555.951	15.067.724	%3,69
41	İzmir	143.008	4.320.519	%3,31
42	Kahramanmaraş	88.060	1.144.851	%7,69
43	Karabük	783	248.014	%0,32
44	Karaman	775	251.913	%0,32
45	Kars	169	288.878	%0,06
46	Kastamonu	1.331	383.373	%0,35
47	Kayseri	78.199	1.389.680	%5,63
48	Kırıkkale	1.495	286.602	%0,52
49	Kırklareli	2.735	360.860	%0,76
50	Kırşehir	1.333	241.868	%0,55
51	Kilis	116.387	142.541	%81,65
52	Kocaeli	55.874	1.906.391	%2,93
53	Konya	106.345	2.205.609	%4,82
54	Kütahya	784	577.941	%0,14
55	Malatya	29.668	797.036	%3,72
56	Manisa	13.675	1.429.643	%0,96
57	Mardin	88.618	829.195	%10,69
58	Mersin	204.253	1.814.468	%11,26
59	Muğla	14.499	967.487	%1,50
60	Muş	1.369	407.992	%0,34
61	Nevşehir	9.652	298.339	%3,24
62	Niğde	4.471	364.707	%1,23
63	Ordu	679	771.932	%0,09
64	Osmaniye	48.820	534.415	%9,14

Türkiye'de İllere Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler				
	İller	Kayıt Edilen Suriyeli Sayısı	Toplam Nüfus	İl Nüfusuna Oranı
	TOPLAM	3.630.767	82.003.882	%4,43
65	Rize	901	348.608	%0,26
66	Sakarya	15.899	1.010.700	%1,57
67	Samsun	5.655	1.335.716	%0,42
68	Siirt	3.967	331.670	%1,20
69	Sinop	131	219.733	%0,06
70	Sivas	4.001	646.608	%0,62
71	Şanlıurfa	449.019	2.035.809	%22,06
72	Şırnak	15.250	524.190	%2,91
73	Tekirdağ	13.677	1.029.927	%1,33
74	Tokat	988	612.646	%0,16
75	Trabzon	3.101	807.903	%0,38
76	Tunceli	59	88.198	%0,07
77	Uşak	2.333	367.514	%0,63
78	Van	2.134	1.123.784	%0,19
79	Yalova	3.628	262.234	%1,38
80	Yozgat	4.270	424.981	%1,00
81	Zonguldak	554	599.698	%0,09

Kaynak: İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 4 Nisan 2019

EK-2 İstanbul'da İlçelere Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler

İlçeler	Nüfus (2018)	Suriyeli (GK) Sayısı	Yaşayan Suriyeli GK Sıralama	Oransal Sıralama	Gelişmişlik Sıralaması	Suriyeli GK'nın Nüfusa Oranı
Zeytinburnu	284.935	25.000	7	1	25	8,77
Fatih	436.539	30.747	4	2	15	7,04
Sultanbeyli*	327.798	22.396	9	3	39	6,83
Arnavutköy	270.549	17.838	11	4	17	6,59
Başakşehir	427.835	26.424	6	5	6	6,18
Sultangazi	523.765	31.426	3	6	38	6,00
Şişli	274.289	15.269	14	7	1	5,57
Beyoğlu	230.526	11.841	19	8	26	5,14
Bağcılar	734.369	37.643	2	9	37	5,13
Esenler	444.561	22.678	8	10	34	5,10
Küçükçekmece	770.317	38.278	1	11	27	4,97
Avcılar	435.625	19.554	10	12	20	4,49
Güngören	289.331	12.727	17	13	23	4,40
Bayrampaşa	271.073	11.004	20	14	21	4,06
Gaziosmanpaşa	487.046	17.709	13	15	30	3,64
Esenyurt	891.120	29.177	5	16	35	3,27
Kağıthane	437.026	14.216	16	17	33	3,25
Bahçelievler	594.053	17.710	12	18	16	2,98
Sancaktepe*	414.143	12.072	18	19	36	2,91

İlçeler	Nüfus (2018)	Suriyeli (GK) Sayısı	Yaşayan Suriyeli GK Sıralama	Oransal Sıralama	Gelişmişlik Sıralaması	Suriyeli GK'nın Nüfusa Oranı
Eyüp	383.909	10.779	21	20	14	2,81
Büyükçekmece	247.736	5.555	23	21	5	2,24
Ümraniye*	690.193	14.858	15	22	18	2,15
Beylikdüzü	331.525	6.728	22	23	2	2,03
Silivri	187.621	2.375	26	24	9	1,27
Tuzla*	255.468	2.794	25	25	28	1,09
Adalar*	16.119	167	37	26	11	1,04
Bakırköy	222.668	2.191	29	27	3	0,98
Çekmeköy*	251.937	2.309	27	28	19	0,92
Beykoz*	246.700	1.947	31	29	24	0,79
Pendik*	693.599	4.951	24	30	29	0,71
Çatalca	72.966	428	35	31	12	0,59
Sarıyer	342.503	1.754	33	32	4	0,51
Maltepe*	497.034	2.230	28	33	31	0,45
Şile*	36.516	156	38	34	7	0,43
Kartal*	461.155	1.773	32	35	22	0,38
Üsküdar*	529.145	1.987	30	36	13	0,38
Ataşehir*	416.318	1.436	34	37	32	0,34
Beşiktaş	181.074	277	36	38	8	0,15
Kadıköy*	458.638	650	39	39	10	0,14
Toplam (Geçici)	15.067.724	479.054				

İlçeler	Nüfus (2018)	Suriyeli (GK) Sayısı	Yaşayan Suriyeli GK Sıralama	Oransal Sıralama	Gelişmişlik Sıralaması	Suriyeli GK'nın Nüfusa Oranı
Koruma)						
Toplam (GK + Ön Kayıt)		557.569				

EK-3 Yarı Yapılandırılmış Mülakat Soruları

Projenin Adı: İstanbul'da Suriyeliler ve Savaş Sonrası Suriye Gettoları

Proje Sahibi: TEPAV ve Heinrich Böll Stiftung Derneği Türkiye Temsilciliği

Projenin Amacı: "Getto" kavramsal olarak, belirli bir dine, ırka, kültüre ya da etnik kökene ait kişilerin bir arada yaşadıkları, kentsel yapılı çevre için kullanılan bir kavramdır (Karimi, 2011: 37). Literatürde ghetto kent içi alanlara yerleşen, kendilerine özgü yaşam biçimleri ve kurumları olan, toplumun bütününe göre sahip olduğu dini, etnik, mezhepsel ve sosyo-ekonomik durumları göz önünde tutularak ayrımcılığa uğramış olmasını içeren, toplumsal olan ile mekânsal olanın kesiştiği kent uygulamasıdır. Yapılan literatür taraması sonucunda, yazarlar ve konunun araştırmacılarının gettonun gerçek kullanımını vurgulamak için birtakım ortak anahtar kelimeler, gettoyu diğer yaşam alanlarından farklılaştırmak için ayrıştırıcı değişkenler kullandıkları, gözlemlenmiştir. Bu anahtar kelimeler ve ayrıştırıcı değişkenler Louis Wirth gibi kavramı derinlemesine irdeleyen çeşitli sosyologlar tarafından irdelenmiştir. Bu değişkenler; **i)** Yalıtılmış Alan, **ii)** Mekansal Ayrışma, **iii)** Nüfus Yoğunluğu, **iv)** Sosyal Dışlanmışlık, **v)** Homojen İlişkiler olarak belirlenmiştir. Bu değişkenler araştırmacılar tarafından mahalleler ölçeğinde incelenmiş ve incelenen mahallelerin ne kadar ghetto özelliği taşıyıp taşımadığı araştırılmıştır. TOBB öncülüğünde TEPAV olarak bizler de çalışmanın ilk ayağını Ankara ili Altındağ İlçesi Önder Mahallesi'nde gerçekleştirdik. Bu amaçtan yola çıkarak en çok Suriyeli nüfusu barındıran ilçelerden biri olan Fatih, Sultanbeyli ve Sultangazi ilçelerinde, Suriyelilerin yaşadıkları mahallelerin, literatür araştırmasına göre ne kadar ghetto özelliği taşıyıp taşımadığı proje kapsamında tartışılacak ve karşılaştırmalı bir araştırma raporu oluşturulmaya çalışılacaktır.

Desteğiniz ve ilginiz için tekrar teşekkür ederiz.

Mülakat Tarihi:
Mülakat Yapılan Kişinin Cinsiyeti:
Mülakat Yapılan Kişinin Yaşı:
Mülakat Yapılan Kişinin Çalışma Durumu/Ünvanı ve Görev

DERİNLEMESİNE MÜLAKAT SORULARI

NÜFUS YOĞUNLUĞU
1. Suriyelilerin yoğun olarak yaşadıkları mahalleler nelerdir?
2. Belediye sınırlarınız içinde ne kadar Suriyeli mülteci bulunuyor? Bunlardan kaçını çocuklar ve kadınlar oluşturuyor?
3. Suriyelilerin yoğun olarak yaşadıkları mahallelerde kayıt altına alınan Suriyelilerin oranı nedir?
4. Bu mahallelerde ne kadar Suriyeli ne kadar Türk nüfus barınmaktadır? Bu nüfus mahallenin yüzde kaçına karşılık gelmektedir?
5. Suriyelilerin yoğun olarak yaşadıkları mahallelerin 2010 yılı itibarıyla eski ve yeni nüfus değişimi nasıldır?
6. Bu mahallelerde nüfusun cinsiyete göre dağılımı nedir?
7. Bu mahallelerde nüfusun yaş gruplarına göre dağılımı nedir?
MEKÂNSAL AYRIŞMA

1. Belediye sınırlarınız içinde Suriyelilerin yoğun olarak yaşadıkları mahallelerde kira fiyatları ortalama ne kadardır?
2. Belediye sınırlarınız içinde Suriyelilerin yoğun olarak yaşadıkları mahallelerde ne kadar mültecinin hangi sektörlerde çalıştığını tahmin ediyorsunuz? Bu konuda yerel halk tepki gösteriyor mu? Bu mahallelerde Suriyeliler yoğunluklu olarak hangi iş kollarında çalışmaktadır?

YALITILMIŞ ALAN

1. Suriyelilerin yoğun olarak yaşadıkları mahallelerde duvar, bariyer gibi mahalleyi diğer bölgelerden izole eden ayırıcı bir nesne kullanılmış mıdır?

HOMOJEN İLİŞKİ

1. Aynı mahalle sınırları içerisinde yaşayan Suriyeli ve Türk Vatandaşlarının ilişkileri nasıldır? Birbirlerine bakış açıları nasıldır?
2. Suriyelilerin yoğun olarak yaşadıkları mahallelerde Suriyelilerin Türk Vatandaşları ile ilişkileri ne düzeydedir?
3. Suriyelilerin yoğun olarak yaşadıkları mahallelerde Suriyelilerin birbirleri ile ilişkileri nasıldır? (alışveriş, komşuluk ilişkileri, vs.)

SOSYAL DIŞLANMA

- 1 Belediye sınırlarınız içindeki Suriyelilere ne tür hizmetler sunuyorsunuz?

a. Yardımlar

- i. Kışlık yardım
- ii. Gıda/erzak paketleri
- iii. Sıcak yemek
- iv. Giysi
- v. Ev eşyası
- vi. Kırtasiye
- vii. Kira yardımı
- viii. Nakdi yardım

b. Tercüme hizmeti

c. Ulaşım hizmeti (Hastane, okula vs. transferler)

d. Psiko-sosyal destek, sağlık hizmetleri

e. Gerekli kurumlara yönlendirmeler

f. Dil kursları

g. Meslek kursları

h. Eğitim (Suriye okulları, geçici eğitim merkezleri vs.)

i. Diğer

- 2 Suriyelilerin yoğunluklu olarak yaşadığı mahallelerde belediye hizmetleri nasıl sunulmaktadır? Hangi belediye hizmetlerinde yoğunlaşmalar vardır?
- 3 Belediye hizmetleri Suriyeli mültecilerin % kaçına ulaşmaktadır?
- 4 Aynı mahalle sınırları içerisinde yaşayan Suriyeli ve Türk Vatandaşlarının ilişkileri nasıldır? Birbirlerine bakış açıları nasıldır?
- 5 Belediyeniz tarafından özel gruplara (Kadın, Çocuk, Engelli, Yaşlı vs.) eğitim ya da sosyal destek veriliyor mu?

6	Belediyeniz mültecilerin eğitimine yönelik bir çalışma yürütüyor mu?
7	Belediyenizin kurduğu, yönettiği ya da işbirliği yaptığı mülteciler için Toplum Merkezi var mı? Varsa faaliyetleri hangi alanlardadır? Kaç kişiye hizmet vermektedir?
8	Belediyenizin mültecilerin yerleşme sürecine bir katkı ya da etkisi bulunuyor mu? (Ev bulma, Kira ödeme vs.)
9	Suriyelilerin yoğun olarak yaşadıkları mahallelerde sosyal dışlanma hakim midir?
10	Suriyelilerin yoğun olarak yaşadıkları mahallelerde suç oranları ne düzeydedir? En çok suç hangi alanı kapsamaktadır?

Kaynakça

İnternet Kaynakları

- Başıhoş, S and Taşöz Düşündere A (2016), Gelişmişlik Göstergesi Olarak Gece Işıkları: İller Arası Gelir Eşitsizlikleri Ne Durumda?, TEPAV.<http://www.tepav.org.tr/tr/yayin/s/965> (Son erişim tarihi: 07/07/2018)
- "Ghettos". <https://www.ushmm.org/wlc/en/article.php?ModuleId=10005059>. (Son erişim tarihi: 03/06/2018)
- "UNESCO. 2008. Sulukule UNESCO Report 2008. Istanbul: UNESCO World Heritage Convention".
- "UN-HABITAT. 2007. What are slums and why do they exist? Nairobi: The Millenium Development Goals and Urban Sustainability".
- 2016 Census Black Population Estimates. <<http://blackdemographics.com/population/>>. Son erişim tarihi: "Gettolar" <https://www.ushmm.org/wlc/en/article.php?ModuleId=10005059>. (Son erişim tarihi,03/06/2018)
- Gökhan Akçura, "Sulukule kültürünün tarihi ve geleceği", Yeni Mimar, 13 Nisan 2007, <http://www.yenimimar.com> (Son erişim tarihi: 15.03.2018).
- <http://en.theoutlook.com.ua/article/4874/world-ghettos-balat-jewish-side-of-istanbul.html>. (Son erişim tarihi: 08.06.2018).
- http://mirror.unhabitat.org/downloads/docs/Press_SG_visit_Kibera07/SG%2013.pdf . Son erişim tarihi: 21.07.2018.
- http://www.rkk.hu/rkk/kei/visegrad_fund/Vasecka2_EN.pdf (Son erişim tarihi: 11.05.2018).
- http://www.salom.com.tr/haber-100396-Istanbulacuteda_yahudi_cemaatinin_yasam_alanlari_2_galata_ve_balat.html (Son erişim tarihi: 15.03.2018).
- <https://www.citylab.com/equity/2013/12/life-apartheid-era-south-africa/7821/>. (Son erişim tarihi: 17.06.2018).
- İlker Aytar, "Fener-Balat Yapılarının Restorasyon Süreçleri ve Sonuçları" https://www.researchgate.net/profile/Ilke_Ciritci/publication/308967875_Fener_Balat_Yapilarinin_Restorasyon_Surecleri/links/57fb61e908ae8da3ce6058cf/Fener-Balat-Yapilarinin-Restorasyon-Suerecleri.pdf (Son erişim tarihi: 11.08.2018).
- In Print: Ghetto: The Invention of a Place, the History of an Idea. <https://urbanland.uli.org/planning-design/ghetto-invention-place-history-idea/>. (Son erişim tarihi: 07.05.2018).

- Kornei Gritsiuk, "World Ghettos: Balat - Jewish Side Of Istanbul"
- Michal Vašečka (2012). "Ghettoization as a Social Problem. Workshop Patterns of spatial and ethnic inequalities in Slovakia, Czech republic, and Hungary Ostrava". http://www.rkk.hu/rkk/kei/visegrad_fund/Vasecka2_EN.pdf (Son erişim tarihi: 07.05.2018)
- Önder Kaya, "İstanbul'da Yahudi cemaatinin yaşam alanları -2 : Galata Ve Balat" http://www.salom.com.tr/haber-100396-Istanbulacuteda_yahudi_cemaatinin_yasam_alanlari_2_galata_ve_balat.html (Son erişim tarihi: 13.07.2018)
- "Situation Syria Regional Refugee Response - UNHCR data portal", <https://data2.unhcr.org/en/situations/syria/location/113> (Son erişim tarihi: 12.05.2018)
- "2016 Census Black Population Estimates" <http://blackdemographics.com/population/>>. (Son erişim tarihi: 21.07.2017)

Makaleler:

- Akyalçın D (2003). The Jewish Community In The Making of Istanbul Intra Muros: 1453-1520..(Yayımlanmamış Doktora Tezi): İstanbul: Sabancı University, February.
- Ateş S (2010). Venedik Gettosu: Dünyadaki İlk Getto Yerleşmesinin Mimari Kurgusu. *Anadolu Üniversitesi Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 11(1), 59-79.
- Çakır S (2011). Türkiye’de Göç, Kentleşme/Gecekondu Sorunu ve Üretilen Politikalar. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi SDU Faculty of Arts and Sciences*
- Çubukçu S (2011). Mekanin İzdüşümünde ‘Toplumsal Cinsiyet; Sulukule Mahallesi Ve Romanlar. *İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*. No:44. s. 3-106.
- Duman B ve Alacahan O (2012).Getto Tartışmasına Bir Metropolden Bakmak: Adana Örneği. *Journal of Academic Social Science Studies*, vol.5, s. 55-74.
- Erdoğan M (2017). Kopuş’tan “Uyum”a Kent Mültecileri - Suriyeli Mülteciler ve Belediyelerin Süreç Yönetimi: İstanbul Örneği, *Marmara Belediyeler Birliği*.
- Erman T (2010). Kent, Konut ve Taşıdığı Anlamlar: Bağlamlandırılmış Bir Yaklaşım. *TMMOB Dergis*.
- Gans H (2007). The Balanced Community: Homogeneity or Heterogeneity in Residential Areas?. *Journal of the American Institute of Planners*.
- Güncüoğlu S ve Yavuztürk Ş (2009). Sulukule ve Çingeneleri. *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, Cilt 0, Sayı 23, Sayfalar 107 – 134.
- Henderson, J.V.A. Storeygard and D.N. Weil (2012). Measuring Economic Growth from Outer Space, *American Economic Review*, 102 (2): 994-1028.
- Karimi M (2011). The West Side Story: Urban Communication and the Social Exclusion of the Hazara People in West Kabul. (Postdoktora çalışması). Canada: University of Ottawa.
- Kılınç Z ve Bezci B (2011). Kentleşme, Gecekondu ve Hemşerilik. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 6 (2), s. 323-344.
- Landman, K. ve Schönteich, M. (2002) Urban fortresses. Gated communities as a reaction to crime. *African Security Review*, Sayı 11, (4), s. 71-85.
- Mario L (2008). Four Reasons to Abandon the Idea of Ghetto. *City and Community*, 7(4), s. 389- 398.
- Marmasan D (2014). Bir Mekânsal Ayırışma Modeli Olarak Modern Gettolaşma:Televizyon Reklamları Üzerine Bir İnceleme. *Global Media Journal: TR Edition* 5 (9).
- Özdemir N ve Doğrusoy İ (2016). Kapalı Konut Sitelerinin Kamusal Açık Alanlar Açısından Oluşturduğu Problemlerin İnsan-Çevre İlişkileri Bağlamında İrdelenmesi. *Megaron*, 11(3), s. 359-371
- Park R.(1915).The City: Suggestions for the Investigation of Human Behavior in the City Environment.*American Journal of Sociology*.
- Silver H (1994). Social Exclusion and Social Solidarity: Three Paradigms. *International Labour Review*, vol. 133.
- *Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:23.
- Tartanoğlu Ş (2010). Sosyal Dışlanma: Küreselleşme Perspektifinden Bir Kavramsallaştırma Çabası. *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, Sayı 42.
- Toktaş Ş (2006). Turkey's Jews and their immigration to Israel. *Middle Eastern Studies*. Volume 42.
- Vaughan L. (1997). The Urban 'Ghetto. *Space Syntax First International Symposium*. 24.1-24.12.
- Wacquant L. (1997).Three Pernicious Premises in the Study of the American Ghetto. *International Journal of Urban and Regional Research*, v: 21, 341-353.
- Wirth L (1927). The Ghetto. *American Journal of Sociology*, 33(1), s.57-71.

Kitaplar

- Alver, K. (2007). *Siteril Hayatlar: Kentte Mekânsal Ayrışma ve Güvenlikli Siteler*. Ankara: Hece Yayınları.
- Bauman, Z. (2003) *Modernlik ve müphemlik*, (Çev. İ. Türkmen), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Douglas M ve Denton N (1993). *American Apartheid*. Cambridge Ma: Harvard University Press.
- Erder S (2006). *Refah Toplumunda Getto*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi.
- Erder, S. (2004). *Getto Kavramı Üzerine." Adadan Odaya: Yaşamdan Yapıya Konut Çevresi*. İstanbul: Bağlam Yayınları. 57- 68.
- Gans H.(2017). *Sociology and Social Policy*. Columbia University Press.
- Gellner E (1987) *Culture, Identity and Politics*. UK: Cambridge University Press.
- Harvey D (2016). *Sosyal Adalet ve Şehir*, İstanbul:Metis Yayınları.
- Kawachi I, ve Berkman L (2003). *Neighborhoods and Health*. USA: Harvard School of Public Health.
- Keleş R (2014).100 Soruda Türkiye'de Kentleşme, Konut ve Gecekondu. Ankara: İmge Kitabevi.
- Roth J. ve Petropoulos J (2005). *Gray Zones: Ambiguity and Compromise in the Holocaust and its Aftermath*. NY: Berghahn Books.
- Varady D (2005). *Desegregating the City: Ghettos, Enclaves, and Inequality*. İçinde: Marcuse P (der), *Enclaves Yes, Ghettos No: Segregation and the State*. Ny: State University of NewYork Press.
- Wilson J (1997).*When Work Disappears :The World of the New Urban Poor*. NewYork: Vintage Press.
- Wilson W (1997). *The Truly Disadvantaged: The Inner City, the Underclass, and Public Policy*. New York: University of Chicago Press
- Yavuz H (2003), *Islamic Political Identity in Turkey*. New York: Oxford University Press.
- Fatih İlçe Belediyesi, 2015-2019 Stratejik Planı.
- Sultanbeyli İlçe Belediyesi, 2015-2019 Stratejik Planı.
- Sultangazi İlçe Belediyesi 2015-2019 Stratejik Planı.